

**REJ
BREDBËRI**

451° FAHRENHAJT
(Vitet e Feniksit)

roman fantastik

**E përktheu
PIRO MISHA**

SHTËPIA BOTUESE ~NAIM FRASHERI~

Titulli i originalit:

Ray Bradbury
FAHRENHEIT 451°

Redaktor
JORGJI DOKSANI

Një roman fantastik, me një titull enigmatik «451° fahrenhajt», që të lë shkas ta qosh mendjen në ca botëra të tjera të largëta, të çuditshme, të avullta, por ku në të vërtetë s'bëhet fjalë as për pyje e as për një-rëz të ardhur nga planetë të tjerë, por veç për një shqoeri njerëzore të përcudnuar, sa fantastike, aq edhe të njojur e reale. I botuar në vitin 1953, në klimën e histerisë makartiste, ky roman i rondui publikun amerikan, i cili pa aty, si në një pasqyrë magjike, një të ardhme, farat e së cilës dukej shkoqur se si kishin nisur të mugullonin në gjirin e shoqërisë amerikane, dëgjoi aty të kumbonte fort një thirrje alarmi, një britmë e hidhur, e dhimbshme paralajmërimi, për t'i bërë njerëzit të kuptonin e të mbronin ato vlera kulturore, shpirtërore që njerëzimit i është dashur shekuj që t'i krijojë.

I quajtur si roman fantastik-shkencor, por që në të vërtetë qëndron në skaj të kësaj gjinie, në vijim të asaj tradite të shquar veprash fantastike e njëkohësisht plotësisht realiste, si: «Utopia» e Tomas Morit, «Historia

komike e shteteve dhe e mbretërive të hënës» të Stano dë Berzherakut, «Udhëtimet e Guliverit» të Suistit, «Makina e kohës» e H. Uellsit, për të përmendur vetëm disa, ky roman i shkrimtarit amerikan Rei Bredbéri (1920), një ndër emrat më të shqar sot në këtë zhanër, nuk kërkon as të zbavitë me ca fluturtime të lezetshme në fantazi, as të parashikojë të materializuar aspirata e njeriut për të çuar më tej arrijet e shkencës e të teknikës, por mundohet të krijojë një tablo sa më prekëse, sa më tronditëse, të një shoqërie, që të jetë një projektim në të ardhmen, në një sfond deri diku fantastik, i problemeve, hallevë, shqetësimeve, frikërave e dhimbjeve të shoqërisë konkrete ku vëtë autorit jeton. «Një èndërr e makthshme, por që fatkeqësisht, ja shiheni velë, s'është larg nga realiteti!» – duket sikur do të thotë autorit.

Kjo botë e automatisuar, e superautomatizuar, kjo shoqëri që nuk synon veçse të krijojë manekinë, kulkulla të kurdisura, njerëz të bindur se gjithçka shkon në rregull, se janë të lumtur, se jetojnë në më të mirën e botëve, e cila s'mund të jetë kurrsesi ndryshe, që pranojnë pa vënë për asnjë çast në dyshim gjithë ç'u serviret, se, në fund të fundit, e dinë mirë se dënohet rreptë e pa mështrë gjithkush që merr guximin të çoje qoftë edhe në mend se ekziston dhe ana e kundërt e medaljes, se ndarja e së mirës dhe e së keqes s'është bërrë tamam ashtu siç duhet. Një shoqëri ku gjithçka lëviz në një vërtitje të marrë, pa pauza për të menduar, pa asnjë grimë të lirë për të shkëmbyer dy fjalë më nge, për të shprehur një mendim, për të menduar me kokën e vët. Dhe mbi gjithë qytetin, mbi gjithkënd. «një tru i përgjithshëm» që s'resht së derdhuri fjalë. imazhe, ngjyra, tinguj, që të lajë trurin e njerëzve nga qdo gjë që del jashtë kuadrit, jashtë skemës së përcaktuar.

Një shoqëri ku është plotësisht e ndaluar të mbash libra, të lexosh libra, dhe ndaj është krijuar ai organ i gjithfuqishëm dhune, frike, vec për të nuhatur, për të gjurmuar, për të ndjekur, për t'u rënë zjarrin li-

brave, bibliotekave, që prej tyre, prej asaj që është shkruar në ta, të mos mbetë asnjë shenjë, asnjë kujtim, i cili të mund të turbullojë, «të minojë» atë organizim aq të «përkryer», që në thelb të vet ka, së pari, synimin që të mos lejojë kurresi njerëzit të mendojnë vetë, me kokën e tyre, t'ë bëjë ata të gjithë të njëhojtë, robotë të kataloguar, që të vënë në lëvizje integrashet e makinës së madhe të sistemit shfrytëzues, t'i kanalizojë mendjet vetëm në ato drejtime që nuk sjellin asnjë rrezik për autoritetet.

«Le të bëhen njerëzit të ngjashëm me njëri-tjetrin, st dy pikë uji, paskëtaj të gjithë do të jenë të lumtur, sepse s'ke më male përpara, që, mjafq që t'i shohësh, që të të lëré zemra, s'ke më male me të cilat je i detyruar të vesh e të matësh shtatën tënd! Ja pse një libër në shtëpinë e komshiut është njëloj së një pushkë e ngrehur kundër teje. Atëherë t'i hedhim në zjarr! Ta bëjmë këtë armë të padëmshme. T'ia tredhim mendjen njeriut. E kush e merr dot vesh se ç'synime ka një njeri i mësuar?» — siç shprehet në libër Biti, kapiteni i skuadër së zjarrvënësve, zëdhënësi i ideologjisë, i mentalitetit të sistemit.

Ndaj dhe në themel të shoqërisë s'është krijimi, por shkatërrimi. Ndaj dhe zjarri s'është më dritë, por, së pari, është spastrim, siç po shprehet Biti. Dhe zjarri është protagonist i rëndësishëm dhe bashkë me të edhe librat. Dhe vetë titulli enigmatik që ka romanin «451° fahrenheit» shpreh pikërisht këtë bashkim të panatyrshëm të zjarrit me librin, se në të vërtetë ai nuk do të tregojë gjë tjetër por veç temperaturën në të cilën digjet letra, digjen librat.

Libri, si simbol, si mbartës i trashëgimisë shpirtërore, kulturore të brezave, si mjet shprehjeje mendimi, komunikimi mendimi, është shpallur i rrezikshëm, pengesë që duhet spastruar. Dhe këtu është me vend të hapet një parantezë.

Duke lexuar një historik të shkurtër të zhvillimit të librit, e kupton pse Rei Bredbëri ka zgjedhur pikërisht librin si strumbullarin prej ku nis vërtitja,

shpështjellja e gjithë asaj tabloje që ai do të paraqesë. Të citojmë një pjesë nga një kronikë e vjetër kineze:

„Në Kinë, në vitin 213 p.e.r., princi Çeng dha urdhër dhe vrau brenda një dite të vetme 470 letrarë, e dogji çdo libër, me përjashtim të teksteve të mijekësisë, të bujqësisë dhe të profecisë. Ata pak studiues që shpëtuan pa u kapur e pa u masakruar, në ato ditë terrori, që shihnin ushtarët dhe spiunët të vënë në kërkim të librave të lashtë e të letrarëve, që t'i arrestonin, t'i vrishnë apo t'i dënonin me punë të detyruar në Murin e Madh, u përpoqën të fshihnin e të shpëtonin tekstet më të vyerat... Të tjere, në syrgjym apo që kishin marrë arratinë, zunë të rishkuar nën ato pjesë që i kishin mësuar përmendsh, pasi i kishin lejuar kushedi sa herë...“ Dhe më pas, le të përmendim 10 marsin 1933, kur një turmë prej 40.000 veta shkolla publike të 25.000 vëllëmeve, mes të cilave veprat e Marksit, e Hajnes, Ajnshtajnit, T. Mañit, Drazerit, Londonit, Barbysit etj. etj.

Ajo që parashikon Bredbëri, s'është thjesht një fantazi, por i ka rrënjet thellë në kohë, në të gjitha ato periudha kur njerëzimi ka vuajtur më ligjsh nga errësira, nga ignoranca në pushtet.

Por gjithnjë në fund të fundit njerëzimi, përparrimtarja, libri, kultura kanë mbijetuar, kanë fituar, dhe ndaj edhe Bredbëri është optimist, ashtu turbullt, pa kuptuar as vetë shumë gjëra, por, sidoqoftë, pa e humbur besimin në të ardhmen.

Dhe ja përcerisht nëpër këtë skenë rrugësh të zbrazëta, pallatesh të larta, nën uturimën e përhershme të aeroplanëve reaktivë, nën vërvimin e tingujve e ngjyrave, e fjalëve boshe të parete televizive, nën ndriçimin e kobshëm të flakëve, lëviz një njéri, heroi i romanit, Gaj Montagu, anëtar i organeve të zjarrvënësive të Los Anxhelosit. Një njéri si gjithë të tjerët, që ka jetuar i qctë në mes të kësaj shoqërie, ka kryer normalisht e pa vrarje ndërgjegjeje detyrën e tij si zjarrvënës i librave e bashkë me ta të shtëpive të atyre që

i fshehin, se e di se ashtu si ai mendojnë edhe gjithë kolegët e tij, mendon rrethi i tij, mendon gruaja e tij: se me atë punë ka arritur të sigurojë për vete e për gruan njëfarë komforti, një jetë në dukje pa andralla, që ngjan aq shumë me jetën e gjithë të tjerëve, që madje ndihet krenar për punën që bën, se ajo i jep një ndjenjë fuqie përmbi të tjerët. Një njeri që s'bën pyetje, se përgjigjet i ka gjithnjë aty të gatshme, si të bëra me porosi.

Me një fjalë, një njeri që simbas mendimit të tij jeton i lumtur si gjithë të tjerët.

Por ja, një ditë befas gjithçka ndryshon, në jetën e tij ndodh një tronditje. Befas «u ndje një zhurmë e mbytur, sikur u shemb e u bë copë e çikë një èndërr e sajuar me kristal, me pasqyra e prizma prej kuarcit.»

Mbase duhej ajo diçka fare e vogël, fare e parë-ndëshimne në dukje, ai takim me një vajzë, të ndryshme nga të tjerët, me emrin Klarisa, së cilës i pëlqente të shëtiste natën, të kundronte yjet e hënën, të prekte barin e t'u merrte erë luleve, të ndiente shiun mbi fytyrë, të qeshte e të mendonte, duheshin të gjitha këto që të çuhej ajo cipa e brishtë që i kishte mbështjellë Montagut trurin, që prej aty të dilnin vërvshimthi 'ato dhjetëra 'dyshime, hamendje, ndjenja, 'mendime, gjysmë të fjetura, përgjysmë të formuara, përgjysmë të belbëzuara, të mbledhura aty pak nga pak e pa u ndier në vite. Dhe atëherë gjithçka nis e shpështillet vetëtimthi: gjithsej një javë zgjat gjithë ngjarja, një javë jetë, kur nis e fitohet një vetëdijë e re, e dhimbshme, e domosdoshme, qiruese. Një sërë situatash në-për të cilat kalon Montagu që e tronditin, se tanë nis e i sheh gjérat ndryshe, edhe punën e tij, edhe jetën në familje, edhe ato vlera që gjer dje kishin qenë aq të padiskutueshme. Dhe kështu nis rebelimi i tij, më tepër emocional, po ku veç pak e nga pak zënë e hyjnë mendimet, vetëdija e ngadalshme, sefte aq e turbullt, pastaj që kthjellohet, sikur një çikë e nga një çikë po qërohej pamja, po tretëj mjegulla e atij po i hapeshin sytë. Dhe atëherë sheh se njerëzit për asgjë s'mendo-

jnë vctë, por i marrin të gjitha të gatshme, se ata s'thonë asgjë të re por veç përsërîtin n atë c'kanë dëgjuar, shëh se si atu në të vërtetë s'arrjnë të komunikojnë mes tyre, se në jetën e tyre diçka mungon e këshlu nis e lind kureshtja për të lexuar librat, për të parë e për të gjykuar vetë se q'është ajo që me aq fanatizëm mbahet e fshehur, ndalohet. Dhe pas kësaj, natyrshëm lind dëshira që të ndryshojë bashkë me vreten edhe të tjerët, dhe botën ku jeton, sigurisht një dështrë ashtu e turbullt, kaotike, anarkike, por një-kohësish edhe si një vetëdijë se rebelimi kundër gjendjes është e vetmja mundësi jete të denjë, pavarësisht se s'e di as vetë se ç'do të sjellë e ardhmja. Dhe le të sjellim ndër mend skenën në shtëpinë e tij, me gruan e mikeshat e saj, ku Montagu i provokon, i gërvishët me poezinë që u lexon, e cila befas ka marrë trajtë e një arme të mprehtë, që çjerr atë maskë lumturie, që lë të duket pas saj gjithë zbrazëtia, kotësia, paqëndueshmëria, imoraliteti, një armë që prish baraspeshimin, që fut mendime, që vë në lëvizje trurin, i bën ato gra sqimatare të ndihen fatkeqe. Se ai mendon se vetëm duke i bërë të ndiejnë dhimbje, do të mund t'i bëjë ato ta cojnë shikimin në ca drejtime e vise gjer atëherë të panjohura, të shohën se si ështëjeta në të vërtetë, përtjetë asaj sfere të qelqië, të shndritshme, ku janë futur, ku rrnjnë.

Romani «451° fahrenheit» është një roman i ngjeshur me mendime, me ide, secila syresh ia vlen ta nxjerrësh në pah veçan e të flasësh për të gjérë e gjatë, se shpreh një të vërtetë të rëndësishme për kahet e zhvillimit të sotëm të shoqërisë kapitaliste, për atë makinë gjigante që përpunon mendjen e shpirtin e njeriut. Shkurtori, ngjeshni. Përmbledhje e përmbledhjes. Pjesë të zajedhura nga përmbledhjet e lëngut të lëngut. Fakte e probleme shoqërore. Një kolonë, dy fraza, një titull. Pas pak asgjë s'të mbetet më në tru! Truri i njeriut nis e vërtitet me aq shpejtësi, nën këtë shkytje të botuesve, shfrytëzuesve radiospekulatorëve, saqë forca centrifuge zhvendoset tutje, duke i shpërndarë të gjitha me-

ndimet e kota që s'vlejnë për gjë tjetër veçse për të humbur kohën!»

Dhe, siç thotë autorri, kësisoj securia intelektuale e shkujve të fundit ka qenë nga çerdhja në universitet e që aty sërisht në çerdhe.

Dhe që të mos arrihet kjo, ky roman është një thirrje, një demaskim, një paralajmërim, por jo, natyrisht, një rrugëzgjidhje. Se protesta e autorit mbetet gjithnjë më shumë në një plan etik. Është një thirrje që shoqëria njerëzore të ketë në themel të saj – ashtu si qdo njeri të ketë në themel të jetës së tij – dëshirën, shtytjen për të krijuar diçka dhe jo për të shkatërruar, për të prishur.

«Gjithkush duhet të lërë diçka pas vetes kur vdes. Qoftë një fëmijë o një libër, o një pikturë, o një shtëpi, o një mur, që e ka ngritur me duart e veta, një palë këpucë të qepura vetë. O një kopsht të mbjellë me djersën e tij. Me një fjalë, diçka që ta ketë prekur dora e tij, diçka për të cilën të na kujtojnë, kur ne të vdesim, që më pas, kur njerëzit të vështrojnë pemën e lulen që ne kemi mbjellë, të na gjejnë edhe ne vetë aty...» thotë Grenzhëri, një nga personazhet e librit, që kuptohet se shpreh kështu edhe mendimin e vetë autorit. Është një protestë për atë paradoks që zhvillimi i shkencës e i teknikës në vend që ta pasurojë zë ta plotësojë njeriun, si qenia më e lartë në gjirin e natyrës, në shoqërinë kapitaliste e zhvesh atë nga tiparet më thelbësore, duke e shterpjëzuar nga aftësitë e tij krijuese. Një protestë kundër «brain washing», lavazhit të trurit, që qdo amerikan e ndien qdo sekondë, qdo minutë, qdo orë ta rrëthoje, ta depërtojë nëpërmjet atyre dhjetëra burimeve që përbëjnë propagandën e regjimit. Dhe vetëm kaq. Mesazhi i Rei Bredbërit s'shkxon dot më tej. Ai është një kambanë alarmi për të zgjuar njerëzit, por jo një pishtar ndriçues.

PIRO MISHA

VATRA DHE SALAMANDRA

Ç'qejf i madh ishte tē vije zjarrin! Ç'gëzim i madh tē shihje se si flakét gllabéronin gjithçka, t'i shihje sendet tē nxira, tē shndërruara. Mjaft që tē prekte majén e bakërt tē pompës, atë piton tē stërmadh, që vilitë përmbi botë vajgurin e vet tē helmtë, që tē ndiente t'i regëtinte gjaku fort nē témtha, që duart t'i bë-heshin duart e një dirigjenti tē panjohur, që po ekzekutonte simfonitë e flakëve dhe tē zjarrit, që me to tē bënte pluhur e hi gjithë gërmadhat e zhelet e shkrumbëzuara tē historisë. Me numrin simbolik 451° në kaskën e rrasur thellë nē kokë, me sytë që i flakërinin e i merrnin një ngjyrë portokalli, sa sillte ndër mend atë që do tē ndodhje, ai shtypte sustën e ndezësit dhe ja, shtëpia niste e dridhej e tëra mes flakëve, që po e gllabéronin, që përskuqnni qiellin mbrëmësor e që pastaj vinin e zbeheshin derisa zhdukeshin fare, mbasi ta kishin fshirë nga faqja e dheut krejt shtëpinë. Ai ecte përmes një shakulline shkëndijëzash. Por veç, më shumë nga odo gjë tjetër, ia kishte ënda tē merrte një shkop e tē trazonte me tē prushin ashtu siç bënte kur ishte fëmijë, ndërkohë që librat, duke rrahuat ata krahe pëllumbi, jepnini shpirt nē verandë a në kopshtijen e shtëpisë, çoheshin përpjetë në ca vorbulla tē shndritshme, gjersa era, e nxiosur nga zjarri, i merrte e i shpinte tutje.

Një buzëqeshje e vrazhdë i ngriu Montagut në fytarë. Ishte buzëqeshja — ngërdheshje që shfaqt të njërit kur zembrapsen rrëmbimthi, që t'i shpëtojnë prekjes së përvëluar të flakëve.

E dinte fare mirë se si ai, ministrel¹⁾ i zjarrit, kur të kthejë në kazernën e zjarrvénësve, do të shihte veten në pasqyrë e do t'i shkelte syrin tërë kënaqësi shëmbëlltyrës së vet të nxirë nga bloza. Dhe më pas, në errësirë, duke e zënë gjumi, do ta ndiente ende atë buzëqeshje ngërdheshëse, që i tendoste çdo muskul të fyturës, atë ngërdheshje që nuk zhdukej kurrë, që, me çmbarante mend ai, kurrë ndonjëherë s'ishte ndarë nga fytura.

Ai fshiu kaskën e zezë e të shndritshme dhe e vari; pastaj vari edhe veshjen antipirike dhe për një copë herë të gjatë u kënaq duke bërë dush; pastaj, me duart në xhepa e duke fërshëlyer, eci përmes katit të sipërm të shtëpisë së zjarrtarëve e u lëshua në vrimë. S'i hoqi duart nga xhepat, që të ndërpriste rënien, duke u kapur pas shtyllës së praruar, veçse në çastin e fundit, kur dukej sikur katastrofa s'shmangej dot më. Rrëshqiti kështu, gjersa, më së fundi, frenoi tërë zhurmë me thembra dhe u ndal mbi dyshemenë e katit të poshtëm.

Ishte mesnatë. Ai eci nëpër rrugën e shkretë dhe mori për nga metroja, ku i hipit një treni të heshtur me ajër të kompresuar, që shkau si një hije nëpër tubin e vajisur mirë për në brendësi të dheut, gjersa bashkë me një rrymë të fuqishme ajri të ngrohtë doli e u ndal para një shkalle vetëlëvizëse, të shtruar me ca pllaka ngjyrë kremini, e cila të shpinte lart. në sipërfaqe në një zonë të periferisë së qytetit.

Duke fërshëlyer, ai priti gjersa shkalla vetëlëvizëse ta ngjiste lart, në ajrin e amullt të natës, dhe pastaj mori drejtimin për aty ku kthehej rruga, pa e vrarë mendjen për asgjë. Por ende s'kishte mbërriti

1) Këngëtar dhe poet endacak i mesjetës në Francë dhe në Angli.

tur te kthesa e rrugës, kur ja ku e ngadalësoi çapin, sikur befas nga kushdi se ku të qe çuar një erë e madhe, sikur dikush ta kishte thirrur në emër.

Pikërisht tek kalonte në atë trotuar, aty pas qoshes, pikërisht aty ku, nën ndriçimin e yjeve, ai merrte udhën e shtëpisë, kishte disa net që sec e pushtonte një ndjenjë e turbullt dhe e çuditshme. Sesi i bëhej sikur një grimë para se ai të merrte kthesën sekush kishte qenë aty. Sesi i dukej ajri i ngarkuar me një qetësi të veçantë, tamam sikur dikush të kishte qenë aty duke ndenjur në pritje e në heshtje e vetëm atëherë, një grimë para se të dukej ai, që shndërruar në një hije, që ta linte atë të kalonte. Mbështetje ngaqë flegrat e tij sec ndienin aty një aromë të lehtë, mbështetje ngaqë lëkura e duarve dhe e fytyrës sec ndiente një si ngritje të lehtë të temperaturës në atë vend, që e kishte shkaktuar me nxehjtësinë e trupit të vet dikush që kishte qenë aty. Këtë ai s'arrinte dot ta merrte vesh. E megjithatë, sa herë që kthente atë qoshe, s'shikonte veçse trotuarin e bardhë, të shkretë e të lakuar, ku ndoshta një grimë më parë diçka do të kishte pasur, por që tani qe zhdukur me të shpejtë tej, në një lëndinë, në mes të territ të natës, para se ai të kishte pasur kohë t'i thoshte një fjalë a t'i hidhëte një sy.

Por kësaj nate ai e ngadalësoi hapin aq shumë, sa thuaçse u ndal fare në vend. Me mendjen e vet ai ndodhej tani mbas qoshes dhe ndiente aty një fëshfërimë të lehtë. Dikë që merrte frymë! Apo mos vallë s'qe veçse një tendosje e ajrit nga ai dikushi, që qëndronte e po priste i heshtur aty pas qoshes?

Ktheu qoshen.

Në trotuarin e ndriçuar nga drita e hënës, era ndiqte pas gjethet e vjeshtës, aq sa të dukej sikur ajo vajza që po ekte mbi të në të vërtetë nuk shkelte përmbi pllaka, por qe ngulur në atë pistë të lëvizshme, e shtyrë pas nga era e nga gjethet. Kokën e mbante paksa të përkular, përfshirë vërejtur më mirë se si matjat e këpucëve trazonin gjethet, fytyrën e kishte të brishtë e me një bardhësi qumështi, të ndriçuar nga

një kureshtje e gjiltër dhe e pashuar. Seç kishte në ftyrë një shprehje të zbehtë, të habitur, kurse sytë e saj të zinj dukej sikur e vështronin botën me aq ngulm, sa të thoshe se atyre s'u shpëtonte dot gjë prej gjëje. Kishte veshur një fustan të bardhë, që vazhdimisht fështëriste. Atij iu bë sikur atë çast, ja, po dëgjonte se si i lëviznin asaj duart, tek ndiqnin hapat, po dëgjonte atë zhurmë gati të pakapshme për veshin, që bëri ai zbardhëllim e ajo dridhje e lehtë e ftyrës së saj, kur ajo befas çoi kokën, ngaqë ndjeu aq afér praninë e një burri, që ishte ndalur dhe po e priste në mes të rrugës.

Përmbi ta drurët lëshuan një zhurmë të madhe, si të bëheshin gati të zhvisheshin e të lëshonin përpoch një shi gjethesh të thara.

Vajza u ndal në vend si e shtangur, e për një çast u duk sikur donte të zmbrapsej, por, megjithatë, prapë s'luajti nga vendi: ajo vazhdoi të vështronë ngultazi Montagun, me ata sytë e saj aq të zinj, aq të shndritshëm, aq të gjallë, saqë atij iu bë sikur i kishte thënë diçka tepër të bukur që të meritonte atë shikim. Por në të vërtetë e dinte fare mirë se goja e tij s'qe hapur veçse për të shqiptuar atë përshtëdetje të thjeshtë «mirëmbërëma». Dhe pastaj, kur pa se si ajo ia kishte ngulur sytë e po shihte si e hipnotizuar salamandrën, që ai kishte të vizatuar në mëngën e bluzës, dhe diskun me feniksin, që kishte mbi gjoks, Montagu i tha:

— Besoj se ju jeni fqinja jonë e re, apo jo?

— Po ju, me sa duket... — ajo, më në fund, i shkëputi sytë nga emblema e profesionit të tij, — me sa duket, ju jeni njeriu i zjarreve, pirofili, — zëri i saj pak nga pak u shua.

Me ç'ton të çuditshëm që e thatë.

— Unë do t'ju kisha njojur... edhe sikur me sy mbyllur të kisha qenë, — foli ajo ngadalë.

— E qysh? Apo ndoshta nga era e vajgurit. Ime shoqë 'gjithnjë më ankohet se kundërmoj era vaj-

guri, — tha ai me tē qeshur. — Sa do tē lahash, prapē s'tē ikēn qē s'tē ikēn.

— Po, ashtu ēshtë vërtet, nuk ikēn kurrë, — tha ajo dhe nē zérin e saj u ndje drojë.

Ai pati përshtypjen sikur ajo po i vinte rrrotull, duke e detyruar edhe atë tē vërtitej nga tē gjitha anët, sikur po e shkundte ashtu lehtë-lehtë e ēmbël-ēmbël e po i zbraste xhepat, megjithëse nē tē vërtetë gjatë gjithë kësaj kohe ajo s'kishte luajtur fare nga vendi.

— Era e vajgurit, — filloj prapē ai tē fliste, mëqë heshtja po zgjaste si tepër, — ēshtë bërë tanë përmua aroma më e këndshme që ekziston në botë.

— Vërtet? Vërtet e thoni?

— Oh, sigurisht. Pse ju duket kaq e çuditshme?

— Nuk e di. — ajo u kthye dhe pa trotuarin, që vijonte gjer te shtëpitë e tyre. — Nuk ju shqetësoj po tē vij me ju gjer te shtëpia? Mua më quajnë Klarisa Maklellen.

— Klarisa. Kurse mua Gaj Montag. Eja, shkojmë. Po q'bëni kështu rrugës kaq vonë natën? Sa vjeç jeni?

Nisën tē ecnin përmes natës. Frynte një erë e vakët përbimi rrugën e argjendtë, e atij iu bë sikur nē ajër seç ndihei një aromë thuaçse e pakapshme kaj-sish e luleshtrydhesh, por, kur pa përqark, e kuptoi se nē atë stinë që ishin s'kishte si tē ishte e mundur.

Aty ishte vetëm ajo vajzë, që tanë po i ekte në krah, me fytyrën që i shndriste si dëbora nën rrezet e hënës, dhe atë çast ai e kuptoi se gjatë tërë kësaj kohe ajo po bluante në mendje ato pyetje që i kishte bërë ai, ngaqë donte t'u përgjigjej sa më mirë.

— Ja pra, — nisi tē fliste vajza, — jam shtatëmbëdhjetë vjeç e jam e çmendur. Xhaxhai im thotë se këto janë dy gjëra që shkojnë gjithnjë mirë bashkë. Kur tē tē pyesë njeri se sa vjeç je, më ka thënë ai, thuaç gjithmonë se je shtatëmbëdhjetë e se je e çmendur. Le që pastai, a nuk tē duket kjo një orë e bukur përtë dalë shëtitje natën? Mua më pëlgjen tē ndiei aromën e gjërave, t'i shoh se si janë bërë e ngandonjëherë ndodh

që bredh, ja, kështu, si tani, tërë natën e natës, që të shoh pastaj se si lind dielli.

Vazhduan të ecnin ashtu, në heshtje, gjersa, më në fund, ajo foli, si të dilte ashtu nga ca mendime të thelle fort:

— E di? Unë nuk kam frikë fare nga ju.

Ai mbeti i habitur.

— E pse të më kesh frikë?

— Uh, shumë njerëz ju kanë frikë. Dësha të thosha, kanë frikë nga zjarrtarët. Por, fundja, edhe ju s'jeni veçse një njeri si të gjithë të tjerët...

Në sytë e saj ai pa shërbimbylltyrën e vetes, si në dy pikëza të shndritshme e vezulluese uji, e pa veten aq të zvogëluar e të errësuar, por veç me të gjithë holleshtë, gjer tek ato rrudhëzat në cepat e buzëve, si të qenë ata dy sy dy copëza qelibari ngjyrë vjollce, me aftësinë magjike të kapnin atë vetë e ta mbanim të mbyllur aty brenda. Fytyra e saj, një kristal i brishtë qumështi, e ndriçuar nga brenda nga një dritë e shkri-fét, e pandérprerë, ishte kthyer tani nga ai. S'ishte ndriçimi i ethshëm i elektrikut... ç'të ishte vallë? Një ndriçim kaq quditërisht prekës, i rrallë, i këndshëm, me këtë butësi ledhatuese prej flake qiriri. Njëherë, kur kishte qenë fémijë, ishin prerë dritat dhe e éma se nga kishte gjetur e kishte ndezur qiririn e fundit që kishin pasur, dhe atëherë kishin kaluar një orë të shkurtër, të mbushur plot me zbulime, duke e ndi-er veten përbrenda aq shumë të ndriçuar, ndërsa hapësira përreth e kishte humbur tërë atë stërmadhesinë e saj e butë-butë ishte mbledhur rrëth tyre, përqark atyre të dyve, nënë e bir, që, ashtu të shndërruar, kishin zënë të shpresonin se mos drita elektrike do të vono-hej edhe ca...

Befas Klarisa Maklelleni tha:

— A mund t'ju bëj një pyetje? Sa kohë keni që punoni me zjarret?

— Që dhjetë vjet më parë, kur isha njëzet vjec.

— Asnjëherë nuk lexon ndonjë nga ata librat që djeg?

Ai zuri tē qeshte.

— Po një gjë e tillë éshtë e kundërligjshme!

— Oh, po, natyrisht.

— E dini që éshtë një punë e bukur. Të hënën djeg yjet e poezisë, të mërkurën Melvilin, të premtën Uitmanin, i bën hi e pastaj, po deshe, u djeg edhe vetë hirin. Kjo éshtë edhe motoja jonë profesionale.

Vazhduan të ecmnin në heshtje, gjersa, më në fund, vajza pyeti:

— A éshtë e vërtetë se shumë kohë më parë ka pasur zjarrfikés e jo zjarrvénés.

— Jo, kjo s'éshtë veçse një legjendë. Shtëpitë kanë qenë gjithmonë të padjegshme, për këtë më beso mua.

— Eshtë pér t'u quditur. Unë kam dëgjuar që shumë e shumë kohë më parë shtëpitë merrnin flakë nga ndonjë pakujdesi, dhe atëherë vinin zjarrfikésit, që të shuanin zjarrin.

Montagu nisi tē qeshte.

Ajo ktheu kokën me vrull nga ai.

— Pérse qeshni?

— Nuk e di, — ai ia plasi përséri tē qeshurit, por pastaj befas heshti. — Pérse qesh?

— Unë nuk e marr 'vesh, ju qeshni, megjithëse unë s'thashë asgjë pér tē qeshur. Kurse përgjigjen e keni gjithnjë në majë tē gjuhës, pa e marrë mundimin ta vrisni një fije mendjen pér ato gjëra që unë ju pyes.

Montagu u ndal menjherë në vend.

— Qenkeni një vajzë shumë e quditishme, — i tha ai duke e vështruar me ngulm. — Nuk paskeni pikën e respektit pér bashkëfolësin.

— Unë s'doja t'ju fyeja. Vetëm se mua më pëlqen shumë tē vërej se si janë njerëzit, ja kjo éshtë e gjitha.

— E po mirë, po kjo s'do tē thotë asgjë pér ty? — Dhe rrahu me majën e gishtit numrin 451°, që e kishte tē qepur mbi mëngën e hirtë tē xhakaventos.

— Oh, natyrisht që po, — murmuriti ajo dhe shpejtoi hapin.

— A keni parë ndonjëherë se me q'shpejtësi ma-

rramendëse shkojnë tek ajo rrugë aty automobilat reaktivë?

— Tani po ndërroni bisedë, më duket!

— Herë-herë zë e dyshoj se automobilistët as që e kanë idenë se ç'është bari, as që dinë se si janë bërë lulet, sepse që kanë kaluar ndonjëherë ngadalë pranë tyre, që të mund t'i shohin. Tregoji një automobilisti një njollë të gielbër, e ai do t'ju thotë: «Oh, po, ky është bar!» Tregoji një njollë ngivrë rozë, e do të thotë se është një trëndafilishte, njollat e bardha janë për të shtëpi, kurse ato ngjyrë gështenje lopë që kullozin. Tim ungj e zunë njëherë tek po e ngiste makinën ngadalë në një autostradë, me gjashtëdhjetë kilometra në orë, dhe e mbaitën dy ditë në burg. A nuk është për të qeshur, por dhe ca e trishtuar ama, po ta mendosh mirë?

— Ju e vrisni mendjen shumë, — foli Montagu ca si me pahir.

— Unë shumë rrallë shoh programe televizioni, rrallë shkoj në garat a në parqet e argëtimit. Kështu që më mbetet gjithë ajo kohë për të menduar edhe përgjérat më të cuditshme. I keni parë ndoniherë ato pankartat e reklamave të larta sa dhe qiellegervishtësit, buzë autostradave, në të dalë të qytetit? E dinë që njëherë e një kohë pankartat ishin të shumtën — të shumtën një pesë a gjashtë metra të larta? Por më pas makinat zunë të ecnin aqë shpejt, saqë u bë e nevojishme të shtojet sipërfacia e reklamave, në mënyrë që automobilistët, kur kalonin rrugës, të kishin mundësi t'i lexonin.

— Ja, këtë nuk e dija! — Dhe Montagu ia plasi besas të qeshurit.

— Por ka edhe gjëra të tiera që unë i di e ju s'i dinë. Për shembull, që në mëngjes herët bari është i mbuluar me vesë.

Paoritur Montagu pa se s'ishte në gjendje të sillte ndër mend nëse e kishte ditur ndonjëherë këtë gjë apo jo, dhe kjo gjë e nervozoi.

— Dhe, po ta vëresh mirë, — dhe ajo tregoi me dorë qellin, — edhe hëna ka fytyrë njeriu.

Kishte kaluar kushedi se sa kohë që kur ai s'e kishte parë hënën. Pjesën tjetër të rrugës e bënë pa folur, ajo heshtte e kredhur në mendime, atij i vinte inat me veten se i dukej vetja e ngathët sa më s'bëhej, ndërsa kohë më kohë hidhte nga ajo vështrime portuese.

Kur mbërritën para shtëpisë së vajzës, panë se ajo i kishte të gjitha dritat brenda të ndezura.

— ‘Ç’po ndodhë! — Rrallëherë kishte parë Montagu kaq shumë drita të ndezura në një shtëpi.

— Oh! Asgjë! Ja, babai, mamaja e xhaxhai janë ende zgjuar e bisedoijnë. Kjo tani është bërë një gjë aq e rrallë, saqë është njëlloj, bile edhe më e paza-kontë, sesa të ecësh në këmbë. A ta thashë se tim ungj e kanë arrestuar edhe njëherë ngaqë... e gjetën duke ecur në këmbë? Oh, jemi njerëz të çuditshëm ne në familjen tonë!

— Ç’janë këto që tha?

Tani e pati radhën ajo që të qeshte.

— Natën e mirë! — Thirri ajo. Dhe hyri në rruginë që e shpinte në shtëpi. Por befas, duket, u kujtua për diçka, se u kthyte nga ai dhe e pa me ngulm drejt e në fytyrë, téré kureshtje e çudi njëherësh. — A jeni i lumtur? — e pyeti.

— Çfarë? Çfarë të jem? — i thirri ai nga ana e tij.

Por ndërkokë vajza kishte shkuar, po largohej me vrapi nën dritën e hënës. Pastaj u dëgjua se si u mbylli pa zhurmë porta e shtëpisë së saj.

— Më pyeti nëse jam i lumtur! Ç’pyetje idiote!

Tani ai s’po qeshte më.

Futi dorën në boshllékun në formë doreze të portës së shtëpisë dhe priti sa t’ia njihnin gishtërinjtë: pas pak porta u hap pa zhurmë.

— Natyrishët që jam i lumtur. Pse, ç’kujton ti, se s’jam? — pyeti ai muret e heshtura që kishte përreth.

U ndal dhe, pa e pasur shumë mendjen aty, ia kishte nguiur sytë grilës së ajrimit të paradhomës, dhe papritur, ja, iu kujtua diçka që ishte fshehur aty prapa asaj grile e që tanj dukej sikur po e vështronë vjedhurazi prej andej. E largoi menjëherë shikimin prej aty.

Ç'takim i çuditshëm në një natë të tillë të çuditshme! S'imbante mend t'i kishte ndodhur ndonjëherë një gjë e fillë, veç një mbasditeje, vitin e shkuar, kur kishte takuar një plak në park e kishte bërë ca muhabet me të...

Montagu tundi kokën. Vështroi njérën nga faget e zhveshura të murit e pa aty fytyrën e vajzës, ashtu siç i kishte mbetur në mend, me të vërtetë shumë e bukur, bile edhe më tepër se kaq, e mrekullueshme. Ajo kishte një fytyrë të hajthme, të ngjashme me fushën e një ore të vogël që e sheh ashtu turbull në një dhomë të errët, në mes të natës, kur çohesh për të parë sa është ora dhe sheh se si akrepat të tregojnë orët, minutat, sekondat; kjo fytyrë, që, me atë heshjtjen e saj të bardhë, të ndriçuar, gjithë siguri e vetëdije, të thotë ty se nata po shkon me të shpejtë aty përtej, drejt terreve të mëtejshme, por njëkohësisht edhe drejt një dielli të ri.

— Çfarë? — pyeti Montagu atë unin tjetër, atë të shastisuren pavetëdije të tij, që kohë më kohë bëhej e pabindur me ato belbëzimet e saj, duke dërdëllitur pa pikën e vullnetit, të shprehisë e të arsyes. U kthyte dhe prapë ia nguli sytë murit. Ishte vërtet e çuditshme sa i shëmbellente fytyra e saj, veç të tjerash, pasqyrës. E çuditshme, e sa njerëz kishte njojur ai gjer tanj që ta kishin këtë aftësi, që ta pasqyrtonin dritën që dilte prej teje e ta kthenin prapë te ti? Në më të shumtën, njerëzit ngjasonin — dhe ai kërkoi të gjente një krahasim, që e gjeti, më në fund, nga fusha e profesionit të tij — me pishtarët, të cilët flakërojnë duke u tretur, gjersa shuhën me një fërshëllimë të fundme.

Sa gjë e rrallë që ishte të shihje në fytyrat e të

tjerëve shëmbelltyrën e vetes sate e të vëreje se si ato të kthenin po atë shprehjen tënde, po atë mendimin më të fshehtë e më të drithëruar!

E pabesueshme ishte aftësia e identifikimit që kishte ajo vajzë! Ishte njëloj si ajo spektatorja e apasionuar në një shfaqje kukullash, që di përmendsh qdo rrahje qepalle, qdo gjest të dorës, qdo lëvizje gishti që do të ndodhë që para se të ketë nisur shfaqja. E sa kohë kishin ecur bashkë? Tri minuta, ja pesë? E megjithatë, sa shumë kohë dukej tani se kishte zgjatur ajo ecja e tyre!

Çfigurë gjigante që ishte ajo në atë skenë që ai kishte parasysh, q'hije të stërmadhe lëshonte mbi mur me atë trupthin e vet aq të brishtë! Montagu e ndiente se do të kishte mjaftuar që atij t'i kruhej pak syri, që ta shihi atë duke kapsallitur syrin. Dhe mjaft që atij sadopak t'i tendoseshin muskujt e nofullës, që ajo shumë më parë nga ai të gogësinte.

— Djalli e mori, — tha ai me vete. — Tani që e mendoj, më duket sikur ajo po rrinte e po më priste mua, aty në rrugë, në atë orë aq të vonë të natës!..

Hapi derën e dhomës së gjumit.

Ishte njëloj si të hyje në sallën e ftohtë, të mermertë të një mauzoleu, pasi të ketë perënduar hëna. Terr i plotë, as edhe një shenjë nga ajo botë e argjendtë, që ishte përjashta. Dritaret qenë të myllura hermetikisht, dhoma e shndërruar në një botë varrimtare, ku as edhe një zhurmë nga ato të qytetit të madh s'hynte dot. Por dhoma s'ishte bosh.

Ai mbajti vesh.

Në ajër ndihej zukama e lehtë, vallëzuese e një mushkonje, murmurimë e një grerëze elektrike të fshehur gjithë ëndje në atë folënë e vet të veçantë, të

ngrohtë e të trëndafiltë. Muzika ndihej aq mirë, sa mund të njihje motivin.

Montagu e ndjeu se si buzagazi i tij po shkogej, po shkrinte, po rrudhej, si të ishte një cipë dhjami, si ajo lënda e një qiriu fantastik që ishte djegur e dje-
gur pér aq e aq kohë dhe ja, tani, duke u shembur edhe pak e do të fikej. Tert. Jo, ai s'ishte i lumtur. S'ishte i lumtur. E përsërith prapë këtë fjalë me mend. E kuptoi edhe vetë se ashtu ishte vërtet. Lumturinë ai e kishte mbajtur si një maskë, dhe ajo vajzë kishë shkuar duke ia marrë atij maskën me vete, dhe tani ai s'kishte si shkonte të trokiste në portën e shtëpisë së saj, që t'ia kërkonte sërisht.

Pa e ndezur fare dritën, e përfytyroi fare qartë pamjen e dhomës. E shoqja e shtrirë në shtrat, e zbuluar dhe e mbërdhiring, si një kuformë e nxjerrë mbi rrasën e një varri, me sytë e palëvizur, të ngulur në tavan, si me ca fije të padukshme çeliku. Kurse në vesh ato kapsulat e vogla, dy tubetat radiomarrës, që ishin futur mirë brenda veshit, dhe një oqean elektronik me tinguj, me muzikë, me fjalë, me muzikë e fjalë, që vinin, vinin e përplaseshin në atë plazhin e mendjes së saj të pagjumë. Dhoma ishte me të vërtetë si e zbrzët. Çdo natë atë vinin dhe e merrnin valët, që ta mbartnin me atë zbaticën e tyre kumbuese, duke e shtyrë ashtu me syhapur, duke e pluskuar përmby valë, drejt mëngjesit. Prej vitesh nuk kishte natë që Mildredi të mos e lëshonte veten në rrjedhën e këtyre valëve, që ajo të mos kridhej në to tërë qejf për kushedi të satën herë.

Në dhomë bënte fresk, por ai nuk po ngopej dot me frymë. Nuk donte të ngrinte perdet e të hapte grilat, sepse nuk donte që në dhomë të hynte drita e hënës. Kështu që, në atë gjendje shpirtërore që ishte, si të atij njeriu që e di se brenda një ore ka pér të vdekur i asfiksuar, shkoi tërë kujdes drejt shtratit të vet, që ishte i zbuluar, prandaj dhe i freskët.

Një grimë para se këmba t'i godiste atë send që qe mbi dysheme, ai e dinte se ashtu do të ndodhë. I-

shte një ndijim i afërt me atë që kishte provuar para se të merrte kthesën në rrugë, kur gati e për pak sa s'që përplasur me vajzën. Lëvizjes së ajrit që shkaktoi këmbë e tij, i bëri jehonë ajo pengesë e vogël që i kishte dalë përpara, madje para se këmbla ta kishte goditur. Objekti lëshoi një tingëllimë të mbetur e rrëshqiti tutje, në errësirë.

Montagu ndenji në këmbë mes errësirës, si i ngrirë, duke mbajtur vesh gruan, që ishte në shtratin e zi, në atë natë, ku asgjë nuk shihej e shquhej. Fryma që i dilte nga hojëzat e hundës, ishte aq e venitur, sa mezi ndihej. Mezi arrinte të trazonte atë pak jetë që ende regëtinte: një fletëzë, një pupël e zezë e një fijeje të vetme floku.

Por edhe tani ai prapë nuk e donte dritën që vinte nga jashtë.

Nxori çakmakun, shtypi salamandren 'e skalitur mbi diskun e argjendtë; çakmaku u ndez me një shkrehje të beftë.

Dy kristalë e vështruan zbehtësish që poshtë, në dritën e atij zjarri të vogël që ai mbante mes pëllëmbëve, dy gurë sedefi hënor të kredhur në një rrjedhë të thellë uji të tejdukshëm, ku jeta e botës s'arrin të dot.

— Mildred!

Fytyra e saj ishte një ishull i mbuluar me déborë, mbi të cilin mund të binte shiu, por që ajo nuk do ta ndiente, një ishull mbi të cilin retë mund të hidhnin hijet e tyre vraparake, por që ajo nuk do t'i ndiente. Mbetej vetëm këngëzimi i grerëzave në tubetthat brenda veshëve të saj të tamponuar, kurse sytë e saj ishin të qelqtë, ndërkoqë që fryma e saj shkonte e vinte e dobët, hynte e dilte nga hojëzat e hundës së gruas, e cila as që merrte vesh se c'bëhej.

Ai sendi që sapo kishte flakur tutje me këmbë, tani po shndriste pikërisht nën buzën e shtratit. Ishte shishka e kristaltë e mbushur me hape për gjumë, tri-dhjetë hape për gjumë kishte pasur atë mbasdite, kurse tani, nën ndriçimin ledhatues të çakmakut, dukej si e shqyer dhe e zbrazët.

Dhe ndërkokë që burri qëndronte aty, i palëvizur, qelli përmbi shtëpi nisi të ulërinte. Qe një zhurmë e tmerrshme, therëse, sikur dy duar gjigante të kishin zënë të çrrnin nga dhjetë mijë milje çarçafë të zinj, që aty më parë kishin qenë të qepur bashkë. Montagu sikur u nda më dysh. E ndjeu gjoksin të hapur, të shqyer si nga goditje sëpari. Ishin bombarduesit reaktivë, që po kalonin përmbi kokën e tij, shkonin tutje, një dy, një dy, një dy, gjashtë bombardues, nëntë bombardues reaktivë, dymbëdhjetë bombardues, një një një, një tjetër, një tjetër, dhe që të gjithë i ulërinin atij. Ai hapi gojën dhe la që uturima e tyre të zbriste e t'i futej brenda dhëmbëve të skërmitur. E gjithë shtëpia u drodh. Drita iu shua në duar. Kristallet u zhdukën. Ndjeu që befas dora e tij u zgjat për nga telefoni.

Bombarduesit s'ndiheshin më. Ndjeu buzët që po i lëviznin tek i çikën mikrofonin e aparatit.

«Ndihma e shpejtë». Një pëshpërimë ogurzezë.

Dukej sikur edhe vëtë yjet ishin bërë pluhur nga zhurma e atyre avionëve reaktivë dhe në mëngjes toka do të mbulohei nga pluhuri i tyre, si nga një dëborë e çuditshme. E këto mendime të marra s'iu shkulën nga koka gjithë kohën që ai rrinte në këmbë e dridhej në errësirë, me ato buzë që vazhdonin t'i lëviznin e t'i lëviznin pareshtur.

Aparaturat i kishin me vete, dy copë. Njëra syresh shkiste e futej brenda në stomak, si një kobër e zezë që zbret në një pus kumbimadh, që të kërkojë ujin e ndenjur, të mbledhur aty që në kohën më të lashtë. Thëthinte gjithë atë lëng të gjelbër, që niste të rridhët përsëri në sipërsaqe, duke vluar pa shumë zhurmë. Mos vallë po pinte ashtu edhe vëtë terrin? A mos

thithte vallë ashtu edhe gjithë helmet e mblehdhura me vite? Pinte në heshtje dhe herë-herë nxirrte një zhurmë sikur diçka mbytej aty përbrenda, në një qorollisje të verbër, duke kërkuar diçka. Aparati kishte edhe një sy. Njeriu, që krejt indiferent merrje me aparatin, mundte të këqyrte edhe vetë shpirtin e atij që po pomponte për ta rikthyer në jetë. Ç'shihte vallë ashtu syri? Ai nuk e tha. Shikonte, por atë që shihte syri, ai nuk e kishte parë. I gjithë ky operacion kishte diçka të ngjashme me hapjen e një kanali në kopshin që ka nga prapa shtëpia. Gruaja përmbi shtrat s'qe vecse një copë e fortë mermeri, ku kishte ngecur shtati a beli.

Sidoqoftë, jepi, shtye pengesën gjer në fund, bëj që të kthehet në sipërfaqe ajo zbrazëti e madhe, po që se vërtet është e mundur që diçka e këtij lloji të dalë jashë me anë të këtij pulsimi të drithëruar, të këtij gjarpri thëthnjës. Operatori rrinte në këmbë duke pirë një cigare. Edhe aparati tjetër po punonte.

Aparati tjetër manovrohej nga një tip po aq indiferent, i veshur me një palë tuta ngjyrë gështenje, nga ato që nuk njolloshin. Ky aparat thithte me pompe gjithë gjakun e trupit dhe e zëvendësonte me gjak e plazmë të freskët.

— Duhet pastruar njëkohësisht stomaku dhe gjaku, — foli operatori, që rrinte në këmbë pranë gruas, që heshtte. — Po nuk pastrove gjakun, është e kotë të dezinfektosh stomakun. Po e le në gjak, të shkon drejt e në tru me forcën e një të goditure çekici: dang! Ca mijëra herë dhe ja, truri s'mban dot më, s'punon më, m'err fund.

— E mjaft, pra! — tha Montagu.

— Fola sa për të thënë diçka, — iu përgjigj operatori.

— Mbaruat? — pyeti Montagu.

I shuan aparatet, të cilat heshtën me një vendosmëri të ftohtë.

— Mbaruan.

Zemërimi i tij as që u bënte atyre pikë përshty-

pje. I rrinim mu përpara, me atë tymin e cigareve, që u spërdridhej rrotull hundës, e pastaj vinte e u futej në sy, por, megjithatë, prapë s'kishte aq fuqi sa t'i bënte ata të pulisin a të vëngëronin sytë.

— Pesëdhjetë dollarë.

— Para së gjithash, pa më thoni në do ta marrë dot veten plotësisht?

— Po, sigurisht që do ta marrë veten plotësisht. Gjithë këtë lëng vdekjeprurës që kemi në valixhe, tani ne po e marrim me vete, kështu që s'ka ç'ti bëjë më. Jua thashë edhe më parë, po hoqe gjithë lëngun e vjetër e ta zëvendësosh me të ri, s'ka sesi të mos jesh mirë.

— Asnjë nga ju të dy s'është mjek me profesion. Pse s'më dërgoi një mjek ndihma e shpejtë?

— Dreqi e mori! — Cigarja nisi të kërcente, ashtu e ngjitur pas buzës së operatorit. — Qdo natë kemi nja nëntë ose dhjetë raste të tillë. Ishin bëre aq të shpeshta aty e ca vjet më parë, kur enkas u ndërtuan këto aparate, këto me lentën optike, vetëkuptohet, se sa për të tjerat këto aparate s'kanë asgjë të re. Për raste të tillë as që është nevoja për mjek me patentë; s'është nevoja veçse për dy specialistë të këtyre aparateve, dy teknikë që të dinë të lajnë e të dezinfektojnë një trup brenda gjysmë ore, kurse tani, — dhe bëri të shkonte nga dera, — bëni durim, i duhet vetëm qëtësi. Neve na duhet të shkojmë. Sapo pata një thirrje tjetër, me radion që kam brenda në vesh. Nja dhjetë bloqe ndërtesash më tutje. Do të jetë ndonjë tjetër që ka zbrazur tubetin e hapjeve. Po patët nevojë për ne, na thërrisni. Tani lëreni të flejë. I kemi futur në trup një antisëdativ. Kur të zgjohet, do të ketë një uri ujku. Mirupafshim!

Dhe të dy burrat, me cigaret e ngukura në gojë, me ata sy të ftohtë nepërke, duke marrë ato aparatet e tubat e tyre, atë kasetën brenda së cilës mbanin melanolinë e lëngshme e atë masën e trashë e të errët, pa emër, dolën nga dhoma.

Montagu u lëshua mbi një kolktuk dhe vështroi

gruan. Ajo i kishte sytë të mbyllur, gjithë ëmbëlsi, dhe ai zgjati dorën drejt saj, që t'i ndiente në pëllëmbë ngrrohtësinë e frymëmarrjes.

— Mildred, — tha ai, më në fund.

«Jemi tepër, — mendonte ndërkohë. — Jemi me miliarda qenie që jetojmë mbi këtë tokë, dhe kaq miliarda e miliarda sa janë bërë janë si tepër. As që njihemi mes nesh. Askush nuk e njeh tjetrin. Njerëz të panjohur vijnë e të dhunojnë intimitetin tënd. Të hyjnë në shtëpi e të shkulin zemrën nga gjoksi. Të thin gjithë gjakut që ke. O zot i madh, cilët ishin ata njerëz? S'i kam parë kurrë ndonjëherë në jetën time!»

Kaloi gjysmë ore.

I ri ishte dhe fluksi i gjakut në rrëmbat e kësaj gruaje, që dukej sikur e kishte kthyer atë në një kriesë të re. Faqet i kishin marrë një ngjyrim të bukur, si prej trëndafili të posaqelur, buzet ngjyrë alle i kishte të njoma e të mbushura. Dukej që aty rridhte gjaku i një njeriu tjetër. Po sikur të kishte qenë edhe truri, mishi, kujtesa e një njeriu tjetër! Sikur të ishte e mundur që edhe mendja të pastrohej me pastrim kimik dhe, njëlloj siç zbrazje xhepat, ta laje edhe atë me avull, ta shpije ta pastroje e ta rregulloje dhe pastaj në mëngjes të vije e ta merrje prapë! Sikur të ishte...

U ngrit dhe, si largoi menjanë perdet, hapi drifaret, që të linte të hynte brenda ajri i natës. Ishte ora dy pasmesnate. S'kishte kaluar ende as një orë që kur kishte gjetur në rrugë Klarisa Maklellenin, me të cilën për pak sa nuk ishte përplasur, pastaj dhomën e kredhur në errësirë, shkelmin që i kishte dhënë tubethit të kristaltë. Vetëm një orë kishte kaluar, por brenda kësaj ore e gjithë bota qe shpërbërë, që pastaj sërisht të gufone, duke marrë një formë të re, pa ngjyra. Përmes lëndinës ngjyrë hënë vinin të qeshurat e shtëpisë së Klarisës dhe të atit të saj, të nënës së saj, të xhaxhait të saj, që buzëqeshnin dhimbsurisht e tërë dashuri. Por, përmbi të gjitha, ai vërejti se sa e qetë dhe e përzemërt ishte ajo, sa e çlirë ishte e qeshu-

ra e tyre, që vinte nga ajo shtëpi aq madhërisht e ndriçuar në mes të natës, ndërkokë që të gjitha shtëpitë e tjera rrinë të zhytura mes territ. Montagu dëgjoi murmurimën e zërave, murmurimën e tyre të briştë, si një drithërimë e zgjatur, ndërkokë që thurnin, kundenonin, duke thurur e rithurur atë pëlhurën e tyre hipnotizuese.

Montagu doli nga porta-dritare dhe e kapërceu lavigjin, pa e marrë as vetë vesh sesi. U ndal para shtëpisë që fliste mes territ, duke menduar se fare mirë edhe mund të shkonte e të trokiste në portën e tyre, duke belbzuar:

— Më lini të hyj. S'kam për të shqiptuar asnje fjälë. Dua vetëm të rri e të dëgjoj. Për çfarë po fli-snë?

Por s'bëri asnje hap përpara; mbeti aty duke mbërdhirë, me fytyrën që ishte bërë një maskë akulli, me veshët të ngrehur për të dëgjuar atë zë burri (ai i xhaxhait mbas?), që derdhej gjithë përreth, i shpejtë e i qetë:

«E pra, s'ke ç'thua, kjo është epoka e letrës higjenike. Ti shfryni hundët me një njeri, e merr pastaj dhe e mbledh shuk, e hedh në nevojtore, tërheq zinxhirin dhe uji e merr me vete, zgjat dorën që të marrësh një njeri tjetër, shfryni hundët e shukos, tërheq zinxhirin. Të gjithë këtë punë bëjnë, fshijnë hundët në xhaketën e fqinjët. E si dashke ti që të vesh e të bësh tifozllék për skuadrën vendase, kur s'di as programin e ndeshjeve, as emrat e lojtarëve. Meqë ra fjalë, më thuaj, c'ngjyrë i kanë fanellat që veshin kur dalin në fushën e lojës?»

Montagu u kthye në shtëpinë e vet, i la dritaret të hapura tejpërtëj, u përkul, që të shihte njëherë Mildredin, e mbuloi me kujdes me kuvertë e, më së fundi, u shtri edhe vetë dhe ndenji ashtu i shtrirë. me dritën e hënës përmbi mollëza e përmbi rrudhat e ballit të vrenjtur, me dritën e hënës të filtruar në secilin prej syve, ku ajo formonte nga një ujëvarë të argjendtë.

Një pikë shiu, Klarisa. Një tjetër pikë, Mildredi. Tri pika. Xhaxhai. Pika e katërt. Zjarri i kësaj nate. Një, Klarisa. Dy, Mildredi. Tri, xhaxhai, katër, pamja e zjarrit. Një, Mildredi, dy, Klarisa, një, dy, tre, katër, pesë, Klarisa, Mildredi, xhaxhai, zjarri, tableta për gjumë, njerëzit si letër higjenike, xhaketat, shami, të shfrysh hundët, t'i mbledhësh shuk, të térheqësh zinxhirin e ujtit. Një, dy, tre, një, dy, tre! Shiu. Shrëngata. Xhaxhai qesh. Gjëmimi që vorbullon nga poshtë lart nëpër shkallë. Botë e tërë që kthehet përmbyss. Zjarri që gufon përbimi një vulkan. Gjithçka që vërsion, rrëkellehet, përmbyt gjithë përreth me një oshëtimë shurdhuese, në një rrëke të rrëmbyer që shkon drejt mëngjesit.

— S'po marr dot vesh gjë prej gjëje, — foli ai me vete dhe vuri në gojë një hape të ëmbël gjumi që i shkru është gjuhë.

Në orën nëntë të mëngjesit krevati i Mildredit ishte bosh. Montagu u ngrit me ngut të madh e me zemrën që i rrihte fort, vrapoi për në paradhomë, por kur mbërriti te pragu i derës së kuzhinës, u ndal. Copë e thekur e bukës kërceu që nga thekësja e argjendtë, u kap fluturimthi nga një dorë metalike, që, si ndonjë merimangë e madhe, e lyeu shpejt e shpejt me gjalpë të shkrirë.

Mildredi po vërente copat e bukës së thekur me gjalpë që i ishin rreshtruar në pjatë. Veshët i kishte zënë me grerëzat elektrike, që, me atë zukatjen e tyre, e ndihnin të shiynte kohën. Befas ajo coi sytë, pa Montagun dhe e përshtëndeti me një të tundur koke.

— Ndihesh mirë? — e pveti ai.

Pas dhjetë vjetësh praktikë me kapsulat e mikro-kufjeve, Mildredi ishte bërë specialiste për të lexuar

lëvizjen e buzëve. Pohoi sërisht me kokë. Pastaj komandoi thekësen që t'i thekte një fetë tjetër buke.

Montagu u ul.

Foli e shoqja:

— S'e marr vesh pse kam kaq shumë uri...

— Por ti...

— Oh, ç'uri që kam!

— Sonte, — nisi të fliste ai.

— Nuk kam fjetur mirë. Kalova një natë të tmerrshme. O zot, ç'uri që kam! S'e marr vesh përse.

— Sonte, — ia nisi përsëri Montagu.

Rastësishht ajo e pa në buzë.

— Ç'ndodhi sonte?

— Nuk e mban mend?

— Ç'farë të mbaj mend? Mos bëmë ndonjë çikë si tepër potere? Më duket vetja sikur kam pire shumë. E ç'uri që kam! Kush ishte sonte këtu?

— Nja dy a tre miq, — iu përgjigj ai.

— Kështu mendova edhe unë. — Nisi të hante fëten e bukës së thekur. — E kam stomakun shumë keq, e prapëserapë kam një uri të tmerrshme. Shpresoj që mbrëmë, gjatë festës, nuk bëra e nuk thashë ndonjë gjë që s'shkon.

— Jo, jo, — foli ai i qetë.

Thekësja i zgjati një fetë bukë të lyer me gjalpë, që ai e mori me mirën johje.

— Edhe ti s'po më dukesh mirë, — i tha e shoqja.

Mbasdite nisi të binte shi, dhe gjithçka mori një ngjyrë të hirtë plumbi. Ai hyri në paradhomën e shtëpisë dhe vuri distinktivin me salamandrën ngjyrë portokalli që i shndriste në mes. Pastaj ndenji një copë herë të gjatë me sytë të ngulur te goja e impiantit të

ajrimit. E shoqja, që ishte në sallën e TV, ngriti sytë që nga libérthi që po lexonte dhe pa nga ai.

— Ei! — i tha — ç'ke që je kaq i kredhur në mendime?

— Në të vërtetë po mendoja diçka, — iu përgjigj Montagu. — Doja të të flisja. (Një pauzë.) — Mbrëmëti i kishe pirë të gjitha hapet e ilaçit për gjumë.

— Oh, e pamundur të kem bërë një gjë të tillë, — tha ajo e habitur.

— E meqjithatë, flakonin e ke të zbrazur.

Të them unë që s'ka asnje mundësi. E pse ta bëja një gjë të tillë?

— Mbështetë, në fillim ke pirë dy hape, pastaj ke harruar e ke pirë dy të tjera dhe prapë ke harruar, edhe dy të tjera, dhe ke qenë aq e trullosur, saqë ke vazhduar t'i pish gjersa e ke mbushur stomakun me një tridhjetë ose dyzet.

— Dreqi e mori, — vërejti gruaja, — e përsë u dashka që të katandisem gjer aty sa të bëj një budalla-llek të tillë?

— Këtë s'po e marr vesh as unë, — tha ai.

Dukej qartë që e shoqja mezi po e priste që ai të ikte.

— Unë s'kam bërë asgjë të tillë, — tha ajo me vendosmëri. — Dhe s'kam pér ta bërë edhe sikur një miliard vjet të kalojnë.

— Aq më mirë atëherë, gjersa e thua ti.

— Kaq kishte pér të thënë madhëria e saj, — tha ajo dhe u kthyje prapë te libérthi i saj.

— Ç'ka ndonjë gjë të re sonte në TV? — e pyeti ai me një pamje të lodhur.

Kësaj here ajo as që i ngriti sytë nga leximi.

— Kjo që po lexoj është një komedi që do të transmetohet pas dhjetë minutash në kanalin paret-paret. Sot në mëngjes më dërguan me postë rolin tim. Shkruajnë një pjesë ku njëri nga rolet mungon. Është një ide e re e TV. Ajo që rri në shtëpi, domethënë unë, do të luajë rolin që mungon. Kur vjen çasti i batutës që mungon, që të gjithë, që nga të tri paretet,

kthehen e shohin nga unë, e atëherë unë them batutën. Për shembull, këtu, burri thotë: «Si të duket kjo ide, Helenë?» E ndërkohë më vështron mua, që rri e ulur këtu, në qendër të skenës, e sheh? Dhe unë i përgjigjem, i përgjigjem... — Ajo heshti duke ndjekur me gisht rrreshatat e libërthit. — «Oh, mua më duket një ide. e shkëlqyer!» Pas kësaj komedia vazhdon normalisht, gjersa, burri thotë: «Po ti a je dakord, Helenë?» dhe unë i përgjigjem: «Plotësisht dakord!» A nuk është zbavitëse, eh, Gaj?

Montagu vazhdonte të rrinte më këmbë në paradhomë dhe e shihte ngultazi.

— Dëgjomë mua, është shumë zbavitëse, — i tha ajo.

— Po komedia përse bën fjalë?

— Po ta thashë! Janë këta personazhet, që quhen Bob, Ruth dhe Helenë.

— Oh!

— Është një gjë me të vërtetë zbavitëse. Dhe ka për të qenë edhe më shumë kur të vendosim impiantin e paretin të katërt. Sa kohë mendon që do të duhet akoma që ta heqim këtë faqe muri e të instalojmë patrin e katër TV? Në fund të fundit, më shumë se dy mijë dollarë s'ka pér të kushtuar!

— Dy mijë dollarë do të thotë katër muaj të rrogsës sime.

— Nuk do t'i kapërcejë të dy mijë dollarët, — ia ktheu ajo. — Dhe mendoj se bën mirë që ngandonjëherë të kujtohesh edhe pér mua. Sikur të kishim edhe patrin e katërt, atëherë po, mund të thoshim se kjo dhomë s'do të jetë më jona, por e lloj-lloj njerëzve azotikë. Fundja, një çikë sakrificë sikur të bëjmë...

— Po bëjmë akoma gjithë ato sakrifica pér të paguar patrin e tretë TV. Nuk e mban mend, s'ka dy muaj që e montuam?

— Vërtet? Vetëm dy muaj kanë kaluar? — Ajo mbeti duke e parë me vërejtje pér një copë herë të mirë, e ulur aty në sallonin e TV. E po, mirupafshim i dashur!

— Mirupafshim! — i tha Montagu. U ndal pak dhe u kthye nga ajo. — Të paktën, kjo komedia a përfundon mirë?

— Nuk e di, se s'e kam lexuar gjer në fund.

Ai iu afroa, lexoi faqen e fundit të libërthit, tundi kokën, palosi fashikullin dhe ia dha prapë asaj. Pastaj doli nga shtëpia dhe u largua në mes të shiut.

Pas pak shiu ishte rralluar, dhe vajza po ecte në mes të trotuarit, me kokën e varur paksa mbrapa, në mënyrë që ajo pak pika shiu t'i binin drejt e në fytyrë. Ajo buzëqeshi kur pa Montagun.

— Tungjatjeta!

— Tungjatjeta! — iu përgjigj ai e pastaj shtoi:

— A mund të më thuash se q'po bën?

— Ti e di, unë mbetem gjithnjë e marrë. Shiu ka një aromë të këndshme dhe e ndien veten mirë kur ai të cik. Mua më pëlqen të eci në mes të shiut.

— Mua s'para më pëlqen edhe aq.

— Vë bast që s'e keni provuar asnjëherë!

— Në të vërtetë, asnjëherë s'e kam provuar.

Vajza lëpiu buzët.

— Ka me të vërtetë një shije të mirë.

— E pra, del xhiro që ta provosh çdo gjë nganjëherë, apo jo?

— Shpesh edhe dy herë. — Vajza vështroi diçka që mbante në dorë.

— Ç'shtrëngon ashtu në dorë?

— Besoj se kjo është lule radhiqja e fundit e këtij viti. Nuk ma priste mendja kurre që ta gjeja kaq vonë në lëndinë. E ke dëgjuar ndonjëherë atë pravën që bëhet me të, duke e fërkuar nén gushë? Ja, shiko.

Fërkoi gushën me lulen duke qeshur.

— E pse e bën?

— Po që se do të lërë ngjyrë, do të thatë se unë kam rënë në dashuri. Ka lënë gjë?

Montagu s'pati nga t'ia mbante dhe e pa.

— E pra? — nguli këmbë ajo.

— E ke gushën të verdhë.

- E mrekulluseshane. Pa tē shahim ty tan!
 - Per mua nuk ka vleré.
 - Shiko. - Para se ai tē kiehte kobe ('i shusanga), ajo ia kiehte venē lule radhiqen nia gushö. Montagu u Mirhoq, dha ajo ia plazi tē qashurit.
 - Mos luaj naga vendi.
 - E pa nén gusht dha u vrenjt.
 - E pra? - pyeti ai.
 - Sa keq! Ju s'genkeni i dashuruar me asnjari.
 - Kurse nē tē vîrtetë jam.
 - Kétu nuk shihet.
 - Jam i dashuruar, i dashuruar sa s'bëhet më!
 - U pârpoq tē marrte nē ftyrë një skprehje që tê mos ia hidhje pochtë ato fjalë që po thashfa, por prapë s'e arriti dot. - Me tē vîrtetë që jam!
 - Oh, tê kutes, mos e bëj ashtu ftyrën.
 - E ka fajin lule radhiqja, - tha Montagu. - E harxhove tê gjithë pér vete. Prandaj me mua nuk doll gjë.
 - Tarham, ashtu duhet tê jetë. Ola, por amsa ju shqetësova, duhet menjherë që jesi i tronditatur. Ju kérkoj ndjesh, ju kérkoj sinquerisht tê falur. - Dhe e çiku nê bërryl.
 - Jo, jo, - iu përgjigj ai menjherë. - S'ka përsa.
 - Tani më duhet tê shkoj, prandaj më thuaq që më ke falur, nuk dua tê tê lë tê zemëruar.
 - Nuk jam fare i zemëruar. Vepre pak si i turbulluar.
- Tani më duhet tê shkoj te psikiatri. Më detyrojnë që tê shkoj. Kurse unë i përgatit që më pasë ato që do t'i them. Nuk e di se ç'mendim ka ai pér mua. Thotë se jam si një qepujkë e bërë, që duhet cvoçhikur cipë pas cipe, deri nê fund.
- Tani po nis edhe unë tê besoj se ke nevojë vîrtet tê vizitobesh te një psikiatër - i tha Montagu.
 - Këtë e thoni, por nuk e mendoni, apo nuk është këshfu?

Burri mori njëherë frymë thellë, pastaj e nxori dalngadalë dha, më nê fund, iu përgjigj:

— Po ashtu ëشتë, nuk e mendoj.
— Psikiatri do të dijë përsë unë dal e bredh në-për pyje, vërej zogjtë e mblehdh flutura. Ndonjë nga këto ditë do të të tregoj koleksionin që kam.

— Shumë mirë.

— Duan të dinë se me se merrem gjatë tërë kohës. U them se ka raste që rri ulur e mendohem. Por nuk u them pér se mendoj. Kjo i térbon. Ngandonjëherë, u them, më pëlqen ta lëshoj kokën prapa, ja, si tani, që ta lë shiu të më bjerë në gojë. Ka tamam shijen e verës. E ke provuar ndonjëherë?

— Jo, unë...

— Më keni falur, apo jo?

— Sigurisht. — Ai u mendua pér një çast. — Patjetër që të kam falur. Po një zot e di përsë. Je e çuditshme, të ngre nervat, e megjithatë njeriu e ka të lehtë të të falë. Si më the, sa vjeç je, shtatëmbëdhjetë?

— Po... i mbush muajin që vjen.

Sa e çuditshme! Ç'gjë absurde! Ime shoqe është tridhjetë vjeç, e megjithatë ti ngandonjëherë më ngjan shumë më e madhe nga ajo. Ja një gjë që nuk e marr dot vesh.

— Edhe ju jeni njeri i çuditshëm, zoti Montag. Herë-herë e harroj fare se jeni zjarrtar. Tani, pér shembull, ju ngrita nervat prapë, apo jo?

— Vazhdo.

— Si e filluat zanatin? Si hytë në atë punë? Si ndodhi që zgjodhët këtë punë dhe si që e mundur t'ju shkonte mendja të zinit këtë zanat? Pse nuk jeni si gjithë të tjerët? Kam parë disa: i di se si janë. Kur unë flas, ju më vështronni. Kur thashë natën që shkoi s'mbaj mend se çfarë pér hënën, ju ngritët kokën e patë lart nga hëna. Të tjerët nuk do të bënin kurrë kështu. Të tjerët do të iknin pa një pa dy, duke më lënë të dërdëllitja sa të doja. Ose do të më kërcënoin. Askush s'ka më nge pér të tjerët. Ju jeni një nga të pakjtët që ma vënë veshin. Prandaj më duket kaq e çuditshme që jeni në skuadrën e djegieve. Veçse nuk më duket e drejtë, se kjo është diçka që nuk ju shkon.

Ai ndjeu trupin t'i dyzohej nē mes: njérēn pjesë e kishte tē nxehtí, tjetrén tē ftohté akull, njérēn tē brishtí, tjetrén tē ashpér, njéra ishte e drithéruar, tjetra e forté gur, dhe secila prej tyre mundohej tē gliberonte tjetrén.

— Bén miré tē shkosh, se mos vonohesh nē atē takim qē ke me mjekun, — i tha ai vajzës.

Dhe ajo shkoi me vrap, duke e lénë atē si hu nē mes tē shiut. Vetém pas një copë here tē gjatë Montagu luajti nga vendi...

Pastaj tek ecte ngadalë, e coi kokén mbrapa pér disa çaste, ashtu nën shi dhe hapi gojën...

Zagari Mekanik flinte e nē tē njëjtën kohë nuk flinte, jetonte e njékohësish s'jetonte nē atē koliben e tij qē zhuzhërinte lehtë, dridhej butë-butë, i kreduhur i téri nën atē ndricim ledhatues, nē një nga qoshet e errëta tē shtëpisë së zjarrit.

Drita e venitur e orës një pasmesnate, drita e hë-nës qē derdhej qē lart nga qielli përmes kornizës së dritares së madhe, lodronte herë aty e herë këtu mbi pjesët e broncëta, tē bakërtë, tē çelnikta tē kafshës, tē cilën herë pas here e pëershkonin ca regëtima tē lehta. Drita farfuriente e vezullonte mbi copat e xhamit ngjyrë rubini e mbi ato fijëza tepër tē ndjeshme nē formë kapilarësh tē hojëzave qimeashpér najloni tē kësaj kafshe tē quditshme, qē dridhej e fërgëllonte lehtë mbi ato tetë putrat si prej merimange me kushineta gome nga poshtë.

Montagu rrëshqiti përposh me anë tē tubit prej bronci. Doli qē t'i hidhte një sy qytetit: retë ishin shpérndarë plotësisht; ndezi një cigare dhe, si u fut përsëri brenda, iu afrua Zagari, qē ta vështronë.

Zagari Mekanik tē kujtonte një bletë gjigante që sapo është kthyer nē zgjua nga një fushë ku nektari është i nginjur me një helm, qē tē sjell marrëzi dhe makthe, dhe tanë po flinte me trupin e mbushur me këtë nektar tepër erëkëndshëm dhe tē ëmbël, duke u

'munduar kësisoj të qirohej nga gjithë ajo e keqe që kishte thithur.

— Ç'kemi — belbëzoit Montagu, i cili, si përherë, e ndiente veten të magjepsur nga kjo bishë, që ishte njëherësh e vdekur dhe e giallë.

Ato net kur gjithçka bëhej e mërzitshmë, e kështu ndodhët në të vërtetë qdo natë. ziarrtarët lëshoheshin përposh, duke rrëshqitur nëpërmjet shtyllës së bronctë, dhe, si vinin në lëvizje ato kombinacionet kërkellitëse të sistemit nuhatës të Zagarit. lëshonin në oborrin e kazermës tufa minish, ngandonjëherë pula dhe ca herë të tjera edhe mace, të cilët, sido që të vinte puna, kishin për t'u mbytur. dhe atëherë nisnin e vinin baste me njëri-tietrin se cilin nga minjtë ose pulat, ose macet kishte për të zënë të parin Zagari. Pretë lëshoheshin dhe tri sekonda më pas gjithçka kishte marrë fund: miu, maeja, pula kapeshin në mes të oborrit, mbaheshin të rrokura tërë delikatesë mes putrave të ndjeshmë të kafshës. ndërkohë që një age celiku e gjatë nja dhjetë santim dilte prej turirit të Zagarit dhe shponte prenë, duke i injektuar doza të fortë morfine ose prokaine. Pastaj viktimat i hidhnin në krematorium dhe lëshonin një gjah tjetër.

Gjatë këtyre gjajeve me baste, Montagu mbeste vetëm në katin e sioërm. Kishte qenë një kohë, dy vjet të shkuar, kur edhe ai kishte vënë bast me më të zotët e shokëve dhe kishte humbur deri edhe një javë të tërë rrogë dhe pastaj i ishte dashur t'i bënte ballë zemërimit e tërbimit të Mildredit, që i ishte vërsulur me ca damarë të kërcyer e ca njolla të trëndafilta në fytyrë. Kurse tani nete ai rrinte i shtrirë në shtrat, me fytyrën kthyer nga muri, duke mbajtur vesh shpërthimet e të qeshurave që vinin nga oborri dhe cukatjen e thonjve të minjve. që ngjasonte me lojën e kordave të një pianoje, violinën e drithëruar të piskamave të tyre dhe pastaj heshtjen që linte pas haja e madhe e Zagarit. që kërcente pa zhurmë nën drithën e qashtër. si ndonjë flutur nate, zbulonte viktimin, e kapte, i fuste agen dhe kthehej përsëri në koliben e

ri u agri plangjome aty bresla nô bessin
hâstret nô ajo nôdriqen nesai tâ għaliex nô u
i-vista naga aja qiegħi e-rye, qd hawn hawn
Humgħiex pîreti dala naxxar nô bissim
hawn is-a nsewnej tâ ngħix-xer kriek ja' olid-
mellha, m'hawnha metallha, qd idher vien
nroddha se diġiex luu, qd de tâ tkomx se
yekkox e-vjetra naga nsewnej i-piċċeviha
hawn.

Idha i-nsewnej, i-nsewnej, minn, — fekk Montagu,
u n-istess tâ tkomx.

U ja' hawni u nsewnej tâ ngħix-xiex se xi delli,
nô bresla, pîreti dalli, u fuq propp. Uggħi-
ur u keredi nô tkollu nô bresħi tâ tkomx
v-ekkresto.

Ingu u s-sirexa. Zogħi kien edhe xi nô hax-
idha se wet. Ma nsewnej dawk Montagu u luu
ha se bresħi skystiha, dala renguej, u tikkien
xi kien, duha e-agħixx edhe idu għix prex-
għad, nô piċċeviha e-krokkieb nô għix-xwejhekk
u spidura, xi ġie kien skystiha. Dridnej i-tiri din
rre nô ftyx. Pärprob Zogħi qe luuha i-fla-
ni minn-potrat e-tiġi tâ hawni hawni prej issalik,
u waqtnej ex-xidha, meejitħha s-sirex e-
kien u kien tâ tkomx.

Prex-ż-żonni u nsewnej Montagu adienji nô
l-ix-xidha veħom naga ajo frisk e-madha
i-prova. Pas-ķarrizzi tâ tiġi, hawn burra, qd
ukur te nô truġi luu, e-nadriġas nô nsewnej
nô ċebuxx jidu, i-hodha nô sy v-jedha, nô
minn għi. Verdha xi qd nsewnej nô luu kien
u nee simbalha e-fenċċiex minn tâ, nôt se Fenċ-
ċiex idha, ja i-luuxx leħġi naga ajo daw-
rokk i-gharru nô minn Fenċ-ċiex i-nidha nô nsewnej:

— Montag....?

— Nuk i pélqej, — tha Montagu.

— Kujt, Zagarit? — Kapiteni studioi një copë hërë letrat që kishte në dore. — Mjaft dhe ti! Këtu s'është puna i pélqen apo nuk i pélqen atij ky apo ai; ai thjesht „funkcionon“. Është njëlloj si në një mësim balistike. Ai ka një trajektorë, të cilën ia zgjedhim ne. Dhe ai e ndjek atë gjer në fund, e mbérrin vetë shenjën, kthehet vetë prapë në bazë dhe aty po vetë shuhet. S'është gjë tjetër veç një grumbull telash bakri, baterish dhe elektriciteti.

Montagu mori frymë thelle.

— Mekanizmat e tij mund të regjistrohen në çfarëdo kombinimi, apo jo? Kaq aminoacide, kaq sulfur, kaq yndyrna e substanca alkaline. Kështu është?

— Sigurisht.

— Të gjitha këto ekuilibrime kimike, këto përqindje e përpjessëtime organike të secilit prej nesh këu në kazermë, ndodhen të regjistruara në zyrën e regjistrimit, që është poshtë. Cilido e ka të lehtë të vejë e të provokojë te „kujtesa“ e Zagarit një kombinim kimik të pjesshëm, duke i vënë, bie fjala, vetëm pak nga aminoacidet. Me këtë shpjegohet pse pak më parë Zagari u soll ashtu: *ai reagoi kundër meje*.

— Djalli e mori! — tha kapiteni.

— Ishte i ngacmuar, por jo tamam i egërsuar. I-shte vetëm një „kujtesë“ që dikush ia kishte futur Zagarit, aq sa të mjaftonte që ai të nisje e të hungérinte kur unë ta përkëdhelja.

— E si mendon ti, kush mund ta ketë bërë një gjë të tillë? — e pyeti kapiteni. — Ti s'ke armiq këtu, Gaj.

— Me sa di unë, jo.

— Nesër dërgojmë teknikët tanë t'i bëjnë një kontroll Zagarit.

— Kjo s'është hera e parë që Zagari më kanoset, — vazhdoi Montagu. — Muajin që shkoi një gjë e tillë u përsërit dy herë.

— Do të kemi kujdes, mos ki merak. Mos u nxeh.

Por Montagu s'luajti nga vendi, mbeti aty dhe mendjen e coi te grila e impiantit të ajrimit, aty në parahomë të shtëpisë së tij, e tek ajo diçka që ishte fshehur pas kësaj rrjete. Sikur ndonjë nga kazerma të dinte gjësendi pér grilën, e kush do ta ndalonte që t'ia thoshte këtë Zagarit?

Kapiteni iu avit vrimës së zbritjes dhe i hodhi Montagut një shikim hetues.

— Po mendoj me vete, — foli Montagu, — kushti ç'i shkon ndër mend natën Zagarit, aty poshtë! Mos vallë marrëdhëniet që kemi ne në mes nesh e bëjnë edhe atë të gjallë e armiqësor? Më hyjnë të dridhura kur e mendoj.

— Zagari nuk mendon asgjë të tillë që të mos e duam ne.

— Pikerisht kjo më trishton, — ia ktheu qetësisht Montagu, — që ne s'i kemi mësuar ndonjëherë të mendojë gjë tjetër veçse të ndjekë, të zbulojë viktimin e ta vrasë. Sa turp që ne s'jemi në gjendje ta bëjmë të mendojë ndonjëherë, gjë tjetër veç kësaj!

Kapiten Biti pshëriti lehtë dhe foli me një ton thuajse të përzemërt.

— Dreqi e mori, po Zagari përbën një fitore të teknikës, është si një pushkë e mirë që e arrin vetë kundërshtarin e që të garanton se ke pér të goditur gjithnjë në shenjë.

— Pikerisht, pér këtë dhe unë s'kam pikë qejfi të bëhem viktima e tij e ardhme.

— E përsë? Mos të vret gjëkafshë ndërgjegja pér ndonjë gjë?

Montagu ngriti me vrull shikimin dhe pa kapitenin.

Biti ia kishte ngulur sytë, ndërkohë që goja e tij u çel pak dhe ai zuri të qeshte me përzemërsi.

Një, dy, tri, katër, pesë, gjashtë, shtatë ditë. Dhe sa herë që ai dilte nga shtëpia, ja aty, ja këtu nëpër botë do të gjendej Klarisa. Njëherë e pa duke thyer një kokerr arrë, një herë tjetër të ulur në lëndinë duke punuar me shtiza një triko bojë qielli, nja tri a katër herë gjeti në verandën e vet një tufë me lule të vona, apo disa gjethje vjeshtake, të kapura të-rë kujdes me një gjilpërë me kokë në një fije letër të bardhë, të ngulur me pineska te porta e tij. Cdo ditë Klarisa e shoqëronte gjer te qoshja e rrugës. Një ditë binte shi, ditën tjetër ishte mot i qetë, tjetrën frynte një erë e fortë, kurse një ditë më pas bëri përsëri mot i butë dhe i qetë, kurse pas kësaj dite të butë e të qetë bëri një vapë si prej furre, dhe, para se të binte natë, Klarisa e kishte fytyrën të nxirë lehtë nga dielli.

— Si e shpjegon, — i tha ai njëherë, aty pranë hyrjes së metrosë, — që mua më duket sikur kam gjithë ata vijt që të njoh?

— Sepse më pëlqeni, — i tha ajo, — dhe unë s'kérkoj asgjë prej jush. Veç kësaj, ne e kuptojmë mirë një-ri-tjetrin.

— Me ju unë e ndiej veten shumë të plakur, si-kur të jem babai juaj.

— Pa më shpjego, atëherë, — i tha ajo. — kur i dashke kaq shumë fëmijët, pse s'ke edhe ti një vajzë si unë.

— Nuk e di.

— E thua me të vërtetë, apo tallesh!

— Jo, doja të thosha... — E preu fjalën në mes dhe vari kokën.

— Po ja, e kuption, ime shoqe, po, ime shoqe s'ka dashur asnjëherë që të kemi fëmijë.

Tani vajza s'po buzëqeshte më.

— Oh, më falni. Unë kujtoja se doje të taleshe me mua. Sa budallaqe që jam!

— Jo, jo — tha ai, — kishe plotësisht të drejtë që bëre një pyetje të tillë. Sikur ta dije se sa kohë ka që askush s'interesohet më përmua që të më pyesë përm gjékafshë. Pyetja që më bëre është e mirë.

— Atëherë, flasim për ndonjë gjë tjetër. Ke ndier ndonjëherë se ç'aromë mbajnë gjethet e thara? Nuk të duket si erë kanellë? Ja, mbaju erë.

— Po vërtet, tamam si kanellë mbajnë.

Vajza e vështroi me ata sytë e saj të zinj, të kthjellët.

— Duket sikur gjithnjë diçka ju frikëson.

— Ndodh ngaqë gjer tanë s'kam pasur kohë...

— Shkuat t'i shihnit ato tabelat gjigante të reklamave, për të cilat ju fola?

— Besoj se po. I pashë. — Dhe ai padashje qeshi.

— E di që qeshni shumë më mirë nga ç'e pandehja.

— Vërtet?

— Po, më lirshëm, më i shpenguar.

Montagu e ndjeu veten të qetë, të paqtuar.

— Po pse nuk je asnjëherë në shkollë? Të shoh përditë sa andej-këndej, gjithnjë bredhacake...

— Oh, s'i ka marrë shumë malli për mua, — ia ktheu ajo. — Atje thonë se jam e pashqérueshme. Se nuk përzihem me të tjerët. Dhe është e çuditshme, sepse unë, përkundrazi, kam shumë qejf të shoqërohem me të tjerët. Por varet se ç'kupton me shoqëri, apo s'është ashtu? Për mua, do të thotë të flas me ty për gjëra të këtij lloji, — dhe ajo hodhi në pëllëmbë disa arra që kishin rënë nga një pemë e kopshtit që ishte para shtëpisë. — Apo të flasësh se sa e çuditshme është bota. Mua më pëlqen shumë të rri me njérëzit. Por veçse s'më duket se mund ta quash shoqëri kur mbledh një tuftë njérëzish dhe s'i lë të flasin, apo nuk është ashtu? Një orë mësim para televizorit, një orë basketball ose bejsboll, ose vrapiçme, një orë tjetër historie të përmbladhur ose me riprodhime tablosh të famshme e pastaj prapë sport, por e kupton se kështu s'ke mundësi të bësh pyetje, apo të paktën thuajse askush nuk bën pyetje, se përgjigjet i ke aty të gatshme, si të bëra me porosi, dhe me to të qëllojnë, njérën pas tjetrës me të shpejtë, bam-bam-bam, kurse ne rrnimë të ulur për katër orë të tëra me mësimë në televizor.

Qindra rrëke që derdhin ujin nëpër ullukët, veç që ky të dalë e të derdhet nga ana tjetër, por ama tanë ata të sigurojnë se ai sështë më ujë, por është bërë verë. Dhe, kur vjen mbrëmja, je katandisur aq keq, saqé s'je në gjendje të bësh gjë tjetër veç të biesh të flesh ose të futesh në ndonjë park argëtimi, ku të ngacmosh njerëzit që shëtitin, ose të thyesh xhamë në pavionin e xhamathyerjes, ose me një top të madh çeliku të vesh e të thyesh makina në poligonin e makinathyerjes. Ose s'të mbetet të bësh gjë tjetër veçse t'i hipësh makinës e ta ngasësh si i marrë nëpër rrugë, që të shohësh se sa pranë je i zoti t'u vesh përballë makinave të tjera, para se të ktheset timonin, ose të luash duke i prerë kthesat sa më shumë, makar edhe vetëm me dy rrotat anësore. Mbështetet jam vërtet ashtu siç thonë. Ata kanë të drejtë. Unë s'kam miq. Dhe kjo treguaku se unë s'duhet të jem normale. Por të gjithë ata njerëz që unë njoh, s'dinë vegce të ulërijnë e të kërcejnë si të qëndrojnë e jo vetëm kaq, por edhe të zihen egërsisht me njëri-tjetrin. E ke vënë re se sa qejf kanë njerëzit sot t'i bëjnë keq njëri-tjetrit?

— Arsyeton si ndonjë plakushe.

— Ngandonjëherë e ndiej veten vërtet si ndonjë plakë. Kam frikë nga moshatarët e mi. Si mendon ti, gjithnjë kështu ka qenë? Xhaxhai thotë që s'ka qenë kështu. Vetëm gjatë këtij viti gjashtë miq të mi, që banojnë në këto anë, kanë vdekur nga armët e zjarrit. Dhjetë kanë vdekur në akסidente automobilistike. Unë kam frikë dhe ata nuk më duan, ngaqë kam frikë.

— Por më tepër nga të gjitha, — vazhdoi ajo të fliste, pasi heshti për një copë herë, — më pëlqen të rri e të studioj njerëzit. Ngandonjëherë rri gjithë ditën e ditës në metro që të dëgjoj njerëzit se si flasin, që t'i vështroj. Më pëlqen që të rri e të përfytyroj se kush është filani, q'dëshira ka ky tjetri, nga shkojnë këta njerëz. Herë-herë shkoj, madje edhe në parkun e argëtimit ose dal me makinën reaktive në rrithinat e qytetit, në mesnatë, atëherë kur policia s'para ua vë veshin shumë

makinave që kalojnë me shpejtësi, mjaft që ata që i ngsin të jenë të siguruar. Po pate në xhep një dëftesë sigurimi për dhjetë mijë dollarë, gjithçka është në rregull e të gjithë janë të lumbur e të kënaqur. Më ka ndodhur të shkas si ndonjë gjarpër në ndonjë nga vagonët e metrosë, që të dëgjoj se ç'thonë njerëzit. Ose shikoj nëpër dyqanet ku shiten pijë freskuese dhe e gjen dot se ç'kam zbuluar?

— Çfarë?

— Që njerëzit nuk thonë asgjë prej gjëje.

— Oh, po pa folur s'rrinë njerëzit!

— Jo, por të siguroj unë që s'thonë asgjë prej gjëje. Flasin shumë për makinat, flasin për rruba e për pishina, që na qenkan mrekullia vetë! Por që të gjithë përsëritin po të njëjtën gjë e s'kanë asnë që të thotë diçka të ndryshme nga të tjerët. Kurse nëpër kafene gjen gjithnjë ato makinat që të provojnë fatin, rrëfehen po ato barceleta ose gjen të ndezur parentin muzikor, ku venë e vijnë vizatime e ngjyra që s'janë gjë tjetër veçse ngjyra, kurse vizatimet janë krejt abstrakte. Po në muze a ke shkuar ndonjëherë? Vetëm abstraksione. Vetëm ato gjen sot në muze. Xhaxhai thotë që njëherë e një kohë ka qënë ndryshe. Shumë kohë më parë, nuk e di mirë se kur, po pikaturat dhe skulpturat filisnin për gjëra konkrete, bile paraqisnin edhe njerëz!

— Jo po xhaxhai thotë kështu, jo po xhaxhai thotë ashtu, ky xhaxhai juaj duhet të jetë një njeri shumë i shquar.

— Oh, ashtu është. Pa dyshim që është! E po, tani unë duhet të shkoj. Mirupafshim, zoti Montag!

— Mirupafshim!

Një, dy, tri, katër, pesë, gjashtë, shtatë ditë: në kazermën e zjarrit.

— Montag, njëtesh në atë shtyllë si harabeli në pemë.

Ditën e tretë.

— Montag, të pashë që hyre nga porta e mbrapme. Hallin e Zagarit ke?

— Jo, jo.

Ditën e katërt.

— Montag do të dëgjosh një gjë për të qeshur. Sapo ma treguan. Një zjarrtar nga Sitlli vajti dhe e sintonizoi me qëllim Zagarin Mekanik sipas përbërjes kimike të vetes së vet dhe pastaj vajti dhe e cyti. Ke dëgjuar ndonjëherë vetëvrasje më të çuditshme?

Pesë, gjashtë, shtatë ditë.

Dhe pastaj Klarisa nuk qe më. Ai s'po e merrte vesh se c'po ndodhte atë mbasdite, por mbasë ndihej ashtu ngaqë s'po e shihte atë t'i dilte përparrë. Lëndina ishte e shkretë, drurët të shkretë, rruga e shkretë dhe megjithëse në fillim s'po e kuptonte as vetë se sa ia ndiente asaj mungesën e se qe duke e kërkuar, kur mbërriti te metroja, e kapi një shqetësim i vërtetë dhe nisi ta ndiente veten keq. Kishte ndodhur diçka që ia kishte turbulluar vazhdën e paracaktuar të jetës. Eshtë e vërtetë që s'kishte qenë veçse një vazhdë e thjeshtë, e paracaktuar, që s'kishte vetëm pak ditë që kishte nisur, po prapëseprapë...? U rrotullua mbi thembra dhe u kthyte prapë po në të njëjtën rrugë, që t'i linte asaj kohë që të vinte. Ishte i sigurt se, po ta përshkonte sérishmi po atë rrugë, do ta takonte Klarisen dhe gjithçka do të shkonte më së miri. Por ishte bërë vone dhe treni që mbërriti u dha fund planeve të tij.

Fëshfëritja e letrave të bixhozit, lëvizja e duarve, murmurima monotone e kronofonit që nga tavani i kazermës së zjarrit ... një e tridhjetë e pesë, mëngjes, e martë, 4 nentor... një e tridhjetë e gjashtë... një e tridhjetë e shtatë, mëngjes...» Përplasja e lehte e letrave pas sipërfaqes së ndotur të tryezës, të gjitha zhurmët mbërrin gjer te Montagu, që pas qepallave që i mbante të myllura, që pas kësaj pengese që ai kishte ngritur përkohësisht. E ndiente kazermën e zjarrit të mbushur plot me shkëndija, gjithë ndriçim e heshtje, me ngjyra të broncta, me ngjyrat e monedhave, të arta, të argjendta.

Njerzit e padukshém që rrinin në anën tjeter të tryezës, merrnin frymë thelli mbi letrat që mbanin në dore, në pritje të «... një edyzetepesës...», dhe zëri i kronofonit tingëllonte i trishtë në atë orë të ftohtë të një mëngjesi të ftohtë të një viti edhe më të acartë.

— Çfarë ke, Montag?

Montagu hapi sytë.

Diku, në një anë, një radio po murmuriste «... lufta mund të shpallet nga çasti në çast. Vendi ynë është gati të luftojë në mbrojtje të...»

Kazarma e zjarrit u drodh e tëra, ndërkohë që një mori avionësh reaktivë lëshuan një fërshëllimë të vetme, duke çarë qellin e errët të mëngjesit.

Montagut i fërgëlluan sytë. Biti po e vështronë si të qe një statujë e vendosur në një muze. Nga çasti në çast kishte mundësi që Biti të çohej, t'i vinte rrötull, ta çikte, duke zbuluar fajin që ai kishte bërë e atë ndjenjë turpi që provonte. Faj? E çdreq faji ishte ky?

— E ke radhën ti të luash, Montag.

Montagu vështroi ata burra me fytyrë të bronctë nga ato mijëra zjarre reale e nga dhjetëra mijëra zjarre të përfytyruara, ata burra të cilëve puna që bënin ua skuqte mollëzat e faqeve e u fuste ethet në sy, ata burra që ia ngulnin shikimin flakëzave të qakmakëve të tyre të platinë, kur ndiznin llullat, që s'shuheshin kurë.

Montagu brofi nē kēmbē me gojēn hapur. Njē mendim i ćuditshém i erdhí nē kokē. A kishte paré ndonjéheré ai ndonjé zjarrrtar qē tē mos i kishte flokët tē zez, ballin ngjyrë bloze, fytyrën tē repte, krenare, tē rruar aq shumé, saqé merrte njē hije tē kaltérremé nē tē hirté si prej çeliku, por qē, megjithaté, prapé ngjante si e parruar? Tē gjithé këta njeréz mos ishin marré nē atē puné edhe nē bazé tē pamjes sē jashtme dhe jo vetém tē cilésive qē kishin? Ai ngjyrim hiri dhe bloze i aftyre njerézve, ajo eré e pérjetshme prej gjéje tē djegur qē vinte nga llullat, ai kapiten Biti, qē cohej nē kēmbē mes shtellungave tē stuhisë sē tymit tē duhanit. Biti, qē hapte njē paketé tē re duhaní, duke ia zhubravitur telefónin, qē nxirré njē tingull si cérerítia e Ílakës.

Montagu u hodhi njē sy letrave qē kishte nē dorë.

— Po... po mendohesha. Pér zjarrin qē vumé ja-vén qē shkoi. Pér atē burrin tē cilit i dogjém bibliotekén. Ç'fund pati ai?

— Ashtu. duke uléritur, e çuan nē çmendiné.

— Po ai s'ishte i çmendur.

Biti lëshoi nē heshtje letrat mbi tryezë.

— Kushdo qē kujton se mund t'ia hedhë qeverisë ose neve, është i çmendur, — foli ai më nē fund.

— Po pérpiqesha tē pérftyroja, — vazhdoi Montagu. — qdo tē ndiente njeriu sikur tē shihte zjarrraté. dua tē them, sikur t'i shihte t'i vinin zjarrin shtépisé sē tij, librave tē tij.

— Ne s'mabajmë libra.

— Po, ja, sikur t'i kishim?

— Mos ke ti ndonjé? — Dhe Bitit i fërgëlluan ngadalé sytë.

— Jo, — Montagu i hodhi sytë mbas kurrizit tē tij, mbi murin ku ishin vendosur listat e daktilografura tē njé milion librave tē ndaluar. Titujt e tyre kérce-nin pérpjétë si gjuhë flake, duke u djegur gjatë viteve nén sépatén e tij e pompén e tij, qē nuk lëshonte ujé. por vajguri.

— Jo, — por ama, nē mendjen e tij po ngrihej një erë e acartë, që kishte zënë të frynte që nga grila e ajrimit nē shtëpinë e tij e që dalëngadalë po i ngrinte fytyrën. Dhe atëherë e pa veten përsëri nē mes të një parku të gjelberuar, duke i folur një plaku, një burri shumë të moshuar, por edhe era që frynte nga parku ishte e acartë.

Montagu ngurroi.

— Po... gjithnjë kështu ka qenë? Kazerma e zjarrit, shërbimi ynë prej zjarrtarësh kanë qenë gjithnjë? Apo, mbas, njëherë e një kohë, shumë, shumë kohë më parë...

— Njëherë e një kohë, shumë kohë më parë...
— ia preu fialën nē mes Biti. — C'janë këto që thua?

«Idiot, — i tha vetes Montagu, — do të bësh që të zhulojnë». Gjatë zjarrit të fundit ai i kishte hedhur një sy një rreshti të një libri me përralla.

— Doja të thosha. — vazhdoi ai, që kohë më parë, para se shtëpitë të ishin të gjitha të mbroitura nga zjarri...

Befas iu bë sikur një zë më i ri e më i freskët nga ai i tij po fliste për të. Ai hapte gojën, por për të folur fliste Klarisa Maklelleni, që thoshte: «Aso-kohë zjarrtarët a nuk i shuanin zjarret, nē vend që t'i ndiznin?»

— Kjo na oenka e bukur!

Stoumeni dhe 'Bleku nxorën secili nga niëlli-bërt hregulloreje, dhe ia vunë atij mu nē hundë, nē mënvrë aë Montagu, të mund t'i lexonte megjithëse i kishte lexuar.

Rregulla Nr. 1: T'i përgjigjet menjëherë alarmit.

Nr. 2: Të vihet menjëherë zjarri.

Nr. 3: Të diajet gjithçka aier në fund.

Nr. 4: Të kthet pa asnjë vonesë në kazermë.

Nr. 5 Të qëndrohet në gatishmëri për mundësinë e alarmeve të tjera.

Të gjithë panë nga Montagu. Ai s'lua jti nga vendi.

Ra alarmi.

Këmbana që ishte në tavan. e zuri me shkelma vaten e vet të paktën një dyqind herë. Dhe ja, papritur, aty mbetën katër karrige bosh. Letrat ranë përtokë me një frushfullimë si prej flokësh dëbore. Shtylla e bronctë ende dridhej. Njerëzit kishin ikur.

Montagu vazhdonte të rrinte ulur në karrigen e vet. Përposh dragoi ngjyrë portokalli u qua prapë nga gjumi me ca të kollitura metalike.

Montagu u lëshua poshtë, duke rrëshqitur në shtyllën e bronctë, si një njeri që ende është në endërr.

Zagari Mekanik në koliben e vet bëri një kërcim; sytë e tij ngjanin me dy grumbuj flake të gjelbër.

«Montag, ke harruar helmetën!»

E rrëmbeu atë që nga muri që kishte prapa kurrizit dhe u nis me vrap, kérceu në salamandër dhe ja ku u nisen. me erën e natës, që përplasej me piskamën e sirenës së tyre e me atë gumëzhimë të fuqishme metalike.

Ishtë një shtëpi e vogël, me tri kate, në pjesën e vjetër të qytetit, e cila duhej të kishte gati një shekull që ishte ngritur, por edhe asaj, ashtu si gjithçkaje tjetër, i ishte dhënë një dorë suvaje plastike kundër ziarrit shumë vjet më parë dhe tanimë dukej sikur vëtëm kio shtresë mbrojtëse suvaje e mbante atë ende në këmbë përkundrejt sfondit të qiellit.

— Ja ku mbërritëm!

Motori heshti pasi lëshoi edhe një krismë tjetër të fundit; Biti. Stounmeni. Blleku zbritën me vrap në trotuar, dhe befas atij iu dukën si ca qenie të dhjamura e të urryera, ashtu të veshur, siç ishin, me bluzat e gufuara që i mbronin nga zjarri. Montagu u vajti pas.

Shpërthyen një portë dhe zunë me forcë një pla-

kë, megjithëse ajo as po rendje, as po përpiquej të ikte Thjesht rrinte ashtu në këmbë, duke u përkundur një çikë sa në një anë në tjetrën, me ata sytë e ngulur në një zbrazëti të madhe, diku përmbl mur, njëloj si të kishte ngrënë ndonjë grusht të fortë mbas zverkut. Gjuha i luanit nëpër gojë, sytë dukej sikur rrëkeshin diç të kujtonin, gjersë, më në fund, e kujtoi e atëherë gjuha e saj lëvizë përsëri:

— Mbahu burrë, Mjeshtër Ridël. Sot ne do të ndezim në Angli, për hir të zotit, një qiri të tillë, që unë besoj se askush s'do të mund ta shua jë më!

— Mjaft! — foli Biti. — Ku janë të tjerët?

I dha një shpullë, duke qenë përvete fare gjakftohtë, dhe ia përsëriti pyetjen. Sytë e plakës arritën të shihnin Bitin drejt e në fytyrë.

— E dini fare mirë se ku janë; përndryshe nuk do të ishit këtu, — foli plaka.

Stounmeni i zgjati kartën e thirrjes telefonike me denoncimin e shkruar me dorë nga pas, bashkë me numrin telefonik.

«Kam arsyë të dyshoj për në tavan, 11 Nord Elm, Siti. E B.»

— Duhet të jetë zonja Blejk, komshia, — foli gruaja kur lexoi inicialet.

— Përpëra, djema, t'i kapim shpejt.

Pak çaste më pas që të tërë ishin sipër, në terrin e amët, duke u dhënë ca goditje vetëtime me latoret ca portave, që as që ishin të mbyllura me çelës, gjersë, më së fundi, vërvshuan brënda duke ulërirë si ca djem që janë në kulmin e qejfit.

— Eh!

Mbi Montagun, që po ngjiste shkallët e përpjeta që dridheshin nën të, befas u derdh që lart një zurkajë e tërë me libra. C'bezdi! Më parë kishte qenë punë e lehtë, njëloj si t'i vije flakën një qiriri. Para tyre vinte njëherë policia, që, si ia mbyllte gojën viktims, e merrte dhe e fuste në ato makinat e saj të zeza e të shndritshme si brumbuj, kështu që, kur mbërrinin zjarrtarët, e gjenin shtëpinë të boshatisur. S'i

bënin keq askujt, por veç sendeve! E, meqë sendet s'e ndiejnë dot të keqen që u bëhet e s'janë në gjendje as të ulerijne e as të vajtojnë, siç mund të niste të ulerinte e të vajtonte kjo plakë nga çasti në çast, s'kishte ç'tua vriste ndërgjegjen më pas. Vinin thjesht për të bërë një dezinfektim. Një punë prej portieri ose kujdestari, asgjë më tepër. Gjithçka kishte vendin e vet, të gjitha bëheshin në rregull. Shpejt vajgurin! Kush ka një shkrepëse?

Por tani, këtë natë, dikush kishte bërë një hap të gabuar. Kjo plakë e kishte prishur tërë ritin. Zjarrtarét po bënin gjithë atë zhurmë, qeshnin, flisnin me zë të lartë, mjafit që të mos dëgjonin atë heshtjen e saj të tmerrshme në katin e poshtëm. Ishte ajo heshtje që i bënte dhomat e zbræzta të gjëmonin nga akuzat e saj, asaj plake, ishte ajo që shkundte pëlhurën e imët të fajit, që ata e thëthin me hojëzat e hundës, ndërkohë që vraponin sa andej këndej. Kjo që bënin, s'ishte as e ndershme, as fisnike. Montagu ndiente një acarim të madh, diçka që po i gufonte në gjoks. Para së gjithash, kjo plakë nuk duhej të ndodhej aty!

Librat e bombardopin në supe, në krah, në fytyrën e ngritur lart. Një libër zbriti mbi duart e tij, thuajse ëmbëlsisht, si një pëllumb i bardhë, me krahë që regëtinin. Në ndriçimin e zbehtë të drithëruar, njëra nga faqet u ndal e hapur dhe ishte si një pendë e bardhë bore, me fjalët e shkruara mbi të me aq kujdes. Mes gjithë atij pështjellimi, gjithë atij nguti, Montagu pati kohë të lexonte vetëm një rresht, por një minutë më pas ai rresht i flakëriu në tru, si t'i qe shenjuar aty me hekur të nxehët.

«Koha ishte përgjumur nën diellin e fortë të mesditës.»

E lëshoi librin. Menjëherë një libër tjeter i ra mes duarve.

— Montag! Eja këtu.

Dora e Montagut u mbyll si një gojë, e rrasi librin fort pas gjoksit. Njerézit që ishin sipër, flaknin

tufa me revista në ajrin e pluhurosur. Revistat rrëzo-heshin si zogj të vrarë, kurse më poshtë gruaja rrinte në këmbë, si ndonjë çupezë, mes kufomave të tyre.

Vetë Montagu s'kishte bërë asgjë. Dora e tij i kishte bërë të gjitha, dora e tij e pajisur me një tru të veticin, me një kureshtje e me nga një vetëdije për secilin nga gishtat që e përbënин; ashtu duke fergëlluar, kishte qénë dora e tij që ishte bërë hajdute. Ja, tani ajo e shtyu librin lehtë-lehtë nën krah me fare pak lëvizje, e futi mirë nën sjetullën e djersit, me një lëvizje të elegancë prej prestidigitatori. Ja! I pafajshëm! Shiheni edhe vetë!

La nguli sytë, i mahnitur, asaj dore të bardhë. E mbante larg, si të vuante nga presbiopia. E sillte ngjitur me sytë, si të ishte miop, thuajse gati i verbér.

— Montag!

Ai u kthyte menjëherë.

— Ç'më rri aty si ndonjë hu, idiot!

Librat ishin si ca tufa të mëdha me peshq të lëshuar në një cektinë. Njerëzit kërcenin e rrëshqitnin, rrëzoheshin mbi ta. Titujt llamburitnin, duke u rrëzuar, me ata sytë e tyre të praruar, gjersa, më së fundi, zhdukeshin në vdekje, të shuar...

— Vajguri!

Pompuan lëngun e ftohtë që nga serbatorët e shënuar me numrin 451°, që i mbanin të lidhur me rrëpa nga prapa, si t'i kishin çanta shpine. Përmbytën qdo libër, duke e mbuluar me lëngun ogurzi, si me një kopertinë, pompuan sasi të stërmëdha lëngu që nga serbatorët e tyre.

Pastaj zbritën me ngut të madh shkallët, i fu-

idit Montagu, që ecte duke u përkundur mes avujve
ë vajgurit.

— Eja, shkojmë, plakë!

Gruaja rrinte në gjunjë mes librave, çikte lëkurën
ose kartonin e njomur, lexonte me gishtërinj titujt
e praruar, dhe ndërkokë shihte nga Montagu, si të që
ai fajtori.

— S'keni për të m'i marrë kurrë librat e mi, — foli ajo.

— Ju e njihni mirë ligjin, — i foli Biti. — Pse nuk
arsyetoni ca? Mes téré këtyre librave, s'gjen dot dy
bashkë që të jenë në një mendje. Keni ndenjur këtu
e myllur, për vite me radhë, bashkë me këtë kullë
të Babelit. Dilni që këtej njëherë e mirë! Njerëzit që
janë brenda këtyre librave, s'kanë jetuar kurrë ndonjë-
herë. Hajde dalim përjashta, tani!

Ajo, tundi kokën.

— E gjithë kjo shtëpi do të bëhet shkrumb e hi,
— i foli Biti.

Zjarrtarët u drejtuan me hap të rëndë për nga
porta. U kthyen vetëm për të parë Montagun, që ki-
shte qëndruar pranë gruas.

— Mos keni gjë ndër mend ta lini këtu? — protestoi ai.

— Gjersa s'do të vijë!

— Ta marrim me zor, atëherë!

Biti ngriti dorën, ku mbante shtrënguar fort zjarr-
vénësin:

— Na duhet të kthehem sa më shpejt në kazer-
më, le që pastaj fanatikë të këtij lloji e kanë me-
ndjen gjithnjë te vetëvrasja; gjithnjë po ky havaz
është.

Montagu e kapi plakën për bërryli.

— Ka mundësi të vini me mua? — i tha.

— Jo, — iu përgjigj gruaja. — Por, sidqoftë, fa-
lemlnderit.

— Po numëroj gjer në dhjetë, — kumtoi Biti.

— Një, dy.

— Të lutem, — i tha Montagu.

- Vazhdo tē numérosh, — foli plaka.
 - Tre, katër.
 - Eja, shpejt. — Montagu bëri tē törhiqle plakën, e cila, fare e qetë, foli me vendosmëri:
 - Unë dua tē qëndroj këtu.
 - Pesë, gjashtë.
 - S'është nevoja tē numëroni më, — tha ajo.
- Hapi paksa gishtat e njérës dorë dhe në pëllëmbë iu duk një send i vogël, i hollë.
- Një shkrepse e zakonshme kuzhine.

Sapo panë shkrepësen, tē gjithë dolën me ngut tē madh përjashta, duke iu larguar me vrap shtëpisë. Kapiten Biti, duke e ruajtur dinjitetin, u zmbrops ngadalë, gjersa kapërceu pragun e portës, me atë fytyrën e tij tē skuqur e tē përzhitur, që i shndriste nga ato mijëra zjarrvënie e ngazëllime nate që kishte provuar.

«O zot, — mendoi me vete Montagu. — Sa e vërtetë që është! Gjithmonë alarmet bëhen natën. Asnjéherë ditën! Mbase ngaqë një zjarr natën është më i bukur? Atëherë ka më shumë dukje, më shumë madhështi.»

Fytyra e kuqe e Bitit tani, aty, te pragu i derës, rrëfente një hije tē lehtë frike. Dora e gruas u mbështoll rrëth shkopthit tē brishtë tē shkrepëses. Përreth saj lumenjtë e vajgurit sa vinin e zgjeroreshin. Montagu ndjeu se si libri që kishte fshehur po i rrihte pas gjoksit si ndonjë zemër.

— Shkoni, — foli gruaja, dhe Montagu vërejti se si edhe vetë ai po zbythej gjithnjë e më tepër, gjithnjë e më tepër drejt portës e pastaj matanë saj, tatëpjetëtë shkallëve, pas gjurmëve tē Bitit, nëpërmes lëndinëzës që kishte shtëpia nga përpara, ku një vijëzë vajguri zgjatej si ajo vraga e kuschedi çulloj kërmilli tē cuditishëm. Plaka qëndronte pa lëvizur lart, në verandë, dhe po i peshonte qetë-qetë me sy, duke shprehur në heshtje dënimin e saj.

Biti bëri t'i vinte zjarrin vajgurit, por nuk pati kohë. Montagu mezi u përbajt që tē mos lëshonte një klithmë.

Lart, në verandë, gruaja zgjati krabun, me një shprehje përcimini të madh pér të gjithë ata, dhe férkoi shkrepësen pas parmakut të drunjëtë.

Përgjatë gjithë rrugës njerëzit dolën me vrap që nga shtëpitë të bënин sehir.

Askush s'nxori fjalë nga goja gjatë rrugës së kthimit përi në kazermë. Askush s'e pa tjetrin në sy. Montagu rrinte i ulur përpara bashkë me Bitin dhe Blekun. As llullat nuk i vunë në gojë. Rrinin ulur duke vështruar përjashta që nga feçka e salamandrës së madhe, ndérkohë që merrnin një kthesë dhe vazhdonin prapë rrugën në heshtje.

— Mjeshtër Ridël, — foli befas Montagu.

— Çfarë? — pyeti Biti.

— Ajo gruaja tha: «Mjeshtër Ridël». S'e mora vesh se ç'marrëzire po murmuriste kur hymë ne. «Mbahu burre, — tha, — Mjeshtër Ridël». E pastaj s'e mora vesh se çfarë tjetër.

— «Do të ndezim sot, pér hir të zotit, këtu në Angli një qiri të tillë, që besoj se askush s'do të mundë ta shuajë më,» — foli Biti.

Stounmeni u kthyte të shihte kapitenin, po ashtu bëri edhe Montagu, i habitur.

Biti férkoi me dorë mjekrën.

— Një njeri me emrin Latimor ia tha këto fjalë një të quajturi Nikolas Ridël, kur ishin duke u djegur të gjallë si heretikë në Oksford, më 16 tetor 1555.

Montagu dhe Stounmeni e kthyen prapë shikimin nga rruga, e cila dukej sikur vraponte poshtë rrivate të makinës.

— E kam kokën të mbushur plot me gjëra të këtij lloji, — ia nisi prapë Biti. — Thua jse të gjithë shëfat e zjarrvénësve janë të detyruar të dinë një mal të

tërë me gjëra të tillë që s'të hyjnë kurrë në punë. Ngandonjëherë habitem edhe vetë. Kujdes, Stounmen!

Stounmeni frenoi në vend.

— Dreqi e mori! — shfryu Biti. — E kalove qoshen ku kthehesh pér në kazermë dhe as që e yura re fare.

— Kush është?

— E kush do të jetë tjetër veç meje? — tha Montagu duke u mbështetur me shpatullat pas portës, që sapo e kishte mbyllur, ashtu mes errësirës.

Më së fundi, e shoqja i tha:

— E po, ç'pret që nuk e ndez dritën?

— S'kam nevojë pér dritë.

— Hajde në krevat atëherë.

E dégjoi se si ajo u vërtit me padurim nën mbulesën e shtratit, susta e krevatit kërciti.

— Mos ke pirë gjë? — e pyeti e shoqja.

E kështu, kishte qënë dora që e kishte nisur tërë këtë punë. Ndjeu në fillim njérën dorë, pastaj dhe tjetër t'i zberëthenin xhupin dhe ta lëshonin të binte mbi dysheme. Me krahun e nderur, i mbajti pantallonat të varura mbi një humnerë dhe pastaj i lëshoi të kridheshin në errësirë. Duart tashmë i ishin molepsur dhe pas pak do t'i molepseshin edhe krahët. Ndjeu helmin se si iu ngjit në pulset, nëpër bërryla e në shpatulla, nga ku pastaj kërcceu si nga një trampolinë, si një shkëndijëzë fluturuese mbi një humnerë. Duart e tij s'kishin të ngopur. Dhe sytë e tij kishin nisur të ndienin uri pér të parë diçka, çfarë do gjëje, qdo gjë.

— Po, ç'po bën ashtu? — e pyeti e shoqja.

Ai qëndronte në hapësirë në baraspeshim, varej në zbrazëtirë me librin mes gishtave të lagur nga një djersë e ftohtë.

Një minutë më pas ajo i tha:

— Të paktën, më bëj një nder, mos rri ashtu më këmbë në mes të dhomës.

Ai seç belbzoi diçka që s'merrej vesh.

— Çfarë? — pyeti ajo.

Montagu u pérpoq tē bënte sa mē pak zhurmë me lëvizjet e tij. U drejtua qorrazi pér nga krevati dhe me një lëvizje tē ngathét e futi librin nén jastékun e ftotë. Më nё fund, u lëshua mbi shtrat, dhe gruaja lëshoi një klithmë tē mbtytur, e trembur. Ai qëndroi i shtrirë larg nga ajo, nё cepin tjetër tē krevatit, një ishull diméror i ndarë nga një det i shkretë. E shoqja nisi t'i fliste dhe atij iu duk sikur i foli pér një copë herë tē gjatë, i foli pér këtë e i foli pér atë, dhe s'ishin veçse fjalë si ato fjalët që ai kishte dëgjuar njëherë nё shtëpinë e një miku, nё dhomën e fémi-jeve, ku një kalama dy vjeç sajonte modele fjalësh, nё atë zhargonin e më tē vegjëlve, duke lëshuar nё ajér ca tinguj tē lezetshém, tē pakuptimtë. Montagu s'i thoshte asgjë si përgjigje dhe, si shkoi një copë herë, pasi ai nxori veç ca belbëzime, ndjeu se si e shoqja zuri t'i avitej jastëkut tē tij e tē zgjaste dorën nga ai, që t'i cikte faqen. Kur ia preku ftyrën, atëherë ajo e mori vesh se ai e kishte atë tē lagur.

Më vonë, po asaj nate, ai u kthyë që tē vështronë Mildredin. Ajo ishte zgjuar. Në ajér ndihej një vallëzim i lëhtë melodish; ajo i kishte ende nё vesh kapsulat, ashu e kredhur, sic ishte, tek dëgjonte një-réz tē largët që i' flisin nga vende tē largëta, me systë tē zgurdulluar, tē ngulur nё humnerën e territ që kishte nén tavan, përmbi vete.

Iu kujtua ajo historia e vjetër që rrëfente pér atë gruan që fliste aq shumë nё telefon, saqë i shoqi, i dësh-përuar sa më s'bëhej, kishte bërë një vrap gjer tek telefon mi i afërt publik, që ta pyeste tē shoqen se ç'kishin pér tē ngrënë pér drekë? E kështu pra, pse s'vinte edhe ai tē blinte ndonjë stacion radiotransmetues pér mikrokufje kapsulë, që nё mes tē natës tē mund tē fliste me tē, me tē shoqen, t'i murmuriste, ta përshtendoste, t'i thërriste, tē ulërinte, tē bërtiste? Por çfarë do t'i bel-bézonë, pér çfarë do t'i ulërinte? Çfarë mund t'i thoshte ai?

Befas ajo iu duk aq e huaj dhe e panjohur, saqë s'qe i zoti t'ia mbushte dot mendjen vetes se e kishte njohur ndonjëherë këtë njeri. I bëhej sikur tē kishte

hyrë në shtëpinë e ndonjë tjetri, si tek ajo barcaleta për atë zotërinë që, tek kthehet në shtëpi pas mesnate, i dehur, ngatërron portën e vet e vete e fuitet në një apartament tjetër, hyn në krevat të një të panjohurë dhe në mëngjes herët qohet që të shkojë në punë, e kështu as njëri e as tjetra s'marrin vesh se ç'ka ndodhur.

- Mili....? — belbëzoi.
- Eh?
- Nuk doja të të shqetësoja. Po doja të dija.
- Çfarë?
- Kur jemi takuar bashkë? E ku?
- Kur jemi takuar... për çfarë të takoheshim?
- Jo. Doja të thosha kur jemi njohur për herë të parë.

E mori me mend se atë çast e shoqja në errësirë kishte vrenjtur ballin.

- E përsëriti pyetjen që t'i hynte një tjetër:
- Hera e parë që jemi takuar bashkë, ku ka qenë?

E kur ka ndodhur?

- Dreqi e mori, po, ishte...
- Mildredi e preu fjalën në mes.
- Nuk e di, — tha.
- Burri ndjeu t'i hynte një e ftohtë e madhe.
- Nuk e mban mend?
- Ka kaluar gjithë ajo kohë.
- Vetëm dhjetë vjet bëhen, vetëm dhjetë vjet!
- E po, tanë, mos u bëj nevrik, po mundohem ta kujtoj.

Dhe ia plasi një të qeshure që u shpërnda përreth valë-valë.

- Sa për të qeshur që është, o zot, sa për të qeshur, të mos mbash dot mend se ku e qysh je njohur me tët shoq apo me tët shoqe!

Ai po rrinte i shtrirë duke fërkuar ngadalë systë, ballin, pastaj qafën nga mbrapa. Pastaj i vuri duart mbi sy dhe nisi t'i shtypte vazhdimisht, si të donte ashtu të nguliste aty fort atë çka kërkonte të sillte ndër mend. Befas, kjo u bë për të gjëja më e rëndësishme

e jetës së tij, të kujtonte ku e kishte parë për herë të parë Mildredin.

— E po, ç'rëndësi ka, fundja! — Ajo ishte quar e kishte hyrë në banjë, nga ku dëgjohej zhurma e ujit që rridhëte nga rubineti, si dhe zhurma që bënte ajo me grykë, tek pinte ujë për të gjelltitur hapet.

— Mbase vërtet nuk ka rëndësi, — tha ai.

U rrëk të numéronte sa hape kishte gjelltitur ajo dhe solli në mendje vizitën e atyre dy infermierëve me fytyrë si prej oksid zinku, me ato cigaret e futura në atë të qarë horizontale, që kishin në vend të gojës, pa sërish Gjarprin me sy Elektronik, që po futej pak e nga pak e duke gjarpëruar në atë errësirë, në ato shhtresa guri dhe uji të amullt pranveror, dhe atëherë i lindi dëshira t'i thërriste së shoqes, ta pyeste atë, duke i ulëritë: «Sa hape ke pire sonte? Sa do të pish më vonë, ashtu pa e pasur mendjen e duke vijuar përfjetësisht kështu? Çdo orë nga një dozë të re? Sonte mbase jo, por nesër mbrëma po! E ndërkohë unë sonte s'fle, s'do të fle as nesër mbrëma, as shumë e shumë net të tjera, tanimë që nisi kjo histori». Dhe e përfytyroi atë ashtu të shtrirë në krevat, me ata dy teknikët që i rrinin më këmbë te koka, jo të përkulur mbi të e tërë merak, por thjesht rrinin të ngulur si dy hunj pranë jastëkut, me krahët të kryqëzuar mbi gjoks. Dhe iu kujtua se si atë qast me vete kishte menduar se, sikur të vdiste Mildredi, ai me siguri që nuk kishte për të qarë. Sepse do të qe vdekja e një njeriu të panjohur, fytyra e një kalimtari, një shëmbellëtyrë që e ke parë diku në gazetë, dhe papritur iu duk kjo një gjë aq e padrejtë, saqë zuri të qante, jo për vdekjen, por për mendimin se, po qe se vdiste ajo, ai nuk do të mundte të qante dot, ai një burrë mendjelehtë e bosh, për një grua mendjelehtë e boshe, e kjo ndërkohë që ai gjarpri i uritur vazhdonte ta zbraze atë pa pushim...

«Po pse vallë gjithë ky boshllék? — mendoi me vete. — Kush të ka zbruzur nga të gjitha? Ç'lule e tmerrshme që ishte ajo lule radhiqja që kishte parë

atje! Ajo lule i kishte përbledhur të gjitha, i kishte rrëfyer për të gjitha, apo nuk është ashtu?»

—**Sa keq!** Ti nuk dashke asnjëri!

Pse, a nuk ishte ashtu vërtet?

Pse, ta mendoje mirë, a nuk ishte i ndarë ai me Mildredin me një si mur? Madje, jo vetëm me një, po gjer tani me tre! E, bile, edhe të kushtueshëm. Dhe ata xhaxhallarët, tezet, nippërit, meshkuj e femra, që jetonin brenda atyre pareteve, ajo tuftë majmunësh dërdëllitës që nuk thoshin asgjë prej gjëje, asgjë, asgjë, por që ama këlthisin aq fort, fort, fort! Ishte mësuar që në fillim t'i quante kushërin.

— Si ia çon xha Luisi sot?

— Kush?

— Po teze Modi?

Në të vërtetë, kujtimi më domethënës që ai ruante në mendje nga Mildredi ishte ai i një çupe mes një pylli pa drurë (ç'absurditet?) apo, më mirë të thuash, ai i një çupe të humbur në një rrafshnaltë, ku njëherë e një kohë kishte pasur drurë (e ndiente ende gjithë përreth kujtimin e formave të tyre), që rrinte e ulur mu në mes të «dhomës së ndenjjes», në livingroom: ama, ç'ëmër i bukur, për një dhomë që veç ta shihje tani se si ishte katandisur!

Në çfarëdo ore që fët kthehej ai në shtëpi, parentet ishin gjithnjë në punë, shtruar në muhabet me Mildredin.

— I duhet gjetur ilaçi kësaj pune, duhet bërë diçka!

— Po, diçka duhet bërë!

— E po, atëherë, mos e humbim kohën kot me llafe!

— E pse jo?

— Jam aq i nxehur, sa gati sa s'po nxjerr shkumë nga tèrbimi!

E përsë të gjitha këto? Mildredi vetë s'e dinte kush ishfe aq i nxehur e përfaj të kujt? Mildredi as që e dinte. E ç'u mbetej atyre të bënin? Të rrinë e të bënin sehir, thoshte Mildredi, se si do të shkonin punët.

Dhe ai kishte ndenjur tē shihte se si do tē venin punët.

Një breshëri bubullimash tē stuhishme qenë she mbur përbimi paretet. Muzika kishte nisur ta bombardonte me një intensitet aq tē fuqishëm, saqë atij thua jse i qenë shkultur eshtrat nga penjëzat; e ai kishte ndier se si i dridhej çaguli i nofullës, se si sytë i kishin kërcyer përtëj gogullave. Tashmë ai ishte bërë një viktimë e përhershme e zhvendosjes së ajrit. Gjersa, më në fund, e ndjeu veten si një njeri që e kanë gremisur në një greminë, që po vërtitet në një centrifugë që e kanë vërtitur në një ujëvarë që kokëngulthonte në pafundësi drejt një zbrazëtie gjithnjë e më tepër tē avushtë, pa arritur asnjëherë tē çikë fundin e së TERËS, pa çikur kurrë ndonjëherë në fund... e po binë kaq rrëmbimthi, saqë nuk arrinte tē takonte asnjëherë, qoftë makar edhe anët, s'arrinte tē takonte dot asgjë, asnjëgjë.

Pastaj bubullimat qenë mehur. Muzika qe fikur.

«Ja, pra, — i kishte thënë Mildredi. — A s'është tronditëse?»

Dhe ashtu vërtet: kishte ndodhur diçka tronditëse. Diçka po ndodhete. Megjithëse njerëzit që dilnin në paretet e dhomës as që kishin luajtur nga vendi, e në tē vërtetë atyre asgjë s'u kishte ngjarë, prapë tē bëhej tē mendoje se dikush kishte vënë në lëvizje një makinë rrobalarëse ose tē kishte përthihur nën një enë tē qelqtë, nga ato që përdoren pér tē krijuar një boshillëk absolut. Ndiheshe i zhytur në një muzikë tē kulluar dhe në një këkafoni tē kulluar. Ai doli nga salloni, i mbuluar me djersë, si i përcartur. Pas kurrit zërat vazhdontë tē rrinte e ulur në kollukun ku rrinte zakonisht, dhe zërat vazhdonin avazin e tyre.

«E po mirë atëherë, tanë e tutje gjithçka ka pér tē shkuar fjollë», — thoshte njëra teze.

«Oh, mos ji kaq e sigurt», — thoshte një kushërirë.

«Nuk ke përsë tē nxehesh!»

«Kush po nxehet?»

«Po til!»

«Unë?!»

«Bile, s'je fare në vete!»

«E pse s'qenkam në vete?»

«Sepse... sepse!»

— Të gjitha këto mbasse janë edhe shumë të bukurë, — thirri një ditë prej ditësh Montagu. — Por, ama, ç'dreqin kanë që nxehen kaq shumë? Pastaj i di ti kush janë vallë gjithë këta njerëz? Cili është ky burri? Po kjo gruaja? A janë gjë burrë e grua, apo janë të ndarë, të fejuar, apo çfarë? O zot i madh, këtu gjithçka është e shturur, është një kaos i tërë!

— Ata aty, e kupton... — i thoshte Mildredi — po, po, ata e dinë se ç'do gjë do të thotë luftë. S'e ke idenë se sa zihen me njëri-tjetrin. Veç të rrish e ti dégjosh. Besoj se duhet të jenë të martuar. Po, po, janë burrë e grua. Po fì pse pyet?

Po dhe ja, ta zemë, se s'ishin ato tri parete TV, që së shpejti kishin pér t'u bërë katër, duke e kthyer kështu èndrrën në realitet, prapë mbeste makina e Mildredit, të cilën ajo e ngiste edhe nëpër qytet me njëqind milje në orë, ndërkohë që ai i jepte këshilla e ajo i kthente përgjigje gjithë duke ulërirë, që të dy duke u munduar të kuptonin se ç'thoshte tjetri.. por që s'dëgjonin dot vëçse uturimën e makinës.

«Ule në minimum shpejtësinë!» — i thërriste ai.

«Çfarë?» — ajo.

«Mbaje me pesëdhjetë e pesë, në minimum!»

«Po kë të mbaj?» — këlthiste Mildredi.

«Shpejtësinë, kë tjetër!» — cirrej Montagu.

Pas kësaj, Mildredi e çonte shpejtësinë në njëqind e pesë në orë, duke e lënë atë gojëhapët, ngaqë s'merrte dot frymë. Dhe, kur zbriste nga makina, Mildredi i kishte prapë veshët të tamponuar me kapsulën e radios.

Heshtje. Tani ndihej fryma e lehtë e erës.

— Mildred. — Dhe ai u vërtit në krevat.

Me zor zgjati krahun dhe, më së fundi, arriti t'i hiqte nga veshi atë insekt muzikor të imët.

— Mildred, Mildred.

— Hë, — zëri i saj ishte i dobët.

Iu bë sikur edhe ai vetë ishte një kriesë elektro-nike e futur në ato parete me fonokolor, që po fliste, por veç fjalët që nxirrte s'arrinin dot të shponin barijerën e kristaltë. Si mbetej veç të përdorte pantomimën, me shpresë se mos ajo do të kthehej nga ai dhe do ta shikonte. Kur je i ndarë nga një xham, s'e prek dot tjetrin.

— Mildred, ti e njeh atë vajzën për të cilën të kam folur, apo jo?

— Cilën vajzë? — Mildredi i foli si nëpër gjumë.

— Atë vajzën e shtëpisë ngjitur me tonën.

— Cilës shtëpi ngjitur me tonën?

— E po, ajo vajza që është në shkollën e mesme. Klarisa e quajnjë.

— Ah, po, — tha Mildredi.

— Ka ca ditë që s'e kam parë.... Katër ditë, që të jem i saktë. Ti e ke parë gjë?

— Jo.

— Kisha ndër mend të të flisja për të. Ç'gjë e çuditshme!

— Ah, tani e kuptova se për cilën vajzë e ke fjalën.

— Ashtu!

— Po, po, ajo vajza, — foli Mildredi në terrin e dhomës.

— C'do të thuash?

— Kisha ndër mend të të flisja. Por ja që më doli nga mendja. Më doli nga mendja.

— E po mirë, ke akoma kohë të ma thuash tani. Pa të dëgjojmë.

— Besoj se ka ikur.

— Ka ikur?

— E gjithë familja e saj është shpërngulur gjetiu. Por ajo ka ikur përgjithmonë. Besoj se duhet të ketë vdekur.

— Me sa duket, po flasim për njerëz të ndryshëm.

— Jo, jo, për atë po flas, për Maklellenin, apo s'quhej këshfu? Maklellen. E shtypi një makinë. Ka nja katër ditë. Fare e sigurt s'jam, por, për mendimin tim,

ajo duhet të ketë vdekur. Sidoqoftë familja e saj u shpër-
ngul në një vend tjetër. Me siguri s'e di, por më du-
ket se ajo ka vdekur.

- Por ama e sigurt nuk je.
- Jo, s'jam e sigurt. E q'them, po, po, e sigurt jam.
- Por, pse s'ma the që më parë?
- Sepse harrova.
- Që prej katër ditësh!
- Mua më doli fare nga mendja.
- Që prej katër ditësh, — përsëriti ai me zë të
ulët, i shtrirë në krevat.

Po qëndronin që të dy shtrirë në atë dhomë të
errët, të palëvizur, që të dy të ngrirë.

- Natën e mirë! — tha Mildredi.

Montagu dëgjoi një fëshfërje fare të lehtë. Dora
e saj kishte lëvizur. I prekur nga dora e saj, cilindri i
vogël elektrik po lëvizte përmbi jastëk si një insekt.
Dhe tani ishte futur përsëri brenda veshit të Mildredit.

Ai mbajti vesh: e shoqja se ç'po këngëzonte me zë të
ulët.

Matanë dritares luajti një hije, një erë vjeshtake
ishte qvar dhe tani po, zhdukej diku tutje. Por në
atë heshtje ai dëgjoi edhe diçka tjetër. Ishte si një
frymë që lëshohej kundër dritares, thuajse të qe endja
e lehtë e një avulli të shndritshëm gjelbërosh të for-
muar nga lëvizja e një gjethjeje të vetme tepër të ma-
dhe vjeshtake, që po e përshkonte livadhin. Pastaj ajo
humbi tutje në largësi.

«Zagari, — tha ai me vete, — po u vërtitka në kë-
to anë sonte. Me sa duket, po u sillka këtej rrötull. Si-
kur të hapja dritaren...»

Por dritaren nuk e hapi.

Të nesërmen në mengjes, kishte të dridhura dhe
ethe.

- S'ka mundësi të jesh i sëmurë, — tha Mildredi.

Ai mbylli sytë nga nxehësia shumë e madhe që
i jepnin ethet.

- E megjithatë, jam.

- Po mbrëmë ti ishe fare mirë.

— Jo, nuk isha mirë. — Dëgjoi «kushérinjtë» që po bënин gjithë atë zhurmë në sallon.

E shoqja po i rrinte në këmbë te koka e krevatit, duke e parë me kureshtje. Ai e ndiente që ishte aty, e shihje edhe pa i hapur sytë, ashtu me flokët të përzhitur nga substancat kimike që përdorte, aq sa tani i ishin bërë si një krifé kashte të thatë, me sytë të veshur me një si perde të padukshme, por që prapë të ngjalitte dyshimin, se ishte diçka e panatyrrshme kur e shihje ashtu të futur mjaft thellë prapa bebëzave, me buzet të skuqura, që sikur theksonin një pakënaqësi të lehtë si prej fëmije, me trupin të hajthém si ai i një karkaleci, pas dijes për t'u dobësuar që kishte mbajtur, me mishin të kuqërrremë në të bardhë, si sallo.

S'e mbante mend vegce kështu të shoqen.

— Më jep një aspirinë dhe pak ujë, po deshe?

— Tani duhet të qohesh, — i tha ajo, — vajti gati mesi i ditës. Ke fjetur pesë orë më shumë nga ç'file zakonisht.

— A nuk i mbyll dot ato paretet e sallonit?

— Po aty tani janë «kushérinjtë»

— Nuk e bën as pér një të sëmurë të shkretë?

— Do të thuash të vete të ul volumin.

Ajo doli nga dhoma dhe u kthyte prapë, pa ndryshuar asnjë në sallon.

— Mirë e ke kështu?

— Falemnderit!

— Është programi që më pëlqen më shumë, — foli ajo.

— Po aspirina?

— Hera e parë që po sëmuresh, — dhe ajo doli përsëri nga dhoma.

— E pra, kjo është hera e parë. Sot s'do të shkojnë punë. Lajmëroje Bitin nga ana ime.

— Sonte ishe i quditshém. Çfarë kishe? — tha ajo, që ishte kthyer ndërkokë në dhomë, duke këngëzuar nén buzë.

— Po aspirina ku është? — Ai t'a kishte ngulur sytë gotës me ujë që po i zgjaste ajo.

- Oh! — Dhe ajo u kthyë sërishmi në banjë. — Mos të ndodhi gjësendi mbrëmë?
- Asgjé e veçantë, një zjarr.
- Dje kalova një mbrëmje të këndshme, — foli ajo që nga banjoja.
- Ç'bëre ndonjë gjë të bukur?
- Ndenja në sallon.
- Çfarë kishte?
- Programe.
- Por çfarë programesh?
- Më të mirat që kanë dhënë ndonjëherë.
- Me kë ishin?
- Oh, ti e di, me ekipin e zakonshém.
- Po, po, ekipi, ekipi. — Shtypi sytë, që i dhimbnin, me mollëzat e gishtërinjve dhe befas era e vajgurit, që s'dilhet se nga i erdhi, e bëri të villte.
- Mildredi, që hyri në dhomë duke këngëzuar, mbeni e habitur.
- Ç'ke bërë kështu? — i tha e habitur.
- Ai pa i trembur dyshemenë.
- Dogjëm të gjallë një plakë bashkë me librat e saj.
- Thuaj mirë që lahet qiliimi. — Ajo shkoi të merrte një leckë dhe për një copë herë fshiu me të qilimin.
- Dje mbrëma vajta nga shtëpia e Helenës.
- Pse, s'e shihje dot programin në sallonin tënd?
- Sigurisht që e shihja, por është më qejf kur shkon përvizitë te mikeshat.
- Ajo shkoi në sallon. Montagu e dëgjoi që po këngëzonte.
- Mildred? — e thirri ai.
- U kthyë duke kënduar e duke kërcitur lehtë gishtërinjë.
- Nuk do ta dish se ç'na ndodhi sonte? — i tha ai.
- Çfarë?
- Dogjëm nja një mijë libra. E bashkë me ta edhe një grua.
- E pastaj?

Salloni gati sa s'po shpërtente nga një orgji e
érë tingujsh.

- Dogjëm libra të Dantes, Swiftit e Mark Aurelit.
- Po ky Mark Aureli mos ka qenë gjë evropian?
- Diçka i atij llojji.
- Mos ka qenë tip turbullues?
- S'kam lexuar ndonjë libër të tij.
- Po me siguri ka qenë njeri turbullues. — Mildredi nisi t'i vinte rrötull telefonit. — Tani, a mos do që ta marr unë në telefon Bitin? Po pse s'e merr vetë?
- Të thashë merre ti!
- Mos fillo të më cirresh tani.
- Unë s'po çirrem. — Befas ai ishte ngritur ndenjur mbi shtrat, ishte i shkuqur në fytyrë nga inati dhe dridhej i téri. Salloni gumëzhinte.
- S'kam si e marr unë në telefon. S'kam si i them që jam i sëmurë.
- E përsë?

«Sepse ke frikë. — i tha ai vetes. — Sepse je një çilimi që shtiresh si i sëmurë, që ke frikë të marrësh në telefon, sepse e di që, ca çaste pasi të ketë nisur kjo bisedë, ka për të marrë fund këshfu:

«Si urdhëron, kapiten, tani po ndihem më mirë. Në orën dhjetë fiks më ke në kazermë».

- Ti nuk je i sëmurë, — foli Mildredi.

Montagu u shemb mbi krevat. Futi dorën poshtë jastëkut. Libri që kishte fshehur ishte aty.

— Mildred, ç'thua ti sikur... me një fjalë, ta zëmë që unë për ca kohë ta lë punën?

— Do që të heqësh dorë nga të gjitha? Pas gjithë këtyre viteve punë, do t'i lësh të gjitha, vetëm e vetëm ngaqë të ndodhi që një grua me gjithë librat e saj...

- Mili, të kishe qenë aty, ta shihje!

— E ç'kujton ti, se do të më bëhej vonë, gjersa as që e njihja fare! Pastaj, ajo s'ka bërë mirë që mbante libra në shëpi. Fajin vetë e ka pasur. T'i kishte vënë gishtin kokës që më parë. Të vien të pëlcasësh, për shkak të saj të lësh punën, që të mbetemi, ti e di fare mirë, në mës të rrugëve, pa shtëpi, pa katandi, pa gjë prej gjëje!

— Ti s'ishe aty, ti s'e pe, — ia nisi prapë ai. — Duhet tē ketē diçka tē veçantë nē librat, diçka që ne as që e marrim dot me mend, gjersa ata e bëjnë një grua tē qëndrojë brenda një shtëpie që është duke u djegur. Kjo merret vesh vetiu.

— Ajo grua do tē ketë qenë ndonjë mendjefyçkë.

— Ajo arsyetonte më mirë, ndoshta, edhe se ti, edhe se unë, e megjithatë ne e dogjëm tē gjallë.

— E po tani, tē shkuara tē harruara.

— Ke parë ndonjëherë ndonjë shtëpi tē përfshirë nga flakët? Vazhdon tē digjet pér ditë e ditë me radhë, edhe atëherë kur duket sikur gjithçka ka marrë fund. Kështu pra, dhe ai zjarr do tē vazhdojë tē digjet pér mua gjersa tē jem i gjallë. Oh, zot, tërë natën u përpoqa ta shuaja nē mendjen time. Aq shumë u rreka, sa tani jam gati gjysmë i marrosur.

— Të gjitha këto duhet t'i kiske menduar para se tē ishe bërë zjarriar.

— Të kisha menduar! Se mos kisha gjë unë nē dorë? Edhe im gjysh, edhe im atë zjarrtarë kanë qenë. Unë edhe nē ëndërr veten zjarrtar e kam parë.

Salloni i gjithë kumbonte nga një muzikë balloje.

— Sot ti duhej tē merrje shërbimin me skuadrën e ditës, — tha Mildredi. — Duhet tē kiske shkuar tē paktën dy orë më parë. Kjo tani sa m'u kujtua.

— Nuk është fjala vetëm pér atë grua që u dogj, — ia nisi prapë Montagu. — Sonte mendova pér gjithë atë vajguri që kam përdorur tërë këta dhjetë vjet. Mendova edhe pér librat.. Dhe pér herë tē parë e kuptova se pas secilit libër është një njeri. Një njeri që ka vrarë mendjen. Një njeri tē cilit i është dashur gjithë ajo kohë pér t'i shkuar. pér tē hedhur mbi kartë tërë ato fjalë. Është një mendim që s'më kishte shkuar kurrë ndër mend para kësaj nate.

Ai u ngrit nga krevati.

— Dikujt i është dashur një jetë e tërë pér tē hedhur nē letër një pjesë tē mendimeve të tij, pér tē parë përeth, që pastaj ta përshkruante jetën dhe botën ashtu siç i shihte ai, kurse ja ku dal unë e

Brenda dy minutash... bum! Gjithçka merr fund.

— Pa më ler të qetë! — tha Mildredi. — Unë s'kam bërë asgjë të keqë.

— Të të lë të qetë. Gjë që bëhet lehtë, por si t'ia bëj unë që të lë të qetë veten time? Neve s'na nevojitet qetësia! Kemi nevojë që hërë pas here diçka të na mundojë vërtet! Sa kohë ka shkuar që kur ty s'të ka munduar më asgjë, asgjë serioze, asgjë që të ketë vërtet rëndësi?

Por s'vazhdoi dot më tej, se befas iu kujtua ajo që kishte ndodhur javën që shkoi, gjarpri i pompës e syri hetues e ata dy burrat me fytyra hermetike si prej farmacie, me cigaret që nisnin e u kërcenin ashtu të ngjitura pas buzëve, sa herë që hapnin gojën të flisnin. Po atë herë diçka e mundonte, veç ajo kishte qenë një Mildred tjeter, një Mildred e kredhur kaq thellë brenda kësaj që ai shihë dhe aq e munduar, e munduar seriozisht, për diçka vërtet të rëndësishme, por veç asnjëherë të dy këto gra s'e kishin njohur njëra-tjetren...

U kthyesh që të ikte.

Mildredi i tha:

— Dhe ja tani ç'na bëre? Pa shih njëherë përrjashtha, para shtëpisë se kush ka ardhur?

— E c'më hyn në punë?

— Një makinë me shenjën e Feniksit apo u ndal para portës sonë dhe një burrë i veshur me këmishë të zezë e me një gjarpër ngjyrë portokalli të vizatuar në krah po vjen nëpër rruginë e kopshtit.

— Mos është kapiten Biti?

— Pikerisht kapiten Biti.

Montagu s'laujti nga vendi, por ndenji ashtu, me shikimin të ngulur mbi bardhësinë e ftohtë të murit që kishte përballë.

— Shko vrapi e hape, të lutem! Thua që jam i sémure.

— Thua vjetë! — Mildredi kishte nisur ecejakun nëpër dhomë, ca hapa majtas, ca hapa djathtas, pastai befas u ndal, me sytë e zgurdulluar, kur altoparlanti i

hyrjesëmbelesht e me zë të ulët shqiptoi emrin e saj: «Zonja Montag, zonja Montag, keni vizitë, vizitë, zonja Montag, zonja Montag, zonja Montag, keni vizitë, keni vizitë.» Përfundoi duke u shuar krejtësisht.

Montagu, si u siguria që e kishte fshehur mirë librin nën jastëk, u kthye përsëri me mundim në a-nën tjetër dhe, ashtu gjysmë i shtrirë, mbuloi me kuvartë gjunjët e gjoksin dhe ca çaste më pas edhe Mildredit iu mbush mendja që të dilte nga dhoma dhe, më në fund, në dhomë hyri kapiten Biti, me hap të shkujdesur e me duart në xhepa.

— Ti heshtim ca «muret», — tha Biti duke vështruar gjithçka që ishte përreth e më pak se ato Montagun me të shoqen.

Kësaj here Mildredi shkoj me vrap. Zërat dërdëllitës reshtën së bërtituri në sallon.

Kapiten Biti u ul në poltronin më të rehatshëm, me një shprehje të qetë në fytyrën e skuqur. U vonua ca derisa bëri gati e ndezi llullën e, më së fundi, coi lart një shtëllungë të madhe tymi.

— Mendova të vija e të shihja njëherë se si është i sëmuri.

— Nga e more vesh?

Biti vuri buzën në gaz me atë buzëgashjen e tij që nxirrte në pah ngjyrën rozë në të karamellëtë të mishrave të dhëmbëve dhe bardhësinë ngjyrë menteje të vetë dhëmbëve.

— E kisha vënë re se në ç'gjendje shpirtërore ishe. Doje të më kërkoje leje për një natë, apo s'është kështu?

Montagu u ngrit ndenjur mbi shtrat.

— E po, — vijoi Biti, — po qe kështu, merre një natë leje!

Vëreiti atë kutinë e tij të shkrepëseve, që s'e ndante kurrrë nga vetja, mbi kapakun e së cilës ish'shkruar me shkronja të mëdha: «*E garantuar për një milion ndezje*», dhe, i shkujdesur nisi të ndizte shkrepëset kimike, një e shkrenur, një e thithur llulle, një e shkrepur, nja dy a tri fjalë, një e thithur llulle.

Vështroi flakën. Çoi lart tymin, ndoqi me sy shtëllungën e tij.

— Kur mendon se do të bëhesh mirë?

— Nesër. Apo pasnesër. Mbësës të hënën.

Biti vazhdoi të tymoste llullén me ca të thithura të mëdha.

— S'ka zjarrtar që shpejt a vonë të mos e kalojë një krizë të tillë. Kanë nevojë vetëm që të kuptojnë, të dinë se si funksionon ky mekanizëm. Duhet të njojin historikun e profesionit tonë. Por tani këto janë gjëra që s'u mësohen më rekrutëve tanë, siç bëhej njëherë e një kohë. Për faqe të zezë! — Edhe një të thithur tjetër. — Tanimë ca gjëra të tillë vetëm shëfat e milicisë i mbajnë mend. — Një e thithur llulle. — Po ta rrëfej unë.

Mildredi zuri të rregullonte dhomën me njëfarë nervozizmi.

Bitit iu desh një minutë e tërë sa të zinte vend më mirë në kolktuk e të kapte prapë me mendje fillin e asaj që donte të tregonte.

— Do të dish, apo jo, se kur e ka zanafillën ky zanati ynë? Se si nisi, ku e qysh. Me sa di unë, afërsisht në kohën e Luftës Civile, ndonëse në rregulloret tona thuhet se milicia e zjarrtarëve ishte themeluar më parë. E vërteta është se shoqëria filloj të jetonte mirë vetëm pasi fotografia nisi të kishte një jetë të vëten. Pastaj... kinematografia në gjysmën e parë të shekullit të njëzetë. Radioja, televizioni... atëherë filluan gjérat të bëheshin masive.

Montagu nuk luajti nga vendi, por vazhdoi të irriente ndenjur mbi shtrat.

— E, meqenëse janë masive, vetëkuptohet se u bënnë edhe më të thjeshta, — vazhdoi kapiteni. — Njëherë e një kohë librat u drejtosheshin një numri të kufizuar njerëzish, të shpërndarë në hapësira të stërmëdha. Dhe prandaj ala mund të ishin të ndryshëm. Asokohe në botë kishte plot hapësirë të lirë. Por më pas bota erdhë e u mbush gjithnjë e më shumë me sy, me bërryla, me gojëra. Popullsia u dyfishua, u trefishua, u

Pjesë të zgjedhura nga përbledhjet e lëngut të lëngut. Fakte e probleme shoqërore? Një kolonë, dy fraza, një titull. Pas pak asgjë s'të mbetet në tru. Truri i njernut nis e vërtitet me aq shpejtësi, nën këtë shtytje të botuesve, shfrytëzuesve, radiospekulatorëve, saqé forca centrifuge zhvendoset tutje, duke i shpërndarë të gjitha mendimet e kota, që s'vlejnë për gjë tjetër veçse për të humbur kohën!

Mildredi kishte nisur të rregullonte shtrojat e krevatit. Montagut i ngrohi gjaku kur pa të shoqen që po i rregullonte jastëkun. Pikerisht atë çast ajo po e ngrinte pak në njérën shpatull, për t'i hequr jastëkun, që, pasi ta shpuploste ca, t'ia vinte prapë pas shpine. E pas pak, mbasë, do të nxirrte ndonjë kli-thmë habie, do të zgurdullonte sytë, apo, akoma më thjesht, do të ngrinte dorën e do të thoshte: «Eh, po kjo c'është?» e do të tregonte librin e fshehur me një shprehje padjallëzie prekëse.

— Koha e zgjaties së studimeve sa vente e bëhej më e shkurtër, lëndët pakësosheshin, filozofia, historia, filologjia u braktisën, gjuha dhe ortografia liheshin gjithnjë e më tepër pas dore, gjersa erdhë një ditë që u braktisën fare. Jeta sa vente e po bëhej më e menjë-hershme, e drejtpermëdrejtë, ajo që kishte rëndësi ishte vendi ku punoje, në zyrë apo në fabrikë, se pas orëve të punës argëtimin e gjeje kudo. E c'të duhej të mësoje gjëra të tjera, po qe se dije të shtypje butone, të rrotulloje doreza, të ulje leva, të futje dado e vidhë?

— Lëshoje pak jastëkun, — i foli Mildredi.

— Jo, — ulëriti Montagu.

— Zinxhiri automatik i nxori kopsat jashtë përdorimit, kështu që njeriu e humbi edhe atë pak kohë që kishte në mëngjes, kur vishej e bëhej gati për të shkuar në punë, për të menduar, humbi një orë meditimi, filozofimi, domethënë një orë të trishtuar.

— Lëshoje, pra, — i foli Mildredi.

— Ik! — i tha Montagu.

— Në këtë mënyrë vëtë jelë u bë një dërdëllitje e zgjatur, pa pikën e thelbit, Montag, gjithçka u kthyte

në një pasthirrmë kumbuese të zbrazët.

— Ahaah! — ia bëri Mildredi, që i dha një të goditur jastëkut.

— Për hir të zotit, pa më lër rehat! — thirri Montagu tërë duf.

Biti po i vështronë që të dy me habi.

Dora e Mildredit u duk sikur ngriu nën jastëk. Gishtérinjtë ndoqën sipërfaqen e librit dhe, pak nga pak, tek forma, po i tregonte atë që kishte në dorë, në fytyrën e saj u duk më parë një shprehje habie e madhe e pastaj befas sikur u shtang. Hapi gojën, si të donë të bënte një pyetje...

— Mundet, Montag, që t'i boshatisësh teatrot nga gjithçka tjetër me përashtim të palaçove, ta bësh qdo dhomë me parete të qelqta, me ca vizatime shumëngjyresh, që të hipin e të zdrypin nëpër këto parete. si të qenë gjak, apo sheribrendi, apo verë burgonje. Ty të pëlqen bejsbolli, apo jo, Montag?

— Eshëtë lojë mjart e bukur.

Tashmë Biti ishte bërë thuajse i padukshëm, një zë i fshehur në një pikë të papercaktuar, pas një perdeje tymi.

— Po kjo çështë? — pyeti Mildredi thuajse me gëzim. Montagu u lëshua mbi krahun e së shoqes me tërë peshën e trupit. — Çështë kjo këtu?

— Ulu dhe hesht, — i ulëriti Montagu. Mildredi u largua me duart bosh. — S'e sheh që po flasim?

Biti vazhdoi me tonin e mëparshëm.

— Po me boqe të pëlqen të luash, Montag?

— Oh, me boqe, shumë.

— Po golfi?

— Edhe ai.

— Basketbolli?

— Lojë shumë e bukur.

— Po bilardoja! Futbolli? Regbija?

— Të gjitha janë lojëra të mrekullueshme!

— Sa më tepër sportë, argëtim e zbavitje, humbje e mendjes, gjithnjë i rrëthuar nga njerëz, e këshu ti nuk mendon më, apo jo? Të organizosh, riorganizosh,

stërorganizosh super-super-sporte! Sa më shumë pjesë humoristike, sa më shumë ilustrime nëpër libra! Ushqim përmendjen sa më pak. Rezultati, të gjithë janë gjithnjë e më të paduruar, të trazuar, e të shqetësuar. Autostradat dhe rrugët e tjera të qdo lloji janë të mbushura me njerëz që shkojnë nga të gjitha anët, ngadoqoftë, që është njëlloj si të mos shkosh asgjekundi. Refugjatët e benzinës, endacakët e makinave. Qytetet po shndërrrohen në autohotelle ambulante, njerëzit, që gjithnjë e më tepër po jepen pas nomadizmit, shkojnë nga një vend te tjetri, duke ndjekur baticat hënore, duke e kaluar natën në atë dhomë ku sot ishe ti, kurse natën që shkoi isha unë.

Mildredi doli nga dhoma duke e përplasur derën. «Tezet» e sallonit zunë ta ngacmonin «dajkot» e sallonit.

— Të shohim tanë qështjen e pakicave që ekzistojnë në gjirin e qytetërimit tonë. Sa më e madhe është pullsia, aq më të shumta pakicat.

Dhe hap sytë se mos fyesh kinofilit,¹⁾ apo manjakët pas maceve, apo mjekët, avokatët, tregtarët, shëfat e mëdhenj, mormonët, baptistët, unitët, pinjojilë e kinezëve, pasardhësit e suedezevë, italianëve, gjermanëve, teksianët, bruklinianët, irlandezët, banorët e Oregonit apo të Meksikos. Heronjtë e këtij libri, kësaj komedie, apo këtij programi që jep televizioni s'duhet ta hedhin fjalën, qoftë edhe nga larg, për piktorë, kartografë, mekanikë realë, të cilidto vendi a qyteti. Mbaje mend, Montag, sa më i gjërë të jetë tregu, aq më shumë duhet të kesh kujdes që t'ishmangësh mos-marrëveshjet. Mos e dhëntë zoti që të fyesh ndonjë prej tyre! Shkrimitarët, të cilëve u zien mendja nga mendimet e liga, le t'u vënë çelësin makinave të tyre të shkrimit. Dhe ashtu kanë bërë vërtet! Revistat u shndërruan në një përzierje të lezetshme shurupi me vanile. Librat, siç shpallën kritikët, ata snobë të mall-

1) Kështu quhen ata që duan qentë dhe kujdesen përmbrøjten e tyre.

kuar, s'ishin veçse një lëtyrë. S'është për t'u quditur që librat s'shiten më, thoshin kritikët. Por publiku, që e dinte mirë se ç'donte, i braktisi librat, por, fatlumtërisht, i la librat e revistat me komikse.

Përveç tyre, natyrisht, edhe revistat erotike me tri dimensione. Ja tek jemi, Montag, e merr vesh? Në zanafillë të kësaj historie është teknologjia, shfrytëzimi i masave dhe presioni që ushtronin makinat, që, më në fund, ia mbërriten qëllimit! Sot, falë tyre, ti i ke të gjitha mundësitë të rrosh në paqe e i kënaqur për njëzet e katër orë që ka dita, duke lexuar komikset, gjithfarë lloj predikimesh e botimesh reklame.

— Mirë, po puna e zjarrtarëve? — tha Montagu.

— Ah! — Biti u zgjat përpara, mes resë së tymit që lëshonte llulla. — Kjo merret vesh vetveti, dreqi e mori! Kur shkollat zunë të nxirrin sa vente e më te-për vrapues, kërcyes, kaldaistë, riparues motorësh, pilotë dhe shoferë garash, në vend të profesorëve, kritikëve, dijetarëve e artistëve, natyrisht që edhe vetë termi «intelektual» u bë një sharje, ashtu siç e meriton në jetë. Njeriu s'para i ka qejf gjérat që s'janë të zakonshme. E kush nga ne, kur ishim fëmijë, s'ka pasur në shkollë nga ata të parët e klasës, djalkën më të mençur nga të tjerët, që di gjithnjë si t'u japë përgjigje makar edhe pyetjeve më të zorshme, ndërkohe që të tjerët rrinë të ulur si ca kukulla druri dhe e urrejnë atë me tërë shpirt? Pse, kur mbaronte shkolla, a nuk zgjidhje gjithnjë këtë djalkë më të mençur nga të tjerët për ta rrahur e për ta sfilitur? S'ka si të jetë ndryshe! Ne duhet të jemi të gjithë njëloj. Jo se me të vërtetë gjithsecili lind i lirë e i barabartë, siç thotë Ku-shtetuta, por gjithkush bëhet i barabartë. Le të bëhen njerëzit të ngjashëm me njëri-tjetrin si dy pikë uji; paskëtaj të gjithë do të jenë të lumtur, sepse s'ke më male përpara, që, mjaft t'i shohësh, që të të lërë zemra; s'ke më male, me të cilat je i detyruar të vesh e të matësh shtatin tënd! Ja pse një libër në shtëpinë e komshiut është njëloj si një pushkë e ngrehur kundër teje. Atëherë, t'i hedhim në zjarr!

Ta bëjmë këtë armë të padëmshme. T'ia tredhim me një njeri i mësuar? Kështu që, kur nisen të ngrihe-shin shtëpi të mbrojtura nga zjarri, as që qe më nevoja pér zjarrfikës, pér pompierë, që të vinin e të shuan zjarret duke u hedhur ujë. Atyre u ngarkuan detyra të reja, ata u caktuan si mbrojtës të paqes sonë shpirtërore, u bënë boshti i asaj frike të kuptueshme e qé me plot të drejtë ne kemi se mos dukemi më poshtë se të tjerët; ata u bënë censorë gjykues, ekzekutes. I tillë je ti, Montag, i tillë jam edhe unë.

U hap dera e sallonit dhe në prag të saj u duk Mildredi, që qëndroi aty e palëvizur, duke vështruar në fillim Bitin e pastaj Montagun. Prapa saj paretet ishin përmbytur me fishekzjarre të gjelbra, të verdha e ngjyrë portokalli, që shpërthenin e plasnin mes një muzike të përbërë thaujse tërësish nga tambure, tam-tame dhe përplasje pjatash. Buzët e saj lëviznin, ajo po thoshte diçka, që muzika nuk e linte të dëgjo-hej.

Biti shkundi llullén mbi pëllëmbën e skuqur të dorës, pastaj nisi të këqyrte hirin, si të qe ai një simbol që i duhej ta studionte, që të mund të diagno-stikonte aty një domethënje të fshehtë.

— Mos harro se qytetërimi ynë është aq i gjërë, saqë ne s'ia dalim dot që të lejojmë pakicat tonë të jenë në një gjendje trazire dhe shqetësimi. Ja, bëje edhe vetë pyjeten: cila është ajo gjë që na rëndon më shumë se gjithçka tjeter në këtë vend? Njerëzit duan të jenë të lumtur, apo jo? A nuk dëgjojmë të na thuhet kjo që kur kemi dalë në botë? Dua pak lumturi, thonë njerëzit. E pra, a nuk e kanë atë tanë? Ne i mbajmë vazhdimisht në lëvizje, u japim atyre pareshtur mundësinë të zbaviten? Pse, a s'jetojmë pér këtë, në fund të fundit? A s'jetojmë që të jemi të kënaqur, të provojmë ca gudulira. As ti vetë nuk ke si e mohon që ky lloj qytetërimi që kemi ne, gudulirat i ka me bollek...

— Nuk e mohoj.

Montagu arriti të lexonte nga lëvizja e buzëve atë q'ka po thoshte Mildredi që nga pragu i derës, por e detyroi veten që të mos shihet andej, nga frika se mos edhe Biti kthehej dhe lexonte atë q'ka thoshin buzët e gruas.

— Njerëzve me ngjyrë nuk u pëlqen libri «*Zekaku i vogël Sambo*.» Ta djegim, atëherë. Të bardhët janë të pakënaqur nga «*Kasollja e zha Tomit*.» E djegim edhe atë. Ka shkruar dikush një libër për duhanin dhe kancerin e mushkërive? Fabrikantëve të duhanit dhe atyre që e pinë u vjen për të qarë. Në zjarr vaftë edhe ky libër! Qetësia, Montag. Paqja, Montag. Betejat e tua duhet të dish t'i bësh me dhelpëri. A janë të dhimbshme e pagane funeralët? Atëherë t'i heqim edhe ritet mortare. Pesë minuta pasi ka vdekur njeriu, kufoma ndodhet në një helikopter nga ata të shërbimeve të shpejta, që e shpie në krematoriumin e gjithë kombit. Dhjetë minuta më pas nga ky individ s'mbetet më gjë tjetër veç një grimoë, pluhuri të zi, një copëz bloze. S'kemi nge ne të merremi me dërdelli-tje, për ca njerëz të cilëve u dashka përjetësuar emri në shërbimet mortore. As që e vlen ta vrashim mendjen për këtë! Të gjitha i djegim, e djegim çdo gjë! Zjarrri është drithë, por së pari është spastrim.

Prapa shpinës së Mildredit, në sallon, fishekzjaret u shuan. Bashkë me to edhe ajo pushoi së foluri: një koïncidencë e mrekullueshme. Montagu mori frymë, i lehtësuar.

— Në familjen e komshinjve tanë ishte një vajzë, — foli ai ngadalë. — Tani s'është më, besoj ka vdekur. S'ia mbaj dot mend as fytyrën. Por ajo ishte ndryshe nga gjithë të tjerët. Si... si është e mundur kjo?

Biti vuri buzën në gaz.

— Është diçka që ndodh akoma herë këtu e herë atje. — Klarisa Maklëllén, ëh? Në arkivin tonë ekziston një praktikë e tërë për familjen e saj. I kemi në mbikqyrje me kujdesin më të madh. Trashëgimia e ambienti janë gjëra të çuditshme. Nuk ke si shpëton brenda disa vjetësh nga të tërë ata që devijojnë.

Ambienti i shtëpisë është në gjendje të shkatërrojë një pjesë të madhe të asaj që t'i përpinqesh të ndërtosh në shkollë. Prandaj edhe ne gjithnjë e më tepër e kemi ulur moshën në të cilën prindi është i detyruar ta lërë fëmijën në çerdhe, aq sa sot praktikisht ne ia rrëmbejmë fëmijën ambientit shtëpiak që kur është ende në pelena. Për Maklellanët kemi pasur sinjalizime që kur ata banonin në Çikago, por veçse qenë të rreme. Asnjëherë s'arriti t'u gjejmë qoftë edhe një libër të vetëm në shtëpi. Xhaxhai i saj kishte një do-sje pak a shumë kontradikture: shkurt fjala ishte një tip antishogëror. Po vajza? Ishte një bombë me sahat. Subkoshiencia e saj ishte formuar nga familja, për kë-të jam i bindur, mjafton të shikosh skedën që ka ajo në shkollë. Për shembull, ajo interesohet të dinte jo se si ishte bërë diçka, por përsë ishte bërë. E kjo mund të bëhej shqetësuese. Pyet përsënë e shumë gjérash, por i ziu ti po vazhdove kështu: ke rrezik të dënohesh, që të mbetesh fatkeq përfjetë. Për atë vajzë të shkretë u bë shumë mirë që vdiq.

— Ashtu është, për të është më mirë që vdiq.

— Për fat, njerëz si ajo takohen rrallë. Dimë tanë si t'i ndreqim që kur janë ende të vegjël. Një shtëpi s'e ngre dot pa dërrasa e gozhdë. Po qe se do që shtëpia të mos ngrihet, atëherë zhduk gozhdët e dërrasat. Po qe se s'do që një njeri të jetë fatkeq përmotiv politike, mos i jep currë të dyja anët e një problemi, se përndryshe e torturon; jepi vetëm njérën; apo, akoma më mirë, mos i jep asnjérën. Bëj që të harrojë se ekziston në jetë ajo që quhet luftë. Po qe se qeveria është e paaftë, e rënduar nga burokracia, që mbyt popullin me taksa, prano më mirë të tera këto, sesa t'i japësh rast popullit të zëré të anëkohet. Paqja, Montag. Jepi popullit gara ku fiton ai që mban mend më mirë fjalët e këngëve që janë më popullore ose emrin e qyteteve të shtetës së ndryshme të vendit, ose sasinë e grurit që u prodhuai në Ajova vitin që shkoi. Mbushjua kokat me të dhëna që s'prishin punë, ngopi me «fakte», aq sa të mos luajnë dot nga vendi, ngaqë janë të rënduar

shumë, por, veç ama, t'u jetë mbushur mendja që janë të informuar vërtet mirë. E pas kësaj atyre do t'u jetë mbushur mendja top se mendojnë, do të kenë idenë se po lëvizin, kurse në të vërtetë janë ngulur në vend si ndonjë shkëmb. Por, ama, do të janë të lumbtur, sepse faktet e këtij lloji janë gjithnjë po ato. Mos u jep atyre asgjë që të jetë e rrëshqitshme apo e errët, si filozofia apo sociologjia, nga ku mund të nxjerrin ca përfundime, që s'të shpien gjëkundi tjetër veç në melankoli e në trishtim. Cilido që, sa herë që ka qejf, është në gjendje të hapë apo të mbyllë një parat TV (dhe sot këtë e bën pjesa më e madhe e qytetarëve), është ku e ku më i lumbtur nga cilido tjetër që rreket të rregullojë e të përllogaritë, të matë e të mbyllë në ekuacione gjithësinë e tërë, gjë që, nga ana tjetër, s'bëhet dot pa i shënë njeriut idenë e vogëlsisë e të paditurisë së tij, e kjo të fut në një trishtim tepër të madh. E di këtë, sepse e kam provuar edhe vetë, po në dreq shkofshin gjëra të këtij lloji. Ndaj edhe qepju atyre rrathëve të tu sportivë e shëtitjeve që bën, akrobatëve e magjistarëve të tu, marrökëve, autoreaktorëve, motoelikopterëve, grave e gjithçkaie tjetër që ka të bëjë me reflekse të kushtezuara. Në ndodhë që komedia të mos vlejë asnjë gresh, që filmi të mos të pëlqejë, që muzika të jetë e shurdhët, haide luajmë e bëjmë potere në pianon elektronike. Unë me veten time do të pandeh se po kënaqem nga muzika, kurse në të vërtetë kjo s'është gjë tjetër vecse nië reagim ndjeshmërie ndaj vibracioneve. Po, e ç'rëndësi ka? Sido që të jetë, mua më pëlqejnë zbavitjet e forta.

Biti u qua.

— Tani më duhet të shkoj. Për sot leksioni mori fund. Shpresoi se e soarovë ndopak gjendjen. Por ajo që s'duhet ta harrosh, Montag, është se ne jemi *Happiness Boys* milicët e gëzimit, ti, unë, zjarrtarët e tjerë. Ne i kundërvihemi asaj pakice shpirtvogël që do t'i bëjë të gjithë fatkeqë me ca teori e ideologji të nga-

tërruara. Ne ia kemi vënë gishtin plagës. Të mba-hemi të fortë. Të mos lejojmë që planetin ta përmby-të vërshimi i trishtimit dhe i pesimizmit. Ne kemi besim se ti. Nuk më duket se ti vetë e kupton se sa i rëndësishëm je, se sa i nevojitemi ne të gjithë kësaj bofës sonë të lumtur që kemi sot.

Biti ia shtrëngoi Monagut dorën e butë. Montagu vazhdonte të rrinte ndenjur mbi shtrat, sikur e gjithë shtëpia t'i ishte shembur përreth, pa e lënë të luante më nga krevati. Mildredi ishte zhdukur që nga pragu i derës.

— Edhe një gjë tjeter të fundit, — foli përsëri Biti. — Çdo zjarrtar, të paktën një herë gjatë karrierës së tij, e ndien një ngacmim të tillë: «Për çfarë vallë rrëfejnë këta libra?» — e pyet ai veten. Oh, q'dëshirë e madhe që të vjen pér të vjedhur ndonjë, pér hir të këtij ngacmimi, eh, Montag? E pra, ja, unë, të flas hapur, Montag, në kohën time, unë kam lexuar disa libra, që të merrja vesh se kundër kujt duhet të lufoja, dhe ja ku po të them se në ta nuk flitet asgjë prej gjëje! Asgjë që ti mund ta besosh ose që të të hyjë në punë pér gjékafshë. Flasin pér njerëz që nuk kanë ekzistuar, fryt i fantazisë, kur është fjalë pér letërsi, kurse, kur s'ke të bësh me letërsi, atëherë është akoma më keq, ka diskutime profesorësh që e quajnë një-ri-tjetrin idiot, ka klithma filozofësh të kapur fylazi me njëri-tjetrin. E që të tërë rendin duke gulçuar sa andej-këndeji. kush lë shuajë yjet e kush të zërë diellin me dore. E, në fund të fundit, ta pret mendja, del i humbur.

— Por në ndodhëtë, ashtu rastësisht, që një zjarrtar pa dashje të sjellë në shtëpi një libër, q'bëhet atëherë? — foli Montagu dhe ktheu menjëherë kokën. Porta e hapur tej e tej e vështronë ngultazi me atë syrin e saj të madh të zbrazët.

— Gabim i natyrshëm njerëzor. Së pari ndodh nga kureshtja, — iu përgjigj Biti. — Ne shëfave as që na hyn në sy e nuk e prishim 'gjakun pér kaq pak gjë. E lëmë zjarrtarin që ta mbajë librin pér njëzet e katër orë. Nëse në krye të njëzet e katër orëve nuk e

ka djegur, ne thjesht shkojmë vetë në shtëpinë e tij dhe ia djegin.

— Natyrisht, — foli Montagu dhe e ndjeu fytin të tharë.

— E po mirë, Montag. Atëherë, do që sonte ta marrësh shërbimin me ndonjë nga skuadrat e turnit të fundit? Mbase shihemi sonte?

— Nuk e di, — tha Montagu.

— Si nuk e di?! — Biti u duk mjaft i habitur.

Montagu mbylli sytë.

— Mbase vij më vonë.

— Të siguroj se kemi për ta ndier mungesën, po s'u duke, — foli Biti duke e futur llullën në xhep me një pamje të shkujdesur.

“S'kam për t'u kthyer më kurrrë, sa të jem gjallë», — mendoi me vete Montagu.

— Ki kujdes që ta marrësh veten sa më shpejt, — foli Biti.

Montagu e pa vjedhurazi Batin se si shkoi tek ajo makina e tij jashtë serie, me një ngjyrë të verdhë, si ajo e flakës llamburitëse, me rrrotat ngjyrë të zezë karboni.

Në anën tjetër të rrugës, deri në fund të saj, ngrihen shtëpitë e tjera, me ato fasadat e tyre të rrashtha. Si i kishte thënë njëherë Klarisa? -Tani s'ka më veranda. Xhaxhai rrëfen se njëherë e një kohë shtëpitë kishin përpala veranda. Dhe shpesh familjet, kur kishin nge, i kalonin aty mbrëmjet duke bërë muhabet ose thjesht ashtu, në heshtje, përkundeshin në karrigjet lëkundëse, po qe se s'ua kishte qejfi të fllisin. Xhaxhai thotë se arkitektët i hoqën qafe verandat, ngaqë s'ishin estetike. Por xhaxhai thotë se ata thanë kështu vetëm sa për t'i dhënë njëfarë logjike këtij akti, ndërsa arsyaja e vërtetë, e fshehur dhe e maskuar nën të, ka mundësi të ishte se ata nuk donin që njerëzit të rrinin nëpër veranda, ashtu në paqe, pa bërë asgjë, duke u përkundur, duke kuvenduar: sepse kjo lloj jete kolktive atyre nuk u pëlgente. Në kushte të tillë njerëzit fllisin si topër, kishin kohë të mendonin; e kështu

u erdhi fundi edhe verandave. Edhe kopshteve të vogla që kishte përpara qdo shtëpi. Tanimë s'ka më stola, s'ka më kopshte, ku të mund të ulesh për të kaluar kohën. Pastaj, i keni parë mobiljet? S'ka më karrige lëkundëse. Janë ca si tepër të rehatshme ato. Njerëzia duhet të rrijë më këmbë, duhet të rendë tërë ditën e ditës. Xhaxhai thotë... dhe... e di se q'më rrfeu xhaxhai?... Nga ana tjetër, xhaxhai...»

Zëri i Klarisës po zbehej gjithnjë e më shumë.

Montagu u kthyte të shihte të shoqen, që po rrinte e uiur në mes të sallonit, duke kuvenduar me një nga folësit e paretit.

«Zonja Montag», — po i thoshte ai duke i folur herë për këtë e here për atë. «Zonja Montag», dhe prapë niste të fliste për këtë e për atë.

Lidhja me konvertitorin e frekuencës, që u kishte kushtuar njëqind dollarë, e shtonte automatikisht emrin e Mildredit, sa herë që folësi i drejtohej publikut të tij të panjohur, duke bërë një pushim të vogël, që të mund të shtoheshin rrrokjet që nevojiteshin. Përvëç kësaj, një mekanizëm i posaçëm bënte që të ndryshon përkatesisht në ekranin e televizorit lëvizjet e buzëve dhe të muskujve të ftyrës së spikerit. Ai ishte tanimë një mik i mirë i familjes, i afërt dhe i dashur.

«Zonja Montag, ju lutem... vështroni drejt këtu tani.» Ajo ktheu ngadalë kokën, megjithëse dukej qartë se nuk po e dëgjonte.

Montagu i tha:

— Të mos shkosh sot në punë apo të mos shkosh nesër, këto s'i ndan veçse një hap, po ashtu edhe si të mos shkosh nesër apo të mos shkosh më kurrë ndonjëherë në kazermën e zjarrrtarëve.

— Po sonte, ama, do të shkosh në punë, apo jo?
— foli Mildredi.

— Akoma nuk e di. Tani për tani kam përshtypjen e keqe sikur s'dua gjë tjetër veçse t'i thyej të gjitha, i shkatërroj të gjitha.

— Pse nuk bën një xhiro me makinë?

— Jo, falemnderit.

— Çelësat e makinës i ke mbi komodinë. Gjithnjë, kur jam në një gjendje të tillë shpirtërore, mua më hipën një dëshirë e madhe ta ngas makinën si e marrë. I jep me nëntëdhjetë e pesë milje në orë dhe e ndien veten pér mrekulli. Ka pasur raste që kam ecur me makinë pér téré natën e jam kthyer, kurse ti as që e ke marrë vesh këtë. Shtyp lepuj, ngandonjëherë edhe qen. Dëgjomë mua, shko merr makinën.

— Jo tani nuk dua. Dua ta kuptoj këtë gjendje të çuditshme në të cilën jam. O zot, është diçka më e forte se unë. E nuk e di mirë se ç'është. Di që jam shumë fatkeq. Jam shumë i acaruar e nuk e di as vetë përsë. Njëloj sikur befas të jem fryrë ngaqë mbaj shumë brenda vetes. Por çfarë, as vetë s'e di. Ndoshta do të filloj të lexoj edhe libra.

— E kështu kanë pér të të rrasur brenda, apo jo?

— Dhe ajo e vështroi sikur ai të ndodhej prapa një pareti të kristaltë.

Montagu nisi të vishej duke lëvizur nëpër dhomë si një shpirt i munduar.

— Po, mbasë është një ide e mirë, të më rrasin brenda para se t'i kem bërë keq ndokujt. E dëgjove se ç'thoshte Biti? E dëgjove kur fliste? E ka gjithnjë përgjigjen në majë të gjuhës ai! Po ka të drejtë. Lumburia është gjë e madhe. Rëndesi ka të humbasësh mendjen. E megjithatë, unë, i ulur këtu mbi shtrat, vazhdoja të thosha me vete: «Nuk jam i lumtur, unë nuk jam i lumtur».

— Kurse unë jam. — Goja e Mildredit shkëlqeu e tèra nga një buqëjeshje. — Dhe jam krenare që jam.

— Unë duhet të bëj diçka, — foli Montagu, — megjithëse s'e di akoma se çfarë, por, ama, diçka duhet të bëj, diçka që të jetë mjaft e madhe.

— U lodha duke dëgjuar gjithë këto budallallëqe, — tha Mildredi dhe u kthyte përsëri pér nga folësi i paretit.

Montagu shtypi butonin e zërit të paretit, dhe folësi menjëherë heshti.

— Mili! — tha dhe heshti. — Kjo shtëpi është sa

jotja aq edhe imja. Ndaj dhe më duket e drejtë dhe e kam për detyrë të të them diçka. Duhet të ta kisha thënë prej kohë, por s'ishai ende gati t'i hapesha as edhe vetes sime; kam diçka që dua të ta tregoj, diçka që e kam hequr mënjanë pak e nga pak, që kam një vit që e mbajt të fshehur, pa ditur as vetë përsë, por këtë e bëra e ty s'ta kam thënë kurrë.

Vuri dorën te një karrige me shpinore të drejtë dhe ngadalë, por pa asnjë ngurrim, e shtyu atë drejt parahomës, gjer afër portës së hyrjes, pastaj, si i hipi sipër, mbi për një çast i palëvizur, si një statujë mbi piedestalin e vet, ndërkokë që e shoqja te këmbët e tij rrinte e vështronte në pritje. Më në fund, Montagu zgjati krahun, hapi me rrëmbim kapakun në formë grile të pajisjes së ajrit të kondicionuar, futi thellë brenda nga e djathta dorën, ku seç luajti, duke hapur një sportel metalik. Dora u kthye jashtë me një libër. Pa i hedhur fare sytë, Montagu e hodhi përtokë dhe e futi prapë dorën thellë brenda, nxori nga vendi i fshehtë dy libra të tjerë dhe i lëshoi dhe ata mbi dysheme. Vazhdoi kështu për një copë herë të hidhët libra përtokë, ca libra të trashë, pastaj libërtëha, të çdo ngjyre: të verdhë, të kuq, jeshilë. Si mbaroi, i hodhi për herë të parë një shikim dyshemesë dhe pa aty te këmbët e Mildredit rreth nja njëzet libra.

— Më fal, — i tha. — S'e kisha menduar asnjëherë seriozisht këtë punë. Por tani del sikur ne të dy jemi ngatëruar në njëfarë bashkëfajësie.

Mildredi u zbyth, si të kishte parë befas një tufë minjsh që ishin lëshuar nëpër dysheme. Montagu e ndjeu se si ajo po gulçonte nga mundimi dhe e pa ftyrrën e së shoqes se si u zbeh, me sytë të zgurdulluar e të ngirrë. Ajo e përsëriti emrin e tij, dy, tri herë. Pastaj, duke rënkuar, shkoi me vrap, rrëmbeu një libër dhe u largua po me vrap drejt hirëzuesit të kuzhinës.

Montagu arriti ta ndalonte, ndërkokë që ajo lëshoi një kliitmë. E mbajti fort, kurse ajo përpëlletj, përpinqej t'i ikte duke e gërvishtrur.

— Mos, Mili, mos! Prit! Mjaft, të lutem! Ti nuk e di... Po mjaft, pra!

I ra një shpulle, pastaj e kapi dhe e shkundi me forcë.

Ajo shqiptoi edhe një herë emrin e të shoqit e zuri të qante.

— Mili! — foli Montagu. — Dëgjomë këtu. Më lër një sekondë, të lutem. Ne tani s'bëjmë dot asgjë, a merr vesh? Këta nuk kemi si i djegim. Dua t'u hedh një sy, më kupton, të paktën t'i shoh njëherë. Pastaj, po qe e vërtetë ajo që thotë kapiteni, i djegim të gjithë, të dy bashkë, të jap fjalën, do t'i djegim, ti edhe unë. Por tani duhet të më ndihmosh.

Uli sytë mbi fytyrën e saj dhe e kapi nga mjekra me vendosmëri. Donte të lexonte në fytyrën e së shoqes jo vetëm atë çka ajo mendonte, por dhe atë çka ai duhej të bënte.

— Do apo s'do, në këtë punë jemi bashkë. Gjatë tërë këtyre viteve s'të kam kërkuar ndonjë gjë të madhe, por tani, të lutem, të përgjërohem, që të më ndihmosh. Njëherë të nisim të pyesim veten e të kërkojmë të marrim vesh pse jemi katandisur në gjithë këtë pështjellim, ti me ilaçet për gjumë, me makinën, unë në punën time. Jemi buzë një gremine, Mili. Dhe një zot e di se sa dua që të mos gremisem në të! E di, nuk ka për të qenë gjë e lehtë! Skemi se ku kapemi, por, kuschedi, mbasë pak nga pak do të mund të gjejmë diçka të fortë, ku të mbështetemi, duke ndihmuar me sa të mundemi njëri-tjetrin. Sikur ta dije se sa ta kam nevojën në këto çaste që po kalojmë! Kam aq shumë nevojë për ty, saqë s'di as vetë se si ta shpreh. Sikur të më doje qoftë edhe fare pak, do të dije si të duroje për njëzet e katër orë, të shumtën dyzet e tetë orë; vetëm kaq po të kërkoj, pastaj të jap fjalën, të bëtohem, se qdo gjë do të marrë fund! Por, ama, po qe se do të zbulojmë diçka, këtu në këta libra, qoftë edhe vetëm diçka fare të vogël që të dalë jashtë këtij kao-si të stërmadh gjérash të mëdha, atëherë, kuschedi, mbasë do të mund të ndihmojmë edhe ndonjë njeri tjetër.

Tanimë Mildredi s'po bënte më asnje përpjekje për të ikur, prandaj dhe ai e lëshoi. Ajo u lëkund dhe deshi të mbahet pas murit, por rrëshqiti poshtë, gjersa mbeti ashtu e ulur në dysheme, me sytë të ngulur te librat. Njëra nga këmbët e Mildredit çiku një libër, dhe ajo, sapo e pa, e tërroqi këmbën menjëherë.

— Mili, ti nuk ishe, nuk ia pe fytyrën asaj plakës natën që shkoi. Po Klarisa! Ti as që ke folur ndonjëherë me të, kurse unë po. Njerëz si Biti kanë frikë prej saj. Dhe ja këtë unë s'arrij ta marr vesh. Pse të kenë kaq shumë frikë nga një vajzë si ajo? Mbrëmë natën unë rrija në kazermë dhe e krahasoja atë me zjarrtarët që ishin aty dhe bëfas vura re se nuk ndieja më për taasnje grimë dashurie, bile as edhe për veten s'ndieja ndonjë gjë. Dhe me vete mendova se do të bëhej shumë mirë sikur vetë zjarrtarët të përfundonin në zjarr.

— Gaj!

Zëri i portës kryesore lajmëroi ëmbël-ëmbël.

«Zonja Montag, zonja Montag, zonja Montag, keni një vizitë, keni një vizitë, keni një vizitë, zonja Montag...»

Me sa ëmbëlsi.

Të dy ata u kthyen dha ia ngulën sytë portës, kurse librat ishin shpërndarë pirgje-pirgje nga të katër unët e dyshemesë.

— Është Biti! — murmuritë Mildredi.

— S'ka si të jetë ai.

— Është kthyer prapë! — belbëzoitë Mildredi.

Zëri i portës kryesore lajmëroi prapë tërë ëmbëlsi: «Keni një vizitë, zonja Montag...»

— Mos t'i përgjigjemi.

Montagu u mbështet i téri pas murit dhe dalëngadalë shkau poshtë, gjersa mbeti i tulatur aty, në dysheme, dhe me një pamje të shushatur nisi të ledhatonte téré ato libra, herë me gishtin e madh e herë me treguesin. Po dridhej, dhe atë qast më tepër se qdo gjë tjetër do të kishte dashur t'i merrte e t'i rraste prapë ato libra pas asaj trine, por, nga ana tjetër, e dinne fare mirë se s'do të ishte më në gjendje ta përbashkët.

llonte Bitin. Ashtu i ulur përdhe, siç ishte, u mbështet me shpatullat pas murit dhe pikërisht atë çast zëri i portës foli përsëri me këmbëngulje akoma më të madhe. Montagu mori një vëllimth nga dyshemeja.

— Nga duhet t'ia fillojmë? — Belbëzoi. Hapi librin në mes dhe u hodhi një sy faqeve. — Besoj që nga kryeja...

— Kapiteni ka për të hyrë në shtëpi, — tha Mildredi, — e do të na djegë edhe ne bashkë me librat.

Më së fundi, zëri i portës u shua. Tani kishte rënë një qetësi e thëllë. Montagu e ndiente aty prapa portës praninë e dikujt që mbante vesh e priste. Pa-staj u dëgjua zhurma e hapave që po largoheshin në-për rruginë, drejt lëndinës.

— Pa të shohim njëherë ç'hotë ky, — foli Montagu.

Foli me një zë të thyer, të ndrydhur nga ai turp që ndiente. Lexoi një duzinë faqesh, herë aty e herë këtu, gjersa, më në fund, hasi në këtë frazë:

„Eshtë llogaritur që në raste të ndryshme, rrëth njëmbëdhjetë mijë veta, pranuan më mirë të vdisnin sesa t'i bindeshin urdhrit që vezët t'i thyenin vetëm nga maja.“

Mildredi kishte ndenjur e ulur përballë tij, në anën tjetër të paradhomës.

— E ç'do të thotë kjo? Asgjë s'do të thotë! Kapiteni kishte të drejtë!

— Prit njëherë, — foli Montagu. — Ta marrim nga fillimi, që nga faqja e parë.

P J E S A E D Y T È

SHOSHA DHE RERA

Gjithë atë mbasditë e kaluan duke lexuar, ndër-kohë që shiu i ftohë i nëntorit vazhdonte të derdhej nga qelli mbi shtëpinë e tyre të qetë. Po rrin në parahomë, ngaqë salloni u dukej aq i zbrazët e i zymtë, pa atë paretin që shndriste nga varakët e verdhë e ngjyrë portokalli, nga fushqetat, nga ato gratë petkapraruara e ata burrat veshur me kadife të zezë, që nxirrin lepuj pesëdhjetë klesh nga ca kapela të argjendta. Mildredi vazhdonte herë pas here të hidhët ndonjë shikim vjedhurazi, me atë ftyrën pa asnjë shprehje, nga sallomi, që dukej si i vdekur, ndérkohë që Montagu vazhdonte të bariste tutje-tëhu nëpër dhomë, pastaj kthehej e vinte e ulej këmbëkryq pranë saj e niste të lexonte me zë të lartë, duke e përsëritur gjer edhe në dhjetë herë një fage të librit.

«S'jemi dot në gjendje të themi se pikërisht në cilin çast lind një miqësi. Ashtu siç ndodh kur pikë-pikë mbush një shishtë dhe është pika e fundit ajo që e derdh, po ashtu vjen një çast, në atë rrjedhë çastesh të hirshme, që e mbush zemrën plot.» Montagu rrinte ndenjur e mbante vesh shiu që binte.

— Mbësë pikërisht këtë kishte ajo vajza e fqinjëve? Sa shumë u mundova që ta kuptoja.

— Për hir të zotit, lëri rehat të vdekurit tani. Të flasim të paktën për ndonjë që është ende i gjallë.

— E po, vazhdojmë. — foli Montagu me qetësinë më të madhe.

Mildred i ra me shkëlm njërit prej librave.

— Librat s'janë njerëz. Ti lexon e unë shoh përreth, por nuk dalloj dot asnjeri.

Montagu e hodhi shikimin nga salloni, që ishte më i përhimtë e i pajetë nega c'janë ujërat e një oqeani, por që mjaftonte të ktheje dorezën e diellit elektrik që ai të niste të gëlonte tërë jetë.

— Kurse «familja ime» është plot me njerëz, — ia nisi prapë Mildredi. Njerëz që më rrëfejnë kushedi se sa gjëra, qesh unë, qeshin edhe ata! Léri pastaj njyrrat!

— Të kuptoj.

— Pa le pastaj sikur kapiten Biti të marrë vesh që ne mbajmë libra... — Ajo heshti për një qast, e menduar. Në fillim ftyra e saj mori një shprehje nikallimi, pastaj në të u duk një tmerr i vërtetë. — E di ti që nga casti në cast mund të vijnë e t'i vënë zjarrin shtëpisë e bashkë me të edhe «familjes». Sa gië e frikshme! Mendo gjithë ato para që kemi derdhur në kâtë shtëni! C'na duhet ne të zëmë e të lexojmë libra? C'fitim kemi?

— C'fitim kemi! Dialli e mori! — ia ktheu Montagu. — Para disa netësh pasqë gjarðrin më të ndyrë që mund të gjendet mbi këtë botë. Ai ishte i ngordhur, por, ama, edhe i gjallë. Ishte i verbër, por prapë mund të shikonte. Do që të shkosh e ta shohësh atë gjarpër? Gjendet në një qendër të ndihmës së shpeittë, ku në një raport është regjistruar e gjithë ajo ndvrësi që të nxori prej trupit ai gjarpër! Të pëloen të shkosh e t'u hedhësh një sy atyre regjistrave? Po deshe, shko e kërko me emrin Gai Montag, apo ndoshta me emrin Luftë ose Frikë. Apo mos mbasë të nëlqen të vesh e të shohësh atë shtëpinë që u dogj mbrëmë? E të rrëmish nëpër hi, që të pësht kockat e asai plakës. që ia vuri velë zjarrin shtëpisë? Po Klarisa Maklellanin nga duhet shkuar për ta kërkuar? Në morg? Pa dëgjin!

Bombarduesit po kalonin lart në qiell, tamam përmbi

11

kuptosh gjërat. Gjersa qenka kaq vonë, nga duhet shkuar pér të kërkuar ndihmë, nga duhet kërkuar një mësues?»

Një çast! Ai mbylli sytë. Po, sigurisht! Ai vuri re se e kishte shpënë përséri mendjen tek ai parku i bleruar i vitit të shkuar. Më se një herë e kishte sjellë ndër mend kohët e fundit, por tani po i dilte sërishmi para sysht se si kishte qenë ajo ditë, në parkun e qytetit, kur kishte parë atë zotërinë plak të veshur me të zeza se si kishte fshehur dicka me ngut nën xhaketë.

„Plaku kishte brofur në këmbë, si të donte t'uam bathtë këmbëve. Kurse Montagu i kishte bërtitur:

— Prit!

— Unë s'kam bërë asgjë! — i ishte përgjigjur plaku duke u dridhur i terti.

— Asnjëri s'po të alkuzon!

Pastaj kishin ndenjur të ulur nën atë ndricimin e vakët, të gjelbër pa nxjerrë asnië fjalë nga goja pér një copë herë, gjersa Montagu kishte nisur të fliste pér kohën dhe plaku i qe gjegjor me një zë të mekur. Kishte qenë një takim i çuditshëm, tepër i qetë. Plaku pranoi se kishte oenë profesor letërsie para se ta kishin dëbuar e të kishte nisur bërdhjen nëpër botë, aty nja dyzet viet të shkuar, atëherë kur ishte mbyllur edhe universiteti i fundit i lëndëve humanitare, pér mungesa fondesh dhe përkrahjeje. Quhei Faber dhe, kur, më së fundi, nisi të mos kishte më frikë nga Montagu, kishte nisur t'i fliste me atë zérin e tii ritmik, duke e hedhur shikimin nga cielli, nga pemët, nga parku i gjelbër dhe pas një ore bisëde kishte recitar diçka. që, me ç'kishte kuptuar Montagu, kishte oenë nië poezi e paramuar. Pastaj plaku, mbasi kishte marrë akoma më tepër zemër, i kishte thënë edhe diçka tjetër, dë kishte qenë edhe ajo një poezi. Me dorën e futur në xheqin e maitë të xhaketës. Faberi recitonë me aq ëmbëlsi, dhe Montagu e kuptoi se, sikur të zgjaste dorën, do të kishte mundësi të nxirrite mrei xheqit të plakut nië vëllim me poezi. Por nuk e bëri këtë. Qëndroi ashtu, me duart e vëna mbi gjunjë, të palëvizshme.

Montagu e vuri në vend dorezën e telefonit. Asnjë pje. Këtë gjë ai e dinte fare mirë edhe nga ato listat vena nëpër muret e kazermës së zjarrit. Por në një-ë menyre kishte pasur nevojë ta dëgjonë këtë nga ja e vetë Faberit.

Në parahomë zëri i Mildredit tingëlloi tërë ngalim:

— E di? Sot do të na vijnë për gasti zonjat!

Montagu i tregoi asaj një volum.

— Ka mundësi që kjo të jetë kopja e fundit e këtij ri që ka mbetur në këtë pjesë të botës.

— Sidoqoftë, ti duhet ta dorëzosh atë që sot, apo ' Kapiten Biti e di që e ke ti, apo s'është ashtu?

— S'ma merr mendja që ta dijë se ç'libër kam rrë.

Goja e Mildredit u spërdrodh në një ngërdheshje:

— Të paktën a e kupton se ç'je duke bërë? Po rr më qafë veten tënde e mua bashkë me ty. Kë më shumë ti, tët shoqë apo këtë libër?

Tanimë zëri i saj po bëhej gati një piskamë, tek nte e ulur aty, si një statujë dylli që qe duke u trirë nga nxehësia që lëshonte vetë.

Atij iu bë sikur befas dëgjoi zérin e Bitit.

«Ulu, Montag, të lutem. Ja, vështro. Ç'delikatesë, si jenë petalet e një luleje. Ndiz njëherë fletën e parë, staj të dytën. Dhë secila faqe shih si shndërrohet në flutur të zezë. Ç'gjë e bulkur, apo jo? Bashkë me dytën digj edhe të tretën e kështu me radhë, një xhir i tërë, njërin kapitull pas tjetrit, të gjitha ato dallallëqe që thonë fjalët, të gjitha premtimet e rre, të gjitha njohuritë pa shumë rëndësi, të gjitha ideo-jitë e brejtura nga kohat!»

E shihte Bitin, që rrinte i ulur pa e prishur fare ezinë aty, në parahomë, me ballë të dërsirë, mbi shemenë e stërpikur me shenja fluturash të zeza, të ordhura që të gjitha në këtë stuhii zjarri.

Mildredi reshti së bërtituri po aq befas sa ç'kishte iur. Montagu as që ia vuri veshin fare.

— S'më mbetet të bëj veçse një gjë: — tha ai, —

para se tē vijë mbrëmja e t'ia jap librin Bitit, duhet tē kem bërë një kopje tē tij.

— Do tē vish nē shtëpi sonte pér «gaztorin e bardhë», se do tē më vijnë pér vizitë edhe zonjat? — i thirri Mildredi.

Montagu u ndal te dera dhe, duke iu drejtuar së shoqes, e pyeti:

— Mili?

Një pauzë e gjatë, pastaj u dëgjuat:

— Çfarë ke?

— Mili? Të do ty «gaztori i bardhë»?

Asnjë përgjigje.

— Mili, mos vallë, — ai lëpiu buzet me gjuhë, — tē do ty «familja» jote? Të tē dojë shumë, me gjithë zemër e shpirt, eh, Mili?

Ndjeu mbas qafe rrahjen e qepallave tē Mildredit, tē habitur.

— E pse më pyet budalillëqe tē tilla?

Montagu ndjeu se si e pushtoi një dëshirë e madhe që tē qante, por nē sytë e nē gojën e tij s'u duk asgjë.

— Po e pe gjë përjashta atë qenin, — foli Mildredi, — futi një shkelm edhe pér mua.

Montagu ngurroi një çast duke përgjuar nga pas derës. Pastaj e hapi dhe doli.

Shiu kishte pushuar dhe dielli nē tē perënduar, dukej nē qiellin e kthjelltë. Rruga, livadhi, veranda ishin tē shkretë. Atëherë Montagu lëshoi jashtë frymën, që gjë atëherë mezi e kishte mbajtur, nē një pshëretimë tē thellë e tē zgjatur.

E mylli portën duke e përplasur fort.

Ndodhej nē metro.

«Jam i trulloosur, — mendoi me vete. — Që kur vallë më nisi ikjo shushatje nē kokën time, nē trupin

tim? Duhet të këtë qenë atë natë, kur i rashë me këmbë në errësirë asaj kutisë së tabletave, që qe njësoj si t'i bija me këmbë ndonjë mine të fshehur. Por njëherë, shpejt a vonë, kjo trullosje duhet të ikë. Do të duhet kohë, por, në fund, do t'ia dal mbanë, dhe Faberi do të më ndihmojë. Dikush, nuk e di se kush, do të më kthejë edhe mua ftyrën e duart që kam pasur njëherë e një kohë, ftyrën time të vërtetë, duart e mia të vërteta. Edhe buzëqeshjen, — foli ai, — atë buzëqeshjen time të parë, që m'u dogj e m'u zhduk përbrenda. E ndiej veten të humbur pa buzëqeshjen time!»

Tuneli i hekurudhës së nëndheshme i shkiste anash me shpejtësi, pllakëza të bardha, e zezë e shndritshme, pllakëza të bardha, e zezë e shndritshme, numra dhe terr, dhe e gjithë kjo përsërëtie pafundësish.

Njëherë, kur ishte fëmijë, po rrinte i ulur mbi një pirc rëre të verdhë buzë detit në mes të një dite të kaltëreme e të përvëluar vere, duke u munduar të mbushte një sitë me rërë, meqë një kushëri i tij i lig i kishte thënë: «Po e mbushe dot me rërë këtë sitë, do të të jep dhjetë santimi!» Dhe, sa më shumë rërë derdhë ai në sitë, aq më shumë rërë i rrëshqiste para syve me një fëshférime të thatë. Duart i kishte të lodhura, rëra ishte e përvëluar, sita ishte bosh. I ulur aty mbi pirgun e rërës në pisk të korrikut, ai ndiente se si i rridhni embëlsisht lotët mbi mollëzat e faqeve.

Dhe ja, tanë, tek treni me ajër të ngjeshur po e degdiste përmes guvave të vdekura të nëntokës së qytetit, duke e përkundur sa andej këndeji, atij i erdhë ndër mend logjika e tmerrshme e asaj site 'dhe, ulur sytë, pa se në duar po mbante librin e hapur. Në trenin e thithur nga zbrazëtia pneumatike kishte gjithë ata njerëz, por ai prapë vazhdoi ta mbante librin të hapur në duar dhe befas një mendim absurd erdhë dhe e goditë: «Po qe se arrin ta lexosh shumë shpejt, dhe e lexon të gjithë, kushedi mbapse dhe do të mbetet ca rërë në sitë». Por ai lexonte dhe fjalët i shkisnin përmes sitës, dhe atëherë ai tha me vete: «Pas ca orësh

do të jem me Bitin dhe unë do t'i jap atij këtë libër, prandaj s'duhet të lë të më shpëtojë as edhe një frazë, qdo rresht duhet të mësitet përmendsh. Dhe unë vëtë kam për ta bërë këtë.»

E shtrëngoi fort librin mes grushteve.

Fanfarat buçitën.

«Pastë e dhëmbëve Denham.»

«Mbylleni!» — urdhëroi me mend Montagu. —

«Mendoni për lulet e fushave.»

«Pastë e dhëmbëve Denham.»

«Nuk njojin asnjë lodhje e as dinë...»

«Pastë e dhëmbëve De...»

«Mendoni për lulet e fushave, mjaft më me këtë, heshtni!»

«Pastë e dhëmbëve!»

E hapi përsëri librin me vrull dhe filloi ta shfletonte me tèrbim, duke ia prekur faqet një nga një, si tè qe i verbër, duke e ndier me gishtërinj formën e secilës prej shkronjave, pa i rrahuar fare qepallat.

«Denham, siç quhet zakonisht...»

«Nuk njojin asnjë lodhje e as dinë...»

Një fëshfërimë e thatë rëre të nxeh të përshkoi siten e zbrazot.

«Vetëm Denham!»

«Por mendoni për lulet e fushave, për qetësinë e zambakëve.»

«Denhami, i këshilluar nga dentistët.»

«Oh, mjaft më, mjaft më, mjaft më!»

Iste një përgjërim, një kilitim aq e tmerrshme, saqë Montagu s'e kishte kuptuar as vëtë se si kishte kërcyer në këmbë, nën shikimin e ngulur të pasagjerëve, që, të habitur, po i largoheshin këtij njeriu me fytyrë të marri e të përvuajtur, me gojën e përtharë e belbacake, me librin të hapur me faqet që po i fluturonin ndër duar. Po ata pasagjerë që vëtëm ca çaste më parë po rrinin ulur, duke rrahuar këmbët përtokë, sipas ritmit të reklamës së pastës së dhëmbëve Denham, të pastruesit odontoiatrik Denham, të pastës së dhëmbëve Denham, të pastës së dhëmbëve të këshilluar

nga dentistët. Dehham për dhëmbët e dendvel¹). një dy, një dy tre, një dy, një dy tre, po ata, gojët e të cilëve kishin mbillaçitur, copëtar fjalët, pastë dhëmbësh, pastë dhëmbësh, pastë dhëmbësh. Dhe, si për dënim, radioja e trenit të nëndheshëm volli përmbi Montagun tone-lata të tmerrshme muzike të bërë nga tinguj therës, që nxirrin instrumentet e kallajtë, të bakërt, të argjendtë, të kromtë, të bronctë. Pasagjerët e ndien veten të druaj-tur nën ato goditje vareie; nuk ikën, ngaqë s'kishin se nga të iknin; treni i madh me ajër të ngjeshur kridhej gjakftohtë nëpër pusin e vet në brendësi të dheut.

Lulet e fushës.

Denham.

Zambakët e qetë, ju thashë!

Njerëzit ia kishin ngulur sytë.

— Të thérresim shefin e trenit.

— Ky njeri s'është në vete...

— Stacioni i Knoll View-s!

U dëgjuia fërhëllima e fortë e trenit, që frenoi.

— Knoll-View-s! — një thirrje.

— Denham. — një pëshpëritie.

Zëri i Montagut paksa u ndje;

— Zambakët e qetë...

Me nië fërhëllimë gulçuese, porta e vagonit u hap teipërtëi. Montagu s'laujti nga vendi. Me një gulçim tie-tër, porta zuri të lëvizte që të mbyllej sërishtmi. Vetëm në çastin e fundit, Montagu, me nië të kërcyer, u sul përpara dhe u vërvit në atë birë të hollë që po mbyllëi, gjithë duke ulërirë me mendjen e vet. Zuri të ngriste me vrapi shkallët vetëlëvizëse, sepse kishte nevoi t'i ndiente këmbët në lëvizje. t'i ndiente krahët se si i përkundeshin, mushkëritë se si i gufoheshin, shtrëngoheshin, gufoheshin, gojën që iu përtha nga shkulimet r airit. Një zë e ndinte nga pas, si nië vazhdë: Denham. Denham. Denham. Treni lëshoi nië fërhëllimë si ndonjë gjarpër dhe u zhduk brenda vrimës së vet.

1) Dendi (anglisht dandy) njeri që kujdeset shumë për pamjen e tij të jashtme.

- Kush ăshtë?
- Montagu.
- C'dëshironi?
- Të hyj brenda.
- Unë s'kam bërë asgjë!
- Unë jam vetëm. Më kuptoni? Vetëm.
- Betoresh pér kétë?
- Patjetër që betohem!

Porta e shtëpisë u hap ngadalë. Faberi përshëndeti me kokë, tërë kujdes, dhe, ashtu në dritën e ditës, dukej mjaft i plakur, më i brishtë dhe më i trembur se kurrë ndonjëherë më parë. Dukej sikur plaku kishte vite të tëra që nuik dilte prej shtëpie. Kishte po një cehre me suvanë e bardhë të mureve përreth. Të bardhë e kishte mishin e buzëve dhe të faqeve, të bardha i kishte flokët, sytë i qenë çngjyrosur aq shumë saqë tanimë ngjyra e kaltërreme e tyre ishte zbardhëllver. Dhe pastai, po ata sy të zbardhëllver u ndalën mbi librin që Montagu mbante nën sqetull, dhe brenda një grime pamia e Faberit s'ishte më aq e plakur dhe e brishtë. Pak nga paik atij iu zhduk frika.

— Më falni. Por duhet qenë i kujdeshëm. E hodhi prapë shikimin nga libri dhe s'u përbajt dot pa thënë: «E pra, qenka e vërtetë?»

Montagu hyri brenda. Porta u mbyll.

— Zini vend. — tha Faberi duke u capur mbrapsht si të kishte frikë oë ai libër kishte pér t'u zhdukur menjëherë, apo ai t'ia hiqte sytë. Prapa kurrizit të tij porta e një dhome gjumi ishte e hapur tej e tej dho pas saj dukej një numër i madh pajisiesh dhe mekanizmash çeliku, të shpërndara përmbi një bankë pune Montagu vetëm sa mundi t'u hidhte një shikim shkarazi, sepse plaku, që e vuri re shikimin e tij, shkodhc e mbylli derën me ngut; pastaj, na hequr akom: nga doreza e portës dorën, që i dridhej, e çoi prapë shikimin e tij të druaitur te Montagu, që ndërkohë ishte ulur me librin mbi prehër.

- Këtë libër... nga c keni...?
- E vodha.

Për herë të parë Faberi e ngriti shikimin dhe e pa Montagun drejt e në fytvrë.

— Qenke guxintar.

— S'është ashtu. — iu përgjigji Montagu. — Ime shoqe është gati duke vdekur. Një mikja ime vdiq. Nië tjetër që mund të më ishte bërë mike, s'ka as njëzet e katër orë që vdiq e djegur. Ju ieni i vetmi njeri që njoh që mund të më ndihmojë. Të më ndihmojë për të parë. Për të parë aty....

Faberi lëvizi nga vendi duart, që po i mbante përmbi gjunjën.

— Ka mundësi?

— Oh, më falni. — Montagu i dha librin.

Plaku i mbajti erë librit.

— E di, — vazhdoi, — aë edhe librat vijnë nië cikë erë si ato arrat moskate¹⁾ apo si ca lloj bimësh me origjinë ekzotike, që, kur isha fëmijë, kisha qeif tu mbaia erë. Zotëri, sa shumë libra që kishte në botë njëherë e një kohë, para se ne të lejonim që ata të zhdukeshin.

Faberi vazhdonte të shfletonte faqet.

— Zoti Montag, keni të bëni me një frikac. Që shumë kohë më parë unë e shihja se c'udhë po merrnin unët; por s'thashë asnje fjalë. jam një nga ata të pafajshmit që kishin mundësi të thoshin shkoqur e troc atë që mendonin, atëherë kur askush s'ua vinte veshin «fajtorëve», por unë s'e hapa gojën, duke u bërë kështu edhe vetë fajtor. Dhe, kur, më së fundi, mbërriti puna që të organizohej ligjërisht 'diegja e kartës së shtypur, duke krijuar policinë e zjarrtarëve, unë murmurita ca e pastaj e mbyllta gojën, seose tanimë s'kishte mbetur më nieri që të murmuriste a të ulërinte bashkë me mua. Kurse tani është tepër vonë.

Faberi e mbylli librin.

— E po mirë, do të më thoni tani arsyen e vizitës suaj...

1) Emri i një bime që rritet në Azi, që prodhon fruta të ngjashme me arrat, mjafit aromatike.

— Eshtë puna se nuk më dëgjon asnieri ç'dua të them. As pareteve s'kam si u flas, se janë ato që më ulëriinë mua. Me time shoqë s'flas dot, se nse ajo e ka mendjen tek aio që thonë paretet. Thjesht, kam nevojë të gjej një njeri që të rrijë e të më dëgiojë atë që dua të them. E, kushedi, po m'u dha mundësia, të flas për një copë herë, mbapse them edhe unë ndonjë gjë me mend. Pastaj dua që ju të më mësoni të kuptoj ato që lexoj.

Faberi studioi një copë herë fytyrën e ligur dhe të ngrysur të Montagut.

— C'ju paska tronditir kaq shumë? C'paska bërë vakti që e paskeni lëshuar pishtarin nga dora?

— Nuk e di. I kemi të gjitha ç'duhen për të qenë të lumtur, e prapë s'femi dot të lumtur. Diçka mungon. Kërkova përreth dhe pasqë se e vetmja gjë që më mungonte ishin librat, ata që unë i kisha djegur gjatë gjithë këtyre dhjetë a njëzet vjetve të fundit. Dhe atëherë mendova se ndoshta janë librat ata që do të më ndihmojnë.

— Je nië romantik i pandreqshëm. — i tha Faberi. — Kishte për të nенë qesharake, sikur në të vërtetë të mos ishte tragjike. Ty nuk të mungojnë librat, por ca nga ato gjëra që njëherë e nië kohë i gjeje te librat dhe në fare mirë mund t'i gjeje sot edhe në «familiet e sallonit». Giithëpo ato vecori të dafundme e aio ndërgjegje fare mirë mund të shërndahej e të projektehi nga radionia dhe nga televizioni. Por vecse nuk ndodh kështu. Jo, jo, s'ianë aspak librat ata që duhen kërkuar. Merr atv ku ke akoma mundësi të gieshi gjësendi, në disqe të vietra gramafoni, në filma të vicitër ose nënër mia të vietër: kërkoi nō natvrë, nor, në radhë të parë, kërkoi te veta jote. Librat nuk ishin vecse nië mjet, nië strehë, ku ne vinim gjithëka kishim frikë se mos e harronim. S'kanë asgjë magjike librat: magila nëndron në atë eka ata thonë, në atë mënvrë se si atë nemin nō nië të tjerë me gjithë ato copëra leoke të gjithësisë atë mantel me të cilin do të visheshim. Natyrisht që të gjitha këto ti s'kishe nga i

dije, ashtu si s'ke si më kupton as tani se përse e kam fjalën. Por veçse ja, me intuitë, i ke rënë në të, dhe kjo ka rëndësi. Tri janë ato gjëra që na mun-gojnë:

— Së pari: a e di pse janë kaq të rëndësishëm libra si ky? Sepse ata kanë substancë. Çfarë do të thotë në këtë rast «substancë»? Për mua do të thotë strukturë, fibër që ta mbajë. Ky është një libër që ka pore, që ka frysëmarrjen e vet, një libër që mund ta vëresh në mikroskop. Dhe ka për të parë se nën qelqin ka jetë, një jetë që rrjedh si një lumë i fryrë me një begati të pafund. Sa më tepër pore të ketë, sa më te-për veçori të jetës të ketë për çdo centimetër katror në një fije letër, aq më tepër «artistik» ai është. Sidoqoftë, ky është përkufizimi që i bëj unë substancës. Zbulon veçoritë. Veçori të reja! Shkrimtarët e mirë kanë lidhje të vazhdueshme me jetën. Mediokrët vetëm sa e cekin shkarazi. Shkrimtarët e këqij e shpërfytyrojnë dhe e braktisin.

— E kupton tani, — vazhdoi Faberi, — pse i urrejnë e ua kanë frikën librave? Njerëzve që duan rehatinë, u pëlqejnë vetëm fytyrat si një hënë e plotë, fytyra dylli, fytyra pa pore, pa qime, pa shprehje. Jetojmë në një kohë kur lulet kërkojnë të ushqehen me lule, në vend që të ushqehen me shiu e mirë e me dheun e zi pjellor. Madje, edhe fishekzjarret, me gjithë hijeshinë e tyre, prapë nga përbërja kimike e tokës i lindën. E megjithatë, as vetë s'e marr vesh sesi, po ja që ne na është mbushur mendja se do të mundemi të ecim më tej, duke u ushqyer me lule e me lojëra piroteknike, pa e përbushur ciklin e kthimit në realitet. E di atë legjendën e Herkulit dhe të Anteut, mundësit gjigant, që kishte një fuqi të pabesueshme, mjaft që t'i kishte këmbët mbi tokë? Por, ama, kur Herkuli e mbajti Anteum lart, në ajër, kur e la atë pa rrënje, ai shpejtë mbaroi. Në mos pastë në këtë legjendë një mësim për ne që jetojmë në këto kohë, sot, në këtë qytet, atëherë do të thotë që më s'kenkam fare në rregull nga trutë. Me një fjalë,

kjo është e para nga të tri gjërat që na mungojnë. Substance, Tiber e elementeve jetësore.

— Po e dyta?

— Ngeja, koha e lirë.

— Oh, po ne kemi qdo ditë gjithë ato orë të lira.

— Orë të lira nga puna, po. Por kohë për të menduar ke? Kur s'je duke e ngarë makinën me një-qind milje në orë, me një shpejtësi ku s'ke si e çon mendjen në gjë tjetër veç rrrezikut, atëherë je duke luajtur me letra ose rri i ulur në ndonjë sallon, i rre-thuar nga televizioni me katër parete, me të cilin s'ke sesi të diskutoosh për gjërat. E përsë? Sepse ato që tregon televizori janë diçka «reale», e atypëratyshme, që ka përmasat e veta. Ta thotë ai qka duhet të mendosh, e, bile, ta thotë me një zë gjëmues. Duhet të ketë të drejtë, thua ti me vete: duket tamam sikur ka të drejtë. Të nguc me aq shpejtësi e me aq vrull, që të arrish edhe ti në përfundimet e tij, sa s'i lë kohë mendjes që të protestojë e të thotë: «Ç'budallallëqe!»

— Po ata të «familjes» janë njerëz të gjallë, me mish e me kocka.

— Si, si, më fal?

— Ime shoqë thotë se librat nuk janë «reale».

— Thuaj mirë që është kështu. Të paktën, një libër mund ta mbyllësh e t'i thuash: «Prit një minutë. E ti bën atë që do vetë. Pa më thuaj, të lutem, kush është ai që ka arritur t'u shpëtojë kthetrave që të klapojnë, sa vë këmbë në një sallon TV? Të sajon e të jep formë si t'ia dojë atij qejfi! Ambienti ku të fui e të mbyll, është real si vetë bota. Ashtu të bëhet, e ndaj dhe ashtu është e vërteta. Librat mund t'i mundësh me arsy. Por me gjithë ato që di e me gjithë skepticizmin tim, prapë asnjëherë s'kam qenë dot i zoti të diskutoj me një orkestër simfonike me njëqind elementë, gjithë ngjyra e tre dimensionale, që është pjesë përbërëse e atyre salloneve të çuditshëm. Ti e shesh vetë, unë në sallon s'kam veçse katër mure të thjeshta, të bëra me gëlgjere e me tulla. Kurse këto, — dhe i tregoi Montagut dy tamponë të vegjël gome,

këto i kam pér këtë veshët e mi të shkretë, kur jam në vagonët e metrosë.

— Pastë e dhëmbëve Denham, — belbëzoj Montagu me sytë e mbyllur. — Ku do të përfundojmë vallë? A mund të na ndihmojnë librat?

— Veç në do të kemi atë gjénë e tretë që na mungon. E para, siç ju thashë, është substanca, identifikimi i jetës. E dyta, ngeja, koha pér të menduar pér këtë identifikim, pér ta përvetësuar jetën. E treta, e drejta pér të vepruar sipas asaj që na mëson ndikimi që mund të ushtrojnë mbi ne dy të parat. Por veç unë pér vete s'e besoj që në këtë pikë ku kemi mbërritur, një plak i drobitur e një polic zjarrtar i revoltuar, të jenë në gjendje të bëjnë ndonjë gjë kushedi se çfarë...

— Unë mund të siguroj libra.

— Duke kaluar rreziqe shumë të mëdha...

— Kjo është ana e mirë që ka vdekja. Atëherë, kur s'të ka mbetur më asnjë se q'të humbasësh, s'ke frikë më nga asnijë rrezik.

— Ja pra, — tha plaku duke qeshur. — Thatë një gjë interesante, pa e pasë lexuar gjëkundi.

— Pse ka në libra mendime të tillë? Kjo ishte diçka që u krijua vetiu brenda kokës sime.

— Aq më mirë atëherë. S'e shpike as pér mua e as pér kërrkënd tjetër, bile as edhe pér veten tënde.

Montagu zgjati trupin përpara.

— Sot po mendoja se disa nga ata librat që kanë vlerë të vecantë, mund t'i shtypnim në ndonjë makinë tipografike...

— Ne?

— Po, ju edhe unë.

— Oh, jo! — Plaku sikur ngriu në vend.

— Më lejoni të paktën t'u parashtroj planin tim...

— Po që se ngulni këmbë, do të jem i detyruar t'ju lutem që të më lini vetëm.

— Po pse, nuk ka interes edhe pér ju e gjitha kjo?

— Jo, se muhabete të tillë vetëm të bëjnë të vdesësh i djegur. Do t'ua vija veshin, në se vërtet me

këto që po më thua do të arrihej në një mënyrë, a në një tjetër, që të zhdukej e gjithë organizata e policisë zjarrvénëse. Pra, në qoftë se ne shtypim lloj-lloj librash dhe pastaj ti vete e u a fut ata fshehur zjarrvénësve nèpér kazerma, që tèrë dyshimi të bjerë mbi ta, atéherë, po, unë té them té lumtë!

— Të shkosh të fshehësh libra e, pastaj të telefonosh pér t'i denonuar, që të shohësh tèrë ngazëllim se si do të digjen shtëpitë e policëve të zjarrit, këtë do të thuash?

Faberi e pa Montagun duke i mbledhur vetullat hark, si té qe duke e parë nén një dritë krejt té re.

— Bëra shaka.

— Pse shaka, po qe se vërtet ky është një plan që ia vlen ta provosh! Veçse mua më duhet té di me siguri nëse nga kjo punë mund té dalë diçka. apo jo.

— Pér punë té tilla, që kurrë s'ua di ndonjëherë me siguri fundin, s'jep dot garanci! Por pastaj, ja edhe sikur t'i kemi té gjithë librat që na duhen, prapë, ja ku ta them unë, do të shkojmë té kérkojmë aty ku është majë më e lartë, që té kércejmë prej andej e té thyejmë kësisoj kokën. Kurse ne në té vërtetë kemi nevojë té pushojmë një grimë, sa té marrim frymë. kemi nevojë pér dije. Kurse, ndoshta, pas nja tri mijë vjetësh, do té mësojmë té zgjedhim ndonjë kodrinë jë edhe aq té lartë, nga ku té hidhemi. Qëllimi i librave është té na tregojnë se sa gomarë, se sa té pamend jemi. Librat janë si ata pretorianët e Cezarit, që, ndërkohë që korteu ngadhënjyes kalonte gjëmimmadh. pëshpëritin këtij në vesh: «Mos harro, Cezar, se edhe ti je ë vdekshëm.» Pér pjesën më té madhe té njerëzvë nuk ëshfë e mundur té bredhin tèrë kohës sa ande këtej té flasin me té gjithë, té njohin té gjitha qytetet e tokës; as kohë s'kanë pér këtë, as para. Ato që kérkon ti, Montag, i ke këtu, mbi këtë tokë, por ve pér një njeri té zakonshëm e vëtmja mënyrë se s mund té shohë, té paktën nëntëdhjetë e nëntë pér qind të tyre, është nëpërmjet librave. Mos kérko garancinë E mos prit që vëtëm një gjë a një njeri, një makinë

o bibliotekë e tërë të mund të të shpëtojë. Bëhuni he ju shpëtimtarë, dhe pastaj, edhe po u mbytët, të ktën do të vdisni duke e ditur se ishit në udhën që shpinte drejt bregut.

Faberi u çua nga vendi dhe zuri të bariste nëpër omë.

— E pra? — e pyeti Montagu.

— A je plotësish i vendosur?

— Plotësish.

— Besomë mua, është një plan i zgjuar. — Faberi hodhi një sy, i shqetësuar, derës së dhëmës së tij gjumit.

— Të shohësh kazermat e zjarrit të digjen anësanë vendit, të shkatërrohen njëloj si gjithë vratat tjera të tradhtisë! Salamandra që ha bishtin e vet! O t i madh!

— Kam një listë me adresat e zjarrtarëve të të tha qyteteve. Bashkë me ato të një organizate klanstine...

— Veç s'i zëmë dot besë asnjeriut, kjo është e qja e kësaj pune. Ja, ti, unë, po tjetër, kush do të që do të vëré zjarret?

— Pse, nuk ka profesorë të tjerë si ju, ish-shkrime, historianë linguistë...

— O kanë vdekur, o janë tepër pleq.

— Sa më pieq të jenë, aq më mirë është; do ta në më të lehtë që të mos bien në sy. Pranoje që eh duzina me njerëz të këtij lloji!

— Oh, patjetër, janë gjithë ata aktorë që kanë te që s'e luajnë dot më Pirandelon, Shoun ose Shek-irin, ngaqë veprat e këtyre janë ca si tepër të vëtë-ishme pér realitetin. Kështu që ne mund ta shfrytëjmë pér qëllimet tona zemërimin që u ziem përenda. Po ashtu mund të përfitojmë edhe nga mëria kanë me të drejtë tërë ata historianë që prej dyzet etësh s'shkruajnë dot asnjë rresht. Ashtu, është e rtetë, ne mund të ngrejmë, madje, edhe kurse, ku mësojmë njerëzit të lexojnë edhe të mendojnë.

— Sigurisht!

— Por, prapë, vetëm kjo s'mjafton. E tërë kultura është goditur pas shpine. Vetë skeleti i saj duhet të shkrihet që të derdhet sërisht s'pas një modeli të ri. Për zotin, që të zgjidhet problemi, s'mjafton vetëm të nisësh e të lexosh një libër që e kanë hedhur prej gjysmë shekulli më parë. Mos harro se në të vërtetë rrallë e tek ndihet nevoja për zjarrtarët. Njerëzit vetë e kanë braktisur leximin. Ndaj edhe sot janë të paktë ata që janë të gatshëm të rebelojnë. Edhe ndër këta të paktë, pjesës më të madhe i ka hyrë frika, ja kështu si mua. Se mos je i zoti ti të kérçesh më shpejt nga c'bën «Gaztori i bardhë», apo të ulërish më fort nga «Shtrigani gaztor» e «familjet» e salloneve? Në je vërtet kaq i zoti, Montag, atëherë të them: do të arrish diçka. Sidoqoftë, ti je tepër i padjallëzuar. Njerëzisë i pëlqen të zbavitet.

— Duke u vrarë? Duke vrarë të tjerët? Apo duke tentuar të vetëvriten?

Gjatë gjithë kohës që kishte vazhduar biseda e tyre, një mori aeroplanësh bombardues kishte flutruar në drejtim të lindjes, por vetëm tanë ata të dy e e prenë fjalën, që të mbanin vesh, ngaqë ndien në thellësitet e vetes drithërimë e gumëzhimës së madhe të reaktorëve.

— Ki durim, Montag. Le të presim sa t'i zhdukë lufta «familjet». Qytetërimi ynë po shkatërron vetveten. Kryesorja është të dish të qëndrosh larg nga forca centrifuge që po e shkatërron.

— E prapëseprapë, dikush duhet të jetë i përgatitur për atë çast, kur gjithçka do të hidhet në erë një herë e mirë.

— E kush, njerëz që do të dinë të recitojnë Miltonin? Apo që do të thonë: «Unë di përmendsh tragjeditë e Sofokliut?» Apo që do, të dinë t'u kujtojnë atyre që do të mbeten gjallë se, në fund të fundit, njeriu ka edhe anët e tij të mira? Por s'kanë për të bërë gjë tjetër veç do të zënë të kérkojnë gurë, që t'i ngrenë njëri-tjetrit lapidare! Montag, shko më mirë në shtëpi. Futu në krevat e bëhu i mbarë. Pse kërkon t'ia hel-

mosh vetes ato pak orë që të kanë mbetur, duke kër-
cyer vetë brenda në kafaz e duke thirrur pastaj se s'je
keler?

— Atëherë, për ty s'paska pikë rëndësie?

— Ka aq rëndësi, saqë më vjen për të vjellë nga
gjithçka.

— Dhe nuk do të më ndihmosh?

— Natën e mirë, natën e mirë!

Duart e Montagut morën librin. Kur pa se ç'po
shtrëngonte në duar, u duk edhe vetë i habitur.

— Të pëlqen ky libër?

— Jam gati të jap krahun tim të djathëtë, mjaft
që ta kem, — tha Faberi.

Montagu e vështroi ashtu i ngrirë në këmbë para
tij, siç po rrinte, dhe priti sa të ndodhët diçka më
tej. Duart e tij, si të kishin një vullnet të vetin, si
dy punëtorë që punojnë së bashku, zune të shkulnë
faqet e librit. Ato duar shqitën faqen e ballinës, pas-
taj faqen e parë, pastaj të dytën.

— Idiot, i marrë, ç'po bën ashtu? — Ulëriti Faberi
duke brofur, si ta kishin goditur. Iu hodh përsipër,
por Montagu, duke u mbrojtur me shpatulla, i la duart
të lira të vazhdonin punën e tyre shkatërruese. Edhe
gjashtë faqe të tjera mbi dysheme. Nën shikimin e
Faberit, ai i mori dhe nisi t'i mblidhët shuk.

— Oh, mos, mos, ndal! — iu lut plaku.

— E kush më ndalon dot? Jam zjarrtar unë! Po
të dua, të djeg edhe ty të gjallë!

Plaku po e shihte ngultazi, me ata sylë e tij plot
dhimbje e të zgurdulluar.

— Oh, nuk ke pér ta bërë kurrrë!

— Kurse, ja që unë po e bëj.

— Të lutem, mos shkul faqe të tjera nga ky libër.

— Dhe Faberi u lëshua i téri mbi një karrige, i zbehtë
sa më s'bëhej, me buzët që i dridheshin. — Mos më
bëj të ndihem edhe më i lodhur e i këptur nga ç'jam.
Çfarë do si këmbim?

— Ty, si mësues. Që të më mësosh gjithçka që
më duhet.

— E po mirë, mirë!

Montagu e lëshoi librin. Nën shikimin e kapitut të plakut, nisi të shpaloste e të sheshonte flitet e librit që aty më parë i kishte mbledhur shuk.

Faberi tundi kokën, sikur atë çast të që duke u çuar nga gjumi.

— Montag, ke ndooca para?

— Pak. Katërqind, pesëqind dollarë e shumta. E përsë?

— Silli këtu. Njoh një njeri që pesëdhjet vjet të shkuar na shtypte gazeten e universitetit. Ishte atë vit, kur, si vajta në Fakultet për të nisur simestrin e ri, gjeta vetëm një student në sallë, që ishte regjistruar në kursin e tragedisë nga Eskili gjer tek O' Neili. E kupton? Ç'statujë e madhërishme akulli ishte, që po shkrinte nën rrezet e diellit! Më kujtohen gazetat, që vdisnin njëlloj si ca flutura të mëdha nate! Dhe asnjériut s'i erdhì keq për to. Askush s'ua ndjeu mungesën. Dhe pas kësaj qeveria, si e pa se ç'përfitim do të kishte nga një popull të cilil i pëlqente të lexonte vetëm në buzët që puthnin tërë pasion, apo në grushtet e forta që i jepeshin stomakut, i vuri kapakun kësaj historie, duke nxjerë zjarrvënësit tuaj. Kështu pra. Montag, kemi atë tipograf që është i papunë. Mund t'ia nisim me ndonjë libër, tek presim që lufta të shkattërojë tërë sistemin e të na japë atë shtytje që na duhet. Ca bomba dhe menjëherë të tëra «familjeve» në paretet e të gjitha shtëpive ka për t'u myllur goja! E në atë heshtje të beftë që do të bjerë, kushedi, mbase ka për t'u ndier zëri ynë.

Që të dy mbetën me shikimin të ngulur te libri që ishte mbi tryezë.

— Këto do të mundohem të mos i harroj, — foli Montagu, — por, për dreq, sa kthej kokën, qdo gjë më fluturon nga mendja. O zot, sa nevojë kam të gjej gjësendi për t'i thënë kapiten Bitit! Ai ka lexuar shumë, ndaj dhe tanë e ka gjithmonë përgjigjen në majë të gjuhës, apo, të paktën, ashtu hiqet. E ka zérin si gjalpë. Unë kam frikë se mos me ato dërdëllitjet e tij

më kthen prapë e më bën ashtu siç isha njëherë e një kohë. S'ka shkuar veçse një javë që lëshoja atë pizgën e vajgurit e me vete mendoja: «O zot, ç'gjë e bukur! Ç'qejf që është!»

Plaku pohoi me kokë.

— Ai që s'krijon gjë, s'ka si rri dot pa shkatërruar. Kjo është një gjë e lashtë, po aq sa edhe vetë historia, sa edhe psikologjia e kriminelëve të mitur.

— Domethënë, unë pak a shumë i tillë jam.

— Te secili prej nesh diçka e tillë ekziston.

Montagu u drejtua për nga porta e hyrjes.

— Nuk ke mundësi që në ndonjëfarë mënyre të mëndihmosh sonte, kur të takohem me kapitenin e zjarrtarëve? Kam nevojë për një ombrellë, që të më mbrojë nga rrebeshi i fjalëve të tij. Kam shumë frikë se mos mybitem.

Plaku nuk foli, por pa edhe një herë i merakosur nga dera e dhomës së gjumit. Montagut nuk i shpëtoi ky shikim.

— E pra? — këmbënguli ai.

Plaku mori njëherë frymë thellë, e mbajti frymën për një cast, pastaj, më së fundi, e lëshoi ngadalë. Prapë mori frymë thellë, me sytë të mbyllur, me gojën të shtrënguar, gjersa, më në fund, arriti të nxirritë një gulçimë:

— Montag...

E ndërpreu përsëri fjalën, por, pastaj, si u kthyce nga ai, duket e ndau mendjen:

— Ec me mua. E për pak të lashë të shkojc pa të thënë asgjë. S'jam gjë tjetër veçse një copë plak frikaman.

Faberi hapi derën e dhomës së gjumit dhe e futi Montagun në një dhomë të vogël, ku mbi një bankë shiheshin ca instrumente metalike e bashkë me to ca rrrotulla me tela mikroskopikë, ca qarqe tepër të vogla, bobina, kristale.

— C'janë këto? — pyeti Montagu.

— Prova të paburrërisë sime të pafund. Sikur ta dije se sa vjet kam shkuar këtu në vetmi, duke i

mbuluar muret 'me figurat 'e 'fantazisë sime! Është pasioni im të rri e të englendisem me elektronikën dhe me zbatimet e ndryshme që gjen parimi i radiotransmetimit. Aq e madhe është paburrreria ime, saqë, duke u bashkuar me atë frysë rebelimi që kam përbrenda, por që veç rri e strukur nën hijen e saj, më shtrënguan të sajoja këtë aparat.

Mori nga banka një send të vogël metalik në ngjyrë të gjelbër, që s'e kalonte madhësinë e një fishekut të kalibrit 22.

— Dhe të gjitha këto... si i pagova, thua ti? Duke luajtur në bursë, natyrisht, në këtë strehë të fundit që ka mbetur në këtë botë për ne, intelektualët e tressikshëm e të papunë. E pra, luajta në bursë, krijoja të gjitha këto e ndenja e prita. Kam gjysmën e jetës sime që rri e pres i drithëruar që të vijë dikush e të më flasë. Vetë s'ma mbante t'i flisja njeriut. Asaj dite në park, kur biseduam bashkë, të ulur në atë stol, e dija se shpejt a vonë do të më vije në shtëpi, veç s'dija të thosha në do të më vije si mik apo si zjarrtar. Kam muaj të tërë që e kam gati këtë aparat të vogël. E megjithatë, sot për pak të lashë të ikje, kaq shumë frikë kisha.

— Duket gati si një radio me kapsulë.

— Por s'është vctém aq, është dicka më tepër. Ështi një aparat për të dégjuar! Po e fute ti në vesh. Montag, unë mund të rri rehat-rehat, në shtëpi, të ngroh këto kockat e mia të plakura, që më janë mpirë nga frika, e ndérkohë, pa asnjë zarar, të dégjoj. të studioj botën e zjarrtarëve, t'i zbuloj asaj dobësitë. Jam blesta mbretëreshë që rri e sigurt në mes të folesë. Ju, bleta punëtore, veshi që endet e dégjon. Me një fjalë, jam në gjendje t'i shpie veshët në qdo cep të qytetit në-përmjet disa njerëzve që do të dégjojnë e do të shqyrtojnë gjërat për mua. Edhe sikur bletët punëtore të vdesin, unë prapë jam i sigurt në shtëpinë time, duke e larguar frikën me një komoditet sa më të madh e me një tressik sa më të vogël. E sheh sa i kujdeshëm që jam, sa i përbuzshëm që jam?

Montagu futi në vesh kapsulen e gjelbër. Plaku po ashtu futi në vesh një send tjetër të njëllotjë e levizi buzët.

— Montag!

Zëri i kumboi Montagut brenda kokës.

— U dëgjuaka përmrekulli!

Plaku zuri të qeshte.

— Edhe zëri yt përmrekulli dëgjohet! — belbëzoj ai, por ajo belbëzimë kumboi në veshin e Montagut si një ulërimë. — Kur të vijë ora, shko në kazermë, mua do të më kesh me vete. Pa të dëgjojmë ç'ka përtë na thënë ky kapiten Biti. Kushedi, mbapse mund të jetë edhe ai yni. Vetëm një perëndi e është! Unë do të të rrëfej se ç'duhet t'i thuash, kemi përtë t'ia punuar mirë. Më thuaj, më urren përkëto marifetet e mia elektronike prej frikë? Unë vetë rri këtu, kurse ty të coj aty ku është rreziku, në mes të natës, dhe ndërkohë vetë rri në prapavijë, me veshët e ngrehur, në pritje që ty të presin kokën.

— Le të bëjmë aq sa kemi mundësi, — foli Montagu. — Do të mundohem t'i jap Bitit ndonjë libër tjetër në vend të këtij. Nesër...

— Unë do të takoj atë tipografin e papunë, po, po; kjo çshëtë e gjitha që mund të bëj.

— Natën e mirë, profesor!

— Jo, jo, natë të mirë nuk do të ketë. Unë do të jem me ty gjatë tërë natës, do të jem si ajo mushkonja e bezdixhme e do të të zukat në vesh sa herë që do të ma kesh nevojën. E po tanë, mirë u pafshim dhe fat të mbarë, Montag!

Porta u hap dhe u mbyll. Sérish Montagu u gjend në mes të rrugës së errët, vetëm përmes vetëm me bolën.

Atë natë ndihej se si në qiel po përgatitej lufta. Ndihej nga vetë mënyra se si retë herë largoheshin e pastaj prapë ktheheshin, nga vetë pamja që kishin marrë yjet, një milion yje, që endeshin përmes reve, si të ishin disqe të armikut, nga vetë ajo ndjenjë që kiske sikur nga çasti në çast qelli mund të lëshohej e do të binte përbimi qytet, duke mos lënë gjë tjetër përveç pluhurit të cimentos, ndërsa hëna do të shpërthente me një flakë të madhe, të purpurt. E tillë ishte kjo natë.

Montagu doli nga stacioni i metrosë me paratë në xhep. (Kishte arritur të shkonte në bankë, e cila qëndronte e hapur gjatë natës dhe ku shërbën robotë mekanik.) Ekte duke dëgjuar zërin e kapsulës së radios që kishte në vesh...

«Kemi mobilizuar një milion njerëz. Kurdo që të shpërthejë lufta, ne na pret një fitore e shpejtë...» Pastaj një lumë i tërë muzike e mbyti zërin që u tret në hiqjë.

«Në të vërtetë janë mobilizuar dhjetë milionë njerëz, — i pëshpëriti Montagut në veshin tjetër zëri i Faberit, — por, kur thua një milionë, është gjë edhe më e sigurt, pastaj edhe bën më shumë efekt...»

«Faber?»

«Po?»

«Unë velë s'mendoj. Si përrhera, bëj velëm atë që më thuhet. Më thatë të shkoj e të marr paratë dhc unë shkova dhe i mora. Vetë as që kishte për të më shkuar mendja. Kur, vallë, edhe unë do të mund të mendoj e të veproj me kokën time?»

«Ke filluar që tani, gjersa thua këtë që sapo the. Por veçse kam duhet të kesh besim te fjalët e mia.»

«Besim kam pasur edhe te fjalët e të tjerëve.»

«Dhe e pe vetë se ku po përfundoje. S'ke g'bën, duhet të vazhdosh edhe ca të ecësh kështu, me sy myllur. Mbështetu te krahu im, ja ku e ke.»

«Nuk dua që të hidhem nga njëri kamp te tjetri velëm që prapë të më diktojnë se ç'duhet të bëj. Po që kështu, unë s'kam asnjë arsyec pse të dezertoj.»

«E sheh? Sa me mend që po flet!»

Montagu ndjeu nën këmbët trotuarin, që e njihet mirë, dhe këmbët vëtë e quan në drejtim të shtëpisë.

«Vazhdo folë, të lutem!»

«Të pëlqen të më dëgjosh të të lexoj diçka, Montagut? Të ta lexoj në një mënyrë të atillë që të të ngulet në mendje. Për vete, unë s'fle më shumë se pesë orë natën. S'kam se ç'bëj fare. Prandaj, po deshe, të lexoj diçka qdo natë, para se të flesh. Thonë se, po qe se dikush të pëshpërit në vesh, fiton njoħuri edhe kur je duke fjetur.»

«Po, Faber.»

«Ja, pra.» — Qe shumë larg, nga ana tjetër e qytetit, në mes të hijes së mbrëmjes, erdhi fëshférima e një faqeje që u kthye.

Në qìll po dilte hëna, dhe Montagu vazhdonte të ekte në drejtim të shtëpisë, duke luajtur buzët fare lehtë.

Po hante një darkë të lehtë në orën nëntë të natës, kur u hap duke kërkellit tur dera dhe Mildredi dol me vrap nga salloni, si të qe duke ikur, që t'i shpëtonte një shpërthimi vulkanik. Te pragu i derës u duk zonja Felps bashkë me zonjën Boulls, që u zhdukën pas pak brenda grykës së vulkanit, me nga një gotë Martini në dorë. Montagu e la darkën në mes. Ato ishin si një lampadar i përbindshëm kristali, që trin-gëllinte në mijëra tone nga më të ndryshmet; ai pa ato buzëqeshjet e tyre të përhershme, si ato të Maces Qeshire në «Botën e qudirave», i pa se si shndrinin hépër paritet e shtëpisë, kurse tanë ato po i ulérin njerë-tjetrés, që të mund ta ngrinin zërin mbi poteren e madhe që bënte «familja». Montagu e kishte go-

jén akoma tē mbushur plot, kur u gjend te pragu i derés së sallonit.

— Oh, q'pamje tē mrekullueshme që paskan tē téré sonte!

— Vërtet!

— Ti, Mili, njéherë, dukesh e mrekullueshme!

— Ashtu?

Montagu ndenji një copë herë duke i vërejtur.

«Ki durim,» — i murmuriti Faberi.

«S'duhet tē isha këtu», — belbëzoi Montagu, thuajse po fliste me vete. «Tani duhet tē isha në rrugë pér te ti, tē tē sillja paratë.»

«S'ka pse ngutesh, Montag, silli nesër. Bëj durim!»

— A s'është një shfaqje e mrekullueshme? — thirri Mildredi.

— Fantastike!

Në një nga paretet një grua kishte vënë buzën në gaz dhe në tē njëjtën kohë po pinte lëng portokalli.

«Si dreqin i bën dot tē dyja gjérat njéherësh?» — i erdhi atij në mend kjo pyetje pa asnjë arsy. Në paretet e tjera bëhej radioskopia e po së njëjtës grua, ku dëftehej udha që përshkonte pija nëpër gurmaz, derisa mbërrinte në stomakun e kënaqur. Papritur dhoma u gua lart, duke flutuar si një raketë përmbi retë, pér t'u kredhur pastaj në një det llumi jeshil, ku peshq tē kaltër gëlltitin peshq tē tjerë tē verdhë e tē kuq. Një minutë më pas, tre klounë tē bardhë vizatimorë po i prisin njéri-tjetrit këmbë e duar me sakica, mes tē qeshurash tē forta. Dy minuta më pas dhoma kishte dalë tashmë nga qyteti dhe kishte shkuar te ca makina reaktive, që vërtiteshin si tē tërbuara nëpér një qarkore, duke u përplasur, duke u shtyrë me njëra-tjetren, prapë pastaj duke u ndeshur. Montagut i zunë sytë ca trupa njerëzish që fluturuan përpjetë.

— Mili, i pe?

— Po, po, i pashë.

Montagu zgjati krahun pér nga paretë i sallonit

dhe vërtiti dorezën kryesore... Menjëherë figurat u skeletizuan, u tretën si të kishin avulluar, thua jse një kupë e madhe, e kristaltë, e mbushur plot me peshq të tèrbuar, tanë ishte zbrazur nga ujët.

Të tria gratë u ktheyen ngadalë nga ai dhe e panë Gaj Montagun, në filim të nervozuara, pastaj duke e shfaqur hapur tèrë antipatinë që ndienin.

— Kur besoni se ka pér të plasur lufta? — foli Montagu. — Me sa shoh, burrat tuaj s'paskan ardhur son te.

— Oh, shkojnë e vijnë burrat, shkojnë e vijnë, — foli zonja Felps. — Finegani është sa brenda jashtë. Pitin e thirrën mbrëmën. Do të kthehet në shtëpi aty nga java që vjen. Të paktën, autoritetet ushtarake këshu thanë. Luftë rrufe. Dyzet e tetë orë, thanë dhe pastaj prapë në shtëpi. Kështu thanë ushtarakët. Luftë rrufe. Pitin e thirrën dje dhe i thanë se javën që vjen do të kthehet prapë në shtëpi. Luftë rrufe...

Të tria gratë tundën kokën dhe panë tèrë nerva, nga paretet e shkreta ngjyrë dheu.

— Unë pér vete s'para bëhem merak, — foli zonja Felps. — la lë Pitit të gjitha andrallat. — Ajo ia shkrepi të qeshurit. — Le që e ka vetë merak Pitti të rrijë e të vrasë mendjen. Unë, jo. S'e vras mendjen shumë unë.

— Ashtu është, — tha Mili, — lërja Pitit të vrasë mendjen edhe pér ty.

— Eshtë burri i ndonjë tjetrës që do të vdesë, këshu thonë.

— E kam dëgjuar edhe unë ta thonë këtë. Si s'kam njobur asnjëherë asnjë njeri që të jetë vrarë në luftë. Njerëz që të janë vrarë, ngaqë janë hedhur nga dritarja, po, si i shoqi i Glories, javën që shkoi, por që të janë vrarë në luftë, këtë, jo!

— Ashtu, vërtet në luftë, jo, — ia bëri zonja Felps.

— Sidoqoftë, unë me Pitin gjithnjë e kemi thënë s'është nevoja as pér lot, as pér zira e gjëra të këtij lloji. Si pér të, ashtu dhe pér mua, kjo është martesa e tretë, prandaj jemi të pavarur. Duhet të dish se si të

jesh i përvlerur, e themi gjithmonë që edhe Piti. Më
Piti mos. «Në mëdha që të vritem, t'i vazhdo gjith
drevjt ne rrugën blende, pa dërrësh kur, mërtëshu si
e mos e vrit menjëz per mos.»

— Kjo me kujton diga, — foli Mildredi. —
mëson menjë zërtante, në parë, atë rrëfimin romanc
ne pëse minutat e emëruam të Klara Dovit? Fittej
një grus që...

Montagu nuk foli, por mëbeti aty duke mos
shqitur së sytirave të grave, ashtu siç kishte si
tur njëherë, kur kishte qenë fëmijë e kishte hyrë
një kushe të cuditishme, duke pare ftyrat e aben
rëve. Aqje prej gjëje s'i kishtin thënë ftyrat e sa
tuara të atyre krijuarave, edhe pse ai u kishte fi
dhe kishte ndenjur gjatë në atë kishtë, duke rrënuar
bëhet edhe ai i asaj seje. Të kuptonte se ç'ishte ajo
permboj të gjitha, mëte munduar të mbledhët në më
këri një asu të rrajaftueshme timjanë e nga ai pluti
i vegantë i stij vendi, që do t'i kalojnë më pas
gjak, për ta bërë të ndjeshëm ose të interesuar e
atë për qëtia domin të thoshin ato figura të ngjyrat
burash e grash, me sy porcelani e busë të kuqë
rubini. Por s'kishte pasur aqje, aqje që ai ta zbuloi
kishte qenë njëjnjë si të kalonte përmes reparteve të
magazinez ku paratë e tij nuk shkonin, ku pasionin i
nuk u ndez, madje as edhe atëherë kur ai çikte me d
drurin, allqinë e gëqiper.

Edhe tanë po provonte po atë ndijjmë, këtu, në
llomin e vet, përparrë këtyre grave, që sistrembërohen
nëpër poltronë nën shikimin e tij, ndimin cigare, që
lart re tymi, duke prekur me dorë herë pas here flë
e kuq flakë, vërejtin thonjë e shndritshëm, inkas
shentë, që të theshtë se kishtin marrë flakë për sh
të shikimit të tij.

Taninë ftyrat e tyre i kishte poshtuar beshtja.
tria gratë u zgjatën përparrë për të dégjuar zhurmën
bëri Montagu kur gjithëti kafshatën e fundit; mba
vesh frymëzuarjeja e tij të ethikime. Të tria përc
dheuën të dhomë tanë kishin si ballët e zhehta të

gjigantëve që flinin tē pashqetësuar nga ndonjë èndërr., Montagu pati përshtypjen se, sikur t'i çikte ato balle tē braktisura, mollëzat e gishterinjve kishin pér t'iu njomur nga një shtresë e hollë djerse tē kripur. Djersa sa vinte e shtohej në heshtje e me një vrumulisje subsonike, që ngjallte drithërimë gjithë përreth e përbrenda grave, që po digjeshin nga tendosja e padurimi. Dukej sikur nga çasti në cast ato do tē shpërthenin e tē nxittin një fishkëllimë tē zgjatur e tē çjerrë.

Montagu lëvizi buzet.

— Hëjmë ca muhabet.

Gratë u rrëqethën dhe e panë tē hutuara.

— Si i keni fëmijët, zonja Felps? — pyeti ai.

— Ju e dini fare mirë që unë s'kam fëmijë! E kush është ai njeri me mend në kokë sot që do tē ketë fëmijë! — u përgjigj zonja Felps, e cila ende s'po e merrte dot vesh mirë se pér q'arsye ishte e nxehur me të.

— Jo, pér këtë s'jam në një mendje, — ndërhyri zonja Boulls. — Unë, pér vete, kam bërë dy fëmijë me operacion cezarian, se s'kishte kuptim që tē hijqe gjithë ato mundime pér tē bërë fëmijë; se ta mendosh edhe bota duhet tē riprodhohet, tē vazhdojë. Pa llogaritur këtu që ngandonjëherë fëmijët tē ngjasojnë, gjë që është mjaft e lezetshme. Prandaj i bëra fëmijët me operacion cezarian, pa e martë vesh fare se si. Oh, më tha mua mjeku, ju s'keni nevojë pér operacion, e keni legenin tē gjerë, joni krejt normale! Por unë ngula këmbë.

— Me operacion cezarian a pa operacion, fëmijët janë një tersllék i vërtetë e ti duhet tē jesh e luajtur gjersa arsyeton kështu si po arsyeton, — tha zonja Felps.

— Në dhjetë ditë nëntë i lë në shkollë dhe vetëm tri ditë në muaj më duhet tē jem me ta, kur vijnë në shtëpi; le që pastaj s'është edhe aq keq sa ç'thua ti. Një të rrasur në sallon u bëj e një tē kthyer dorezën e parateve. Është njëlloj si tē lash teshat në lavatricë superautomatike: e mbush vaskën me teshat që ke pér tē larë e pastaj e mbyll mirë e mirë kapakun, — u ngërdhesh

1234567890

■

— Dreqi e mori! — thirri Montagu. — Po ku dinl
é ju pér Porkun dhe Noblin!

— Si s'dimë! S'ka as gjashtë muaj që folën që të
/ në paretet eallonit. Njéri nga ata duke folur rrinte,
inte e cimbiste majën e hundës; çudi si s'u çmenda
ike e parë!

— Po ju, zoti Montag, — foli zonja Felps, — ç'doni të
oni, që ne të votonim pér një njeri të tillë?

Mildredi shkëlqeu e téra nga një buzëqeshje.

— Gaj, bëhu i mirë tani, largohu nga dera e mos
i ngri nervat.

Por Montagu ndërkokë kishte ikur dhe ja ku u
hye përsëri me një libër në dorë.

— Gaj!

— Oh, në djall vafshi të gjithë, në djall, në djall!

— Ç'paske ashtu në dorë, libër? Unë e di se tani
pecialistët përgatiten vetëm me anë të filmave. —
zonja Felps përpëlliti qepallat. — Ç'ke ndër mend të
ish tani? Do të lexosh diçka pér zjarrvénësit?

— Në dreq të venë këta zjarrvénësit, — foli Mon-
gu. — Këto janë vargje.

— Montag... — një murmuritje e Faberit.

— Më lër rehat! — Montagu e ndiente veten të për-
hirë nga një gumëzhimë e madhe, një zukatje, një
stere mendjevërdallisëse.

— Montag, mblidhе veten, nuk duhet...

— Po, a nuk i dëgjove, nuk i dëgjove këto përbin-
shë se si flisnin pér përbindësha? O zot, t'i dëgjosh se
marrin në gojë njerëzinë, vetë fëmijët e tyre, veten
tyre, se si rrinë e dërdëllitin pér burrat e tyre, si
marr dot vesh nëse është e vërtetë kjo që dëgjoj,
jo jo!

— Unë s'thashë as gjiyamë llafi pér punë lufte,
undohu ta kujtoash edhe vetë, — foli zonja Felps.

— Sa pér poezinë, unë atë e urrej, — foli zonja
nulls.

— Po ke dëgjuar ndonjëherë të të lexojnë ndonjë
jezi?

z uo uoal, c'ra
i Faburit.
z libertati? -
z qd si minato
z qd abuso in-
zonja deputa. -

ntag, si ka shu-
aq abutik qaj?
ime qd te crimed
z na hore te bej-
shishmin e indi-
re te nallont.
z ta prova libe-
rtadura brenda
i mila. c'pandek

— Çdo zjarrtari i lojohet një herë në mot që të sjetë me vete në shtëpi ndonjë libër nga ata të kohëve të shkuara, jo për gjë, po që t'u rrëfejë atyre të familjes se ç'marrëzi ishte ai zakoni i vjetër për të mbajtur libra e se si librat ua prishnin njerëzve qetësinë e i luanin mendsh. Ja, Gaji donte të na bënte sonte një surprizë, donte të na lexonte një pjesëz, që të na tregonte se ç'pështjellim kishin njerëzit në kokë njëherë e një kohë. që kështu asnjë prej jush të mos i turbullojë ndonjëherë ato kokat e bukura me gjepura të tillë. Apo sështë ashtu, shpirt?

Montagu e kishte shtrënguar në duar gjer në ngërgj. «Thua!» «po!»

Dhe buzet e tij lëvizën njëherësh me ato të Faberit.

— Po.

Duke qeshur, Mildredi ia rrëmbeu librin nga dora.

— Ja, ta na lexo këtë pjesën që të bën aq shumë për të qeshur, sështë ajo pjesa që më lexove sot, që më shkrua së qeshuri. Keni për ta parë, — shtoi ajo dhe u kthve nga mikeshat. — S'do të merrni vesh asnjë fjalë. Eshtë vërtet një rrëmuje që se merrni dot me mend, por, ama, të vdes së qeshuri. Eja, shpirt, ja ku e ke faqen!

Montagu vështroi faqen e hapur.

Një mushkonjë drodhi lehtë krahët brenda veshit e tij.

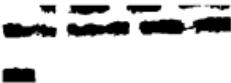
«Lexo!»

— Si titullohet, Gaj?

— «Bregu i Doverit», — foli ai dhe gojën e kishte e mpirë.

— Tani, të lutem, lexoje shkoqur e ngadalë.

Dhomën sikur e pushtuan shkulme nxehësie, dhe Montagu e ndjeu veten si mes flakëve, pastaj e ndjeu i të mbuluar me akuj; gratë rrinin ulur në tre kollukë, mes atij shkretimi të madh, kurse ai rrinte në rëmbë, i merreshin mendtë, rrinte e priste që zonja rëlos të mbaronte së rregulluar fundin e që zonja Boulls e hiqte gishtat nga flokët. Pastaj filloj të lexonte me

Zonja Felps po qante.

Të tjerat, aty mes shkretëtirës, rrinin e vërenin se si e qara e saj sa vente e shtohej, e bëhej më e zhurmshme, ndërsa fytura e gruas shtrembërohej gjithnjë e më shumë, gjersa humbi qdo përçngjasim me shëmbelltyrën që kishte pasur më parë. Rrinin ulur e s'e preknin, të shushatûra nga tronditja e saj, nga kjo shfaqje e vrullshme ndjenjash. Ajo po dënestë pa e mbajtur fare veten. Dhe vetë Montagu qe hutuar dhe e ndiente veten të trazuar.

— Sht, pusho tani, — ia bëri Mildredi. — Mblidhe veten, Klara, qetësohu. C'pate kështu?

— Unë... unë... — dënesi zonja Felps, — s'e di, nuk e di, po ja, unë... oh, oh...

Zonja Boulls brofi në këmbë dhe e pa Montagun gjithë tèrbim.

— E, e patë tani? E dija unë. E dija unë që kështu kishte pér tè ngjarë! E kam thënë unë gjithnjë, e c'është poezia — lot, poezia është vetëvrasje, të qara! Ju jeni njeri i lig, zoti Montag, shumë i lig.

«Po tani...» — foli Faberi.

Vetë Montagu e kuptoi se ishtë kthyer mbrapsht e po shkonte drejt sobës, ku e lëshoi librin, nëpërmjet asaj grykës së ngushtë prej bakri, drejt flakës që e përipiu.

— Fjalë të marra, fjalë të marra, të marra e të shëmtuara, fjalë mizore. — vazhdoi si në një litani zonja Boulls. — Përse u dashka pra, të ketë edhe njerëz që provoinë gëzim kur e lëndojnë tjetrin. Pak dhimbje ka në botë, po u dashka të trazohen njerëzit edhe me gjéra të tillë!

— Klara, mblidhe veten tani, eja, — përgjërohej Mildredi dhe njërin krah e kishte zgjatur drejt gruas që qante. — Hajde, hape vetë «familjen», që të vijmë ca në qejf, apo jo? Ec, hajde të qeshim tani, përpigemi të argëtohem ca, por pusho së qari njëherë. Hë, c'thua, e bëjmë festë sonte!

— Jo, — foli zonja Boulls, — unë tani do të iki menjëherë në shtëpi. Ti, po deshcë të më shohësh mua

„Sa për sonte, tha me vete, se, kushedi, Mildredit i mbushet mendja të djegë libra të tjerë.“

Hyri prapë në shtëpi.

— Mildred? — thirri kur mbërriti te dera e dhomës së gjumit, të kreduar tashmë në errësirë. Asnjë përgjigje.

Kur kaloi përmes lëndinës, për të shkuar në punë, u përpoq të mos hidhët sytë e të shihte se sa e zymtë dhe e shkretë dukej shtëpia e Klarisa Maklellenit...

Tek kishte marrë udhën që të shpinte për në qendër të qytetit, papritur e ndjeu veten aq të vetmuar, vetëm për vetëm me atë gabim të tmerrshëm që kishte bërë, saqë provoi një nevojë të çuditshme për ngrrojtësinë e ngushëllimin që të përçon përherë një zë i njohur i dashur, që të flet mes territ të natës. Vetëm pak orë kishin mjauar dhe atij tanë i dukej sikur kishte një jetë të tèrë që e njihi Faberin. Dhe vërejti se ta ëmë brenda tij ishin dy njerëz njëherësh, se ishte, së pari, Montagu, që s'dinte asgjë prej gjëje, madje as ëdhe që s'ishte veçse një copë idioti, megjithëse për këtë ishje njëfarë dyshimi. Dhe njëkohësisht ishte edhe ai slak, që i fliste i fliste, ndërsa treni pneumatik e çonë nga një cep në tjetrin të qytetit të fjetur, duke e roshitur. Në ditët që i kishin mbetur, në netët pa kënë e në netët kur hëna e shndritshme do të ndriçonte lheun, plaku prapë do të vijonte t'i fliste, t'i fliste e të lerdhët ashtu tek ai pikë pas pike, guralec pas guraleci, metal pas petali. Dhe, ashtu, më së fundi, edhe mendja i tij do të pijej. ëdhe plaku i thoshte, e siguronë, i remtonte se ai s'do, të ishte më ky Montag. Do të ishte Montagu plus Faberin, zjarrin plus ujin, gjersa, më në und, një ditë prej ditësh, pasi e gjithë kjo përzierje është trazuar mirë, s'do të kishët më as zjarr e as

ujë, po do të dilte verë. Nga dy gjëra të ndara e të kundërtë, do të dilte një gjë e tretë. Ùhe një ditë, kur të kthehej e të shifte velen, do ta kuptione se ç'budalla kishte qenë. Madje tani ai e ndiente se e kishte nisur atë udhë të gjatë, atë largim, atë shkëputje nga vetja, nga ai që kishte qenë.

Ishte gjë e bukur të rrjete e të dëgjoje shushurimën e atij aparathë të gjelbër, zukamën e çakorduar prej mushkonje e filigramën e hollë të murmurimave të atij zëri plaku, që aty më parë po e qortonte, ndërsa tani, në këtë orë të vonë të natës, ndërkohë që ai po dilte që nga avujt e metrosh në botën e kazermës së zjarrit, po e qetësonë.

«Bëje zemrën të gjerë, Montag, bëhu i gjerë. Mos shfry e mos shaj; s'ka pak që edhe ti ishe një prej tyre. Ata janë aq të bindur se do të vazhdojnë të janë kështu siç janë edhe për një copë herë të mirë. S'e kuptojnë se e gjithë kjo që po jetojmë, s'është veçse një meteor i vetëm e shumë i madh, që lë pas vetes në hapësirë një vragë të bukur e të shndritshme, por që, ama, shpejt apo vonë do të përplaset përtokë. Shohin vetëm vazhdën e flakës, ndriçimin, ashtu siç e shihje edhe ti. Montag, pleqtë, që rrinë tërë frikë mbyllur në shtëpi, që t'u bëjnë kujdes kockave të veta të brishta, s'kanë të drejtë të bëjnë kritika. Por, ama, ti thuaja se i prishe të gjitha, pa filluar ende mirë. Ji i kujdeshshëm! Unë jam me ty, mos e harro këtë; kur sjell ndër mend gjithë atë që ndodhi, duhet ta pranoj se ai tèrbimi yt i verbër më mbushi me forcë. O zot, sa të rinuar që e ndjeva veten! Kurse tani dua që t'i ta ndiesh veten plak, dua që ca nga ajo frika ime të hyjë sonte te ti. Pas pak, kur të shohësh kapiten Bëtin, kaloji anash në majë të gishtave, lërmë mua të dëgjoj në vendin tënd, lërmë që të marr vesh se si qëndron puna. Qëllimi ynë është që të mbetemi gjallë. Mos ua vër veshin se ç'thonë ca gra budallaqë.

— Kanë vite besoj që s'e kanë ndier veten ndonjëherë kaq fatkeqe sa ç'i bëra unë sonte, — tha Montagu. — Më bëri shumë përshtypje kur pashë zonjën

Felps, që po qante ashtu. Mbase kanë ato të drejtë, mbase më e mira çshëtë të mos i shohësh gjërat drejt e në sy, por të rendësh për t'u argëtuar sa të mundësh. As vetë s'ë di. E ndiej veten fajtor...

— Jo, jo, s'duhet ta ndiesh vefen ashtu! Sikur të mos ishte lufta, por në tërë botën të ishte paqe, edhe unë kisha për të të thënë «Argëtohu!» Shko zbavitu! Por, Montag, ti s'duhet të kthehesh mbrapsht e të mbetesh thjesht një zjarrtar. Në këtë botë s'është gjithçka në rregull...

Montagut i ishtë mbuluar balli me djersë.

— Montag, po më dëgjon?

— Këmbët, — iu përgjigj Montagu, — s'i lëviz dot më. E ndiej veten kaq të shushatur, në një gjendje kaq të quditishme! Këmbët e mia s'duan të lëvizin më!

— Dëgjomë mua, mos u shqetëso, — i foli plaku me një zë të ëmbël. — E di, e di që ke frikë se mos bësh gabime. Por s'duhet ta kesh këtë frikë. Edhe nga gabimet mund të kesh përfitim. Miku im, kur isha më i ri, edhe unë ua përplasja njerëzve fytyrës paditurinë time. E ata më zinin me dru. Por, ama, kur u bëra dyzet vjeç, i kisha mprehur mirë armët e mia të dijes. Po qe se e fsheh paditurinë tënde, vërtet s'do të hash dru nga njeri, por, ama, as ke për të mësuar ndonjëherë kurrrë. Tani luaji këmbët e shko në kazermë! Jemi dy tanë, jemi binjakë, s'jemi më vetëm 'si ca më parë, të ndarë secili më vete, në sallonin e vet, pa asnje li-dhje me njeri-tjetrin. Po qe se do të kesh nevojë për ndihmë, kur Biti do të nisë të të hetojë, mua do të më kesh mu në veshin tënd ë do t'i dëgjoj të gjitha!

Montagu ndjeu se si më parë këmba e tij e djathtë, pastaj dhe ajo e majta nisën t'i lëvizin.

— O plak, — i foli, — qëndromë pranë!

Zagari Mekanik kishte dalë përjashta. Kolibja e tij ishte bosh, dhe tërë Shëpia e Zjarrit, me atë bardhësinë e saj të llaçit, ishte kredhur në heshtje, kurse salamandra ngjyrë portokalli flinte me barkun e mbushur plot me vajguri e me flakëhedhëset të kryqëzuara brinjëve; Montagu, duke hyrë në atë heshtje, u kap pas

shtyllës prej bronci e u ngjit lart, drejt errësirës, duke e kthyer kokën herë pas here, që të shihet atë kolibe tō zbrazët, dhe befas zemra nisi t'i rrithë fort, pastaj i ndali e prapë nisi t'i rrithë. Tani për tani Faberi ishte për të si një flutur e hirtë nate, që i flinte brenda në vesh.

Biti rrinte dhe e priste pranë vrimës së zbritjes, por e kishte kthyer shpinën, si të që aty rastësisht.

— E po ja, — u foli ai njerezve, që po luauin me letra, — ja ku po vjen një kalsħe shumë e quditħħme, që nē tē tēra għiġiet e botës e ka emrin idiot.

Zgħati dorën me pəllēmben e shtrire pēprara, si tē priste ndonjé dhurat. Montagu i dha librin. Pa i hedhur as edhe njē sy titullit tē librit, Biti e flaku atē nē koshin e pleħrave dhe ndezi njē cigare.

— Idiot mē i madh̄ eshtē ai qē i di gjerat pērgijsmē. Mirē se u ktheve, Montag! Shpresoj se tani qē tē kaloi zjarrmia e tē doli e liga, do tē qëndrosh me ne, apo jo? A s'do tē ulesh tē bējmé njē dorë poker?

U ulien dha nisën tē shpärndanin letrat. Nēn shikimin e ngulur tē Bitit, Montagut i bhej sikur edhe vetē duart i kishte fajtore. Gishtrinjtē i l-leviżni si ca qelbēs, qē, si kané bérè ndonjé prapesi, janē aq tē shqetessuar, sa s'rriñ dot nē njē vend: ato duar herë fshihe-shin nē xhepa, herë dilnin prej aty; ishin gati tē bénin qđo gjie mjaft qē tē shpētonin nga vēshtrimi i Bitit, qē i digħżei si flaké e alkoolit. Montagut i dukej se mjaf-tonte qē Biti t'u frynte njéheré, qē duart e tij tē nisnin tē fishkeshin e tē humbisin qđo shenjé jete, duke u varrosur nē thellësitē e mëngëve tē xhaketēs sē tij, tē harruara aty pērjetēsish. Sepse ishin pikērisht duart ato qē kishin nisur tē vepronin me iniciativēn e tyre, qē s'kishin qenē pjesē e tij, pēr herë tē parë tek ato ishte shfaqur ajo vetedija e re, ajo dëshirē pēr tē vje-dhur libra, pēr tē ikur duke marrē me vete Uiljam Shekspirin, kurse tani, kētu nē kazermēn e zjarrit, ato duar dukej sikur i shndrittnin tē lyera me gjak.

Dy herë brenda gjysmē ore Montagut iu desh tē

ngruhej nga tryeza e lojës e të shkonte të lante duart.
Kur kthehej, i fshihte duart nën tryezë.

Biti la plasi të qeshurit.

— Pa na i trego njëherë duart, Montag. Jo se s'kemi besim te ti, edhe kjo na duhet, por, sidoqoftë, ti e kupton vetë...

Që të gjilhë qeshën.

— E pra, — vazhdoi Biti, — ja, edhe kriza mori fund, dhe tani gjithçka shkon si jo më mirë, delja na u kthye në vathë. Që të gjithë dele jemi, dhe nganjëherë kemi dalë nga udha. E vërteta shpejt a vonë del në shesh, thërritnim ne. Nuk është kurrë i vetëm ai që ka në vete mendime fisnike, kërkonisë ne të bindnim vreten. «Bukë e émbël e shkencës émbëlsisht e dhruar-kishte për të thënë sér Filip Sidnei. Por, veg, thuhet edhe kështu: «Fjalët janë njëloj si gjethet. Sa më të dendura të janë, aq më pak fryte të intelektit gjen mes tyre,» këtë e thotë Aleksandër Popi. Po ti ç'thua, Montag?

— Nuk e dëi.

— Ki kujdes! — murmurti Faberi që nga ajo bota tjetër shumë e largët ku jetonte.

— Po për këtë, Montag? — Të dish pak, është gjë e rrezikshme. Ja pi gjer në fund, ja mos shijo fare në burimin e Muzave. Se po të pish pak, vësse të turbullohet truri, kurse e pira shumë të bën të zgjuar e të hijshëm.» Prapë e Popit është, Montag. Eh, Montag, ç'ke për të thënë?

Montagu mblođhi buzët.

— Dëgjomë këtu, — filloi prapë të fliste Biti duke parë kartat që kishte në dorë. — Të gjitha këto sikur të kanë dehur ca për njëfarë kohe. Lexon pak rrështë, nja dy a tri vargje dhe ja, ty të merr koka erë. Dhe pas kësaj je gati të ndërrrosh botën, të presësh koka, të shkelësh gra e fëmijë, të përmbyshësh pushtetin e vendlor. E di unë, se edhe vëtë e kam kaluar këtë.

— Unë jam krejtësisht i qetë, — tha Montagu, i turbulluar.

— E po atëherë, ç'ke që skuqesh! Të siguroj se

s'jam duke të ngacmuar. E di, nja një orë më parë pashë një éndërr. Isha shtrirë pér të marrë një sy gjumë e në éndërr pashë velen dhe ty që ishim kredhur në një diskutim të zjarrtë pér punë librash. Ti shkumëzoje i téri nga tèrbimi e më citoje duke ulëritur poetë e mendimtarë. Kurse unë, pas qdo fjale që ti më vërvitje, të përgjigjesha po njëloj, getë-getë: «Pushteti!» — të thosha. Ti më citoje doktor Xhonsonin: «Dija éshëtë diçka më shumë se sa forca!» Kurse unë: «Ashtu éshëtë, por, ama, po ai Xhonson ka thënë, mor djali im i mbare: «S'éshëtë i zgjuar ai që lë diçka të sigurt pér diçka të pasigurt!» Mbaj anën e polisë së zjarrit, Montag. Gjithçka tjetër s'éshëtë veçse kaos, një kaos i tmerrshëm!

— Mos i zér besë, — murmurit Fäberi. — Po përpigjet të t'ëngatërrojë. Éshëtë dredharak si ndonjë rrëshqanqë. Ki kujdes!

Biti qeshi.

— Kurse ti ma ktheje gjithnjë duke cituar: «E vërteta del në dritë, krimi s'qëndron dot i fshehur përgjithnjë!» Dhe unë të thërrisja me dashamirësi: «O zot, po ky njeri po flitka pér veten e vet!» Pastaj shtova: «Dhe vetë djalli di hera-herës t'u drejtohet shkrimeve të shenjta, kur ia do interes!» Ndërsa ti më ulérije: «Në këtë kohë tonë vlerësohet më mirë idioti i veshur me mëndafsh, sesa i urti i veshur me leckal!» Dhe atëherë unë të murmurita émbel-émbel: «E vërteta e humb tèrë dinjitetin e vet, kur nis e proteston shumë.» Dhe pas këtyre fjalëve ti nise të thërrisje: «Kufomat kullojnë gjak në sy të vrasësit të tyre.» Kurse unë, duke të rënë krahëve: «Mos vallë po të them se vuan nga angina ulceromembranoze?» Kurse ti duke thirrur gjithnjë e më tepër: «Të dish, do të thotë të kesh fuqi!» Dhe pastaj: «Një xhuxhmaxhuxh që ka hipur mbi supet e një gjiganti, éshëtë ai që sheh më larg ndëra ata të dy!» Dhe atëherë unë e përmblodha gjithë mendimin tim, duke të thënë me një gjakftohtësi të rrallë: «Mania pér të ngatëruar një metaforë me një provë, një rrëke fjalësh me një burim të vërtetash të gjithërendësishme

dhe për ta hequr veten si orakull, është gjë e lindur te njeriu. — ka thënë njëherë e një kohë zoti Valeri.

Montagu e ndiente se si po i vërtitej koka rrëmbimthi. Ndiente një mizëri goditjesh në ballë, në sy, mbi buzë, mbi mjekër, mbi supe, mbi krahët, që i lëviznin qorrazi. Do të donte të thërriste: «Jo, hesht, ti po m'i ngatërron të gjitha me mjeshtëri! Pusho!» Gishtërinjtë e gjatë dhe të ndjeshëm të Bitit u zgjatën dhe i shtrënguan atij pulsin.

— O zot, pa shiko c'puls! Të paskan prishur gjakun, eh, Montag? Të rreh pulsi si i një njeriu një ditë pasi ka mbaruar lufta! Vefém sirenat dhe kambanan mungojnë! Të të them edhe një gjë tjetër? Po më pëlqeka kjo shprehje paniku në fytyrën tënde. Suahilin e vezakëve, indianen, anglishten klasike, janë të gjitha juhë që unë i flas mirë.

— Montag, mos e lër që të të ngatërtojë! — Flutura e natës përsëri i furfulloj Montagut në vesh. — Kérkon që të turbullojë ujet!

— Oh, ishe shushatur fare nga frika. — ia nisi prapë Biti. — Sepse unë po bëja një gjë të tmerrsshme, duke përdorur vetë librat për të të ngatërruar! Eh, ç'tradhatarë që mund të jenë librat! Ti kujton se ata të mbësh-tetin, kurse në të vërtetë ata të kanë dalë kundër. S'je vetëm ti, ka edhe të tjerë që i përdorin librat, dhe ja ku e gjen veten të mashtruar, të kredhur në llum gjer në grykë, të zhytur në një moçal me emra, me folje, me mbiemra. Tamam në përfundim të ëndrrës, unë erdha me salamandrën dhe të thashë: «Një rrugë me mua ke?» Ti hipe dhe ne erdhëm bashkë në kazermë në një heshtje të bekuar, tanimë të paqëtuar në shpir-tin tonë të polemikës. — Biti ia lëshoi Montagut pulsin, ia lëshoi dorën, dhe ajo ra e flashkët përmbi tryezë.

— Gjithçka është e mirë, kur përfundon mirë.

Heshtje. Montagu rrinte i ulur si një copë gur i bardhë, i skalitur. Jehona e afyre goditjeve të fundit të qekiçit mbi kafkë sapo vinte e po largohej në ato guvat e errëta, ku Faberi po priste giersa të shuhej edhe jehona e fundit. Dhe, kur, më në fund, pluhuri

i ngritur zuri vend përsëri në mendjen e Montagut, Faberi nisi t'i fliste me një ton të ëmbël!

«E po, mirë, gjer tanë foli ai. Këtë s'duhet ta harrash. Ca orë më vonë edhe unë do të të them atë që kam për të të thënë. Dhe atë duhet ta mbash mend. Dhe pastaj duhet të përpinqesh të peshosh fjalët e tij dhe fjalët e mia, që të vendosësh se në cilën anë do të shkosh të përplasesh. Por dua që këtë vendim ta marrësh ti dhe jo unë dhe aq më pak jo kapiten Biti. Sidoqoftë, mos harro që ky Biti i përket skotës më të rrezikshme të armiqve të së vërtetës dhe të lirisë. Që të gjithë ne jemi të detyruar të zgjedhim një avaz për të kenduar. Tani të erdhi radha ty të zgjedhësh se me cilin vesh të leverdis më mirë që të dëgjosh?»

Montagu hapi gojën që t'i kthente përgjigje Faberit dhe vetëm kambana e alarmit që ra e shpëtoi nga ky gabim që do të kishte bërë në prani të të tjerëve. Zéri i alarmit jehoi zvargur nëpër tavani. U dëgjua një trokëllimë kumbuese, kur telefoni i lidhur me thirrjen e alarmit në anën tjetër të sallës zuri të shkruante adresën.

Me kartën e pokerit në atë dorën e tij të skuqur dhe të mbufatur, Biti iu afroa me një ngadalësi të shtirë teleshkruesit dhe shkuli prej tij fletën mbi të cilën ishte shkruar denoncimi. I hodhi një sy pa shumë interes asaj që ishte shkruar aty dhe e futi copën e letrës në xhep. Pastaj u kthyte te tryeza dhe u ul përsëri. Të tjerët po e vështronin.

— Mund të presë edhe nja dyzet sekonda sa do të më duhen për t'ju mundur ju të gjithëve, — foli Biti me një pamje të gëzuar.

Montagu i la kartat e tij.

— Je i lodhur, Montag? Po e lë lojën?

— Po.

— Një minutë. Tani që po e mendoj, këtë dorë mund ta mbarojmë edhe më vonë. I lëmë kartat mbi tryezë kështu siç janë, të përbysura, dhe fillojmë të vishemi. Mos harroni se e lamë në dorën e dytë. — Biti

u ngrit përsëri në këmbë. — Montag, mos nuk je mirë? Nuk dua që të zënë përsëri ethet...

— Nuk kam asgjë.

— Atëherë në rregull. Kësaj here kemi të bëjmë me një rast të veçantë. Eja, shkojmë, pra!

Brofën në këmbë, si të ishin ca toptha gome, e u kapën fort pas kolonës së bronctë, sikur ajo të ishte e vetmja shpresë shpëtimi që u kishte mbetur nga ajo dyndje e batioës, që po u vinte që përposh këmbëve, e kolona i lëshoi poshtë, duke ua dridhur ca zemrën, drejt thellësisë së errët, nga ku vinte gjëmimi fershëllyes e kollitjet e dragoit me benzïnë, që ishte duke u zgjuar.

— Ehi!

Morën një kthesë, mes zhurmës rrappëllitëse, ulërimës së sirenave, piskamës së frenave, llokoçitjes së vajgurit brenda rezervuarit të madh prej bakri, si ushqimi në stomakun e një gjiganti, ndërkokë që gishtërinjtë e Montagut befas u shkëputën nga leva e argjendtë ku ishin kapur e u shkëpurdhën të mpira nëpër boshllékun e akullt; era ua fshikullonte flokët dhe ua hidhëte prapa, u frëshëllente përmes dhëmbëve, kurse ai vazhdonte të mendonte pér gratë, pér ato gra shpirtvogla që kishin qenë dje mbrëma në sallonin e tij, ku shkemet e erës së neonit ua kishin shkundur edhe ato pak grimca truri që u kishin mbetur, kurse ai, si ndonjë i marrë e histerik, kishte nisur t'u lexonte atyre një libër. Njëloj si të kérkoje që me ndonjë nga ato revolet me ujë të shuaje një goxha zjarr; gjëja më bajate e më e pamend që mund të bëhet! Një tèrbim që bëhet shkak për një tèrbim tjetër. Një zemërim që i zë vendin një tjetri. E sa kohë do të vazhdonte të ishte një i marrë i tillë, sa kohë do të duhej që të bëhej edhe ai njeri i qetë e i përmbajtur, madje sa më i qetë e i përmbajtur që të ishte e mundur?

— Ja ku u nisën!

Montagu ngriti sytë. Biti s'ngiste thuajse kurrë vëtë, por kësaj here ai e kishte marrë vetë timonin, duke e përplasur salamandrën pas trotuarit, sa herë që

merrte kthesë, i tendosur i téri pérpara, ashtu i ulur, siç ishte, né fronin e lartë té pilotit, me atë pelerinën e zezë e té rendë, që i valévitej bollshém pérmbi shpatulla, aq sa e bënte t'i ngjasonte një lakuriqi nate gjigant, që fluturonë pérmbi makinën, pérmbi numrat e bronctë, duke e çarë erën mes pér mes.

— Ja ku u nisëm, Montag, që té mbrojmë këtë botë té lumtur!

Mollëzat e trëndafilda té Bitit, té bëra gati fosforeshente, shndritnin né errësirë, sa herë që kapiteni vinte buzën né gaz, thuajse me histeri.

— Mbërritëm!

Salamandra e ngadalësoi shpejtësinë, u ndal me një gumëzhimë té zgjatur e nisi té pështyntë mbi trotuar njerëz që zinin té hidhnin ngadalë çape té ngathëta. Montagu mbeti me sytë, që i digjin, té ngulur né atë udhë që kishin përshkuar përmes erës, me gishtat e mbërthyer te leva e ftohtë dhe e shndritshme.

«S'mundem, s'e bëj dot», — mendoi me vete. — «E si ta kryej unë këtë detyrë té re, si té vazhdoj prapë t'u vë zjarrin gjérave? S'më ka mbetur më forcë që té mund të shkel né këtë shtëpi.»

Biti, që kundërmonte njëlloj si era mes së cilës kishin vrapuar, iu avit dhe e zuri pér bërryli.

— E po, Montag?

Zjarrtarët, që, me ato qızmet e tyre té rënda, dukeshin si qalamanë, rendnin sa andej këtej, té heshtur si merimanga.

Dhe, më së fundi, Montagu i hoqi sytë nga leva dhe u kthye.

Biti po e vërente me kujdes.

— Ç'ke kështu, Montag?

— Po kjo, ç'do té thotë? — foli ngadalë Montagu. — Ne paskemi qëndruar para shtëpisë sime.

FLAKA QE SHNDRIT

Në shtëpitë përgjatë rrugës njerëzit ndezën dritat e hapën portat për të parë fillimin e festës së mrekullueshme të zjarrit. Biti e Montagu ia kishin ngulur systë, njëri me një gëzim të përbajtura e tjetri pa u besuar akoma syve të vet, asaj shtëpie që kishin përparrë, atij cirku të madh, në arenën e të cilit do të dinin pas pak për të luajtur me pishtarët e flakëruar e çdo gjë do të gjelltitej nga zjarri.

— E, pra, ja, — foli Biti. — Ja ku ia arrite qëllimit. Montagu i mbarë na donte të fluturonë gjer pranë diellit, kurse tani, që iu dogjën ato të nëmura flatra, do që të marrë vesh arsyen përsë iu dogjën. A nuk të fola vallë shkoqur, kur të dërgova Zagarin, trottull shtëpisë?

Fytyra e ngirrë e Montagut nuk shprehët asgjë; ai ndjeu se si koka e tij e rëndë si një copë gur u kthye përkundrejt asaj shtëpie të zymtë e të errët të fainjat, të rrethuar me lehe lulesh shumëngjyrëshe.

Biti shfryu me përbuzje:

— Pa shiko! Mos t'i mori gjë mendtë ajo e qemandura e vogël me ato metodat e saj. Montag? Lule, gjethë, flutërza, perëndime të bukurë dielli, oh, djalli e marrtë! I di, i di të gjitha janë të shkruara në dosjen e saj! Me sa duket, i paskam rënë pikës! Mjafton të shpëshët cehren tënde prej të vdekuri! Për ca fijëza

bari e pak drapërinj hëne, apo s'është ashtu? C'gjepura!
E c'nxorri me të gjitha këto ajo çupëlinë?

Montagu u ul mbi parafangon e ftohtë të salamandërës, duke e luajtur kokën pak nga e djathta, pak nga e majta, djathtas, majtas, djathtas, maj...!

— I shihte të gjitha ajo vajzë. Dhe asnjeriut s'i bëri gjë. S'i bëri keq askujt ajo!

— Pa shih, s'i bëri keq askujt, thua ti, ëh! Po ty ç'të bëri, a nuk të përpiu pak e nga pak? Ajo ishte një nga ato fanatiket e mallkuara, që, me atë heshtjen e tyre fodulle e virtytet e shtira, në të vërtetë nuk kanë vecse një talent: ta bëjnë tjetrin ta ndiejë veten gjithnjë fajtor, sa kohë që është në prani të tyre. Djalli i marrtë! Shtiren sikur janë si ai dielli në mesnatë **vetëm** e **vetëm** që të bëjnë ty të vdesësh i mbetur në dwersë, brenda në shtrat!

Porta e shtëpisë u hap. Mildredi zbriti me vrapi shkallët, me një valixhe të shtrënguar fort në dorën e ngrirë, dhe po në atë cast nië taksi reaktive u ndal para tro-tuarit me një férshëllimë frenash.

— Mildred!

Ajo kaloi para tij si e ngurosur, me fytyrën krejt të zbardhur nga pudra, kurse goië thuaise nuk kishte më. meqë kishte harruar të lyente buzët.

— Mildred, nuk më ke spiuuar ti, apo jo?

Ajo hodhi valixhen në taksinë që po e priste, hipi edhe vetë në të dhe u ul duke murmuritur me vete:

— E shkreta familje, ohu, e shkreta familie, u prish e gjitha, e gjitha, i mori lumi të gjitha tanimë...

Bëti e zuri Montagun për supi, po atë cast që tak sia u nis duke gumëzhitur e u zhduk shpejt matanë fundit të rrugës.

U ndje një zhurmë e mbetur, sikur u shemb e u bë copë e çikë një ëndërr, e sajuar me kristal, me pasqyra e prizma kuarc. Montagu bëri disa çapë, si ta kishte shtyrë nga pas një vorbull ajri e pashpjegueshme, që të kthehej andej për të parë Stounmenin e Bllekun se si po vringëllonin sëpatat, duke thyer

xhamat e dritareve, qè tè linin ajrin tè hynte brenna shtëpisë lirisht.

Frushullima e një fluturë nate, që përplasej pas një ekranë tè shuar, tè ftohtë.

«Montag, më dëgjon, po tè flas unë Faberi? Ç'po ndodh aty?»

— Tani më erdhi radha mua. — i foli Montagu.

— Ç'e papritur e dhimbshme, eh? — tha Biti. — Tanimë tè gjithë e dinë se s'mund tè jesh kurre fare i sigurt e tè thuash mua s'më ndodh dot gjë. Ka tè tjerë që lénë kokat, por, ama, unë rri i paprekur. Sekzistojnë pasoja, përgjegjësira pér mua. Por ja që paska! Po le që kot tè flasim, eh? Se, kur pasojet tè vijnë e tè bien mbi kokë, atëherë është gjithnjë tepér vonë, apo s'është ashtu, Montag?

«Montag, a nuk ke mundësi tè ikësh, t'ia mbathësh vrapi?» i tha Faberi.

Montagu eci në drejtim tè shtëpisë, por pa e ndier se si këmbët i çiknin në fillim cimenton, pastaj barin e njomë. Vetëm një çap larg tij Biti ndezi flakëhdhësen, dhe ai s'mundi ta largonte dot shikimin nga ajo flakezë ngjyrë portokalli.

— Ç'të ketë vallë zjarri që i bën njerëzit ta adhurojnë aq shumë? Ç'është ajo që na tërheq aq shumë tek ai, tè rinx apo pleq qofshim? — Biti e shuaqtji flakën me një tè fryrë, pastaj shpejt e ndezi prapë. — Është lëvizja e përhershme, ajo që njeriu gjithnjë ka dashur ta shpikë, por që kurrë s'ka mundur. Apo një lëvizje thuajse e përjetshme. Po e le tè ndezur, ai do tè vazhdojë tè digjet, përsa kohë do tè jemi ne gjallë. E ç'është zjarri? Mbetet një mister. Shkencëtarët na tregonë një mal tè tërë me absurditete, jo punë fërkimësh, jo punë molekulash. Por në tè vërtetë as ata vetë s'e dinë. Bukuri e vërtetë e zjarrit qëndron në atë që ai i shkatërron tè gjitha edhe përgjegjësirat edhe pasojet. U bë një qështje ca si shumë e ngatëruar? Shpejt, hidhe në zjarr e mos e zër më në gojë! E, pra, Montag, dua tè tè them se edhe ti u bëre ca si shumë i ngatëruar. È tani zjarri do tè ma heqë nga supet kë-

të peshën tënde, në një mënyrë të pastër, të shpejtë e të sigurt; s'lë gjë pas ai që të qelbet. Edhe higjenik, edhe estetik, edhe praktik.

Montagu u ndal që të shihte brenda asaj shtëpie tanimë të huaj, që ia kishin bërë të tillë kjo orë e vonë e natës, murmurima e zërave të fqinjëve, xhamat e thyer; kurse atje tej, mbi dysheme, dukeshin kapakët e librave të shqyer e të shpérndarë gjithë përeth, si ca pendë mjellme, ata libra absurdë, që kishin marrë një pamje aq qesharake, sa të thoshe, ç'është e drejta, se nuk ia vlen të shqetësohesë kaq shumë për ta, sepse, fundja, s'ishin gjë tjetër veçse kartë e nxirë, kartë e zverdhur e kopertina të shqitura.

Me siguri që Mildredi do ta kishte parë kur i kishte fshehur librat në kopsh. e atëherë do t'i kishte shkuar në mend t'i merrte e t'i fuste në shtëpi. Ah, Mildred, Mildred!

— Do të doja që këtë punë ta bëje të gjithë ti vetë, Montag. Dhe jo me vajguri e shkrepëse, por t'i marrësh një për një e t'i djegësh me flakhedhëse. Jo-tja është shtëpia, ty të takon ta spastrosh.

«Montag, mundohu të ikësh, t'a mbathësh.»

— Jo! — thirri Montagu me një zë të dëshpëruar. — Zagari! Duhet të jetë diku këtej rrrotull.

Faberi e dëgjoi, e dëgjoi edhe Biti, që duket pандеху se ato fjalë i drejtoheshin atij. se pohoi me kokë.

— Po, Zagari është këtej, nga këto anë, prandaj kujdes, Montag, mos bëj marrëzira. Je gati?

— Gati jam, — Montagu i hoqi flakëhedhëses sığuresën.

Një gjuhë e madhe flake gulçoi e frushkulloji librat, duke i vërvitur pas murit. Montagu hyri në dhomën e gjumit dhe e lëshoi dy herë atë flakë: krevati dopio u qua përpjetë, i përfshirë nga flakët, me një fëshfërimë kërcollitëse, duke lëshuar më shumë nxeh-tësi, pasion e ndriçim nga ç'i kishte shkuar ndonjëherë atij ndër mend se mund të gjendej në atë shtrat. Po njëlloj dogji muret e dhomës së gjumit e dollapin, e

tualetin, sepse donte t'i ndryshonte të gjitha, me karrige, me komodinat e enët e argjendta dhe vazot plastike në dhomën e bukës, gjithçka që mund të dëshmonë ndonjëherë që ai kishte jetuar brenda kësaj shtëpie të zbrazët, me një grua të huaj, e cila që nesër as do ta sillte ndër mend, ashtu e kredhur e tëra në atë që kufja e radios i derdhë e i derdhë pareshtur përbrenda kokës, ndërkokë, që, e vetme, përshkonte qytenin me një taksi. Dhe, ashtu si njëherë e një kohe, e ndjeu prapë se q'gjë e bukur ishte të digjje, iu bë sikur e gjithë qenia e tij po trejtë në kreshpërimën e zjarrit, tek shqyente, çante, ndante më dysh me flakë, duke i dhënë zgjidhje kësisoj atij problemi të pakuptim që e mundonte. Gjersa s'kishte zgjidhje, kjo donte të thoshte se nuk kishte asnje problem! Zjarri ishte ilaci më i mirë për të gjitha!

— Librat, Montag!

Librat hovnin përpjete e kërcenin si ca zogj që duan t'i djegin, me ata krahët pendëverdhë e pendëkuq që u digjeshin.

Tani ai mbërriti në sallon, ku dergjeshin në gjumë, me ato mendimet e tyre të zberdhylëta e ëndrrat e bardha borë, ata përbindëshat e mëdhenj idiotë. Montagu lëshoi nga një breshëri zjarri kundër secilit prej paretave televizive pa jetë, dhe boshllëku prapa ekranëve konakëve të copëtuar iu përgjigji duke fërshëller. Vakumi nxori një fërshëllimë akoma më të zbrazët, një klithmë të pakuptim. Ai kërkoi ta shpinte mendjen tek ajo zbrazëti ku kishte parë të shfaqeji hiçgjëja, por s'mundi. E mbajti frymën, që të mos e linte zbrazëtinë t'i futej brenda në mushkëri. E largoi nga vjetja atë zbrazëti të tmerrshme, duke u zbythur ca, dhe pastaj i dha si shpërblim të gjithë dhomës një lule të madhe, të verdhë, inkandeshente, prej zjarri. Veshja me lëndë plastike kundër zjarrit, që mbulonte gjithçka, u hap në një të garë të madhe, dhe gjithë shtëpisë i hyjnë të dridhurat e flakëve.

— Kur të kesh mbarur, — i tha besas që prapa kurrit zëri i Bitit, — mos harro se je i arrestuar.

Shtëpia po shembej mes një zurkaje thëngjish të ndezur e hiri të zi. Më së fundi, ai u ul përdhe, mbi një shtrat të përgjumur hiri të murrimë në të trëndafiltë, dhe një shtëllungë tymi, që shpërdridhej përbimi të, shkoi duke u luhatur lehtë-lehtë e u shpërndat aty-këtu përbimi qytet. Ishte ora tre e gjysmë pas mesnate. Turma u fut prapë nëpër shtëpitë e veta, nga tendat e mëdha të cirkut tanimë s'kishin mbetur veçse pирgje thëngjish e rrënojash dhe shfaqja kishte marrë fund.

Montagu kishte mbetur me flakëhedhësen në ato duart e tij të flashkëta, ndërkokë që ishuj të mëdhenj djerse po përhapeshin duke i njomur sqetullat e fytyrën e ndotur nga bloza.

Zjarrtarët e tjerë prisnin në errësirë, pas kurritit të tij, me fytyrat e ndriçuara paksa e rrëshqanthi nga thëngjijtë e fundit të prushit.

Dy herë u bë gati Montagu të fliste, por, vetëm pasi vuri rregull në mendimet që kishte në kokë, tha:

— Ishte ime shoqe, që më denoncoi, apo jo?

Biti pohoi me kokë.

— Veçse ato mikeshat e saj kishin bërë qysht më parë një denoncim, që unë s'e mora parasysh. Shpejt a vonë do të bije brenda. Ishte një marrëzi e tërë ajo që bëre ti, të vesh e të recitosh vargje mu para tyre, kështu, pa e prishur fare terezinë. Një dregeo gjest snobi. Jepi një njeriu nga dy a tri vargje, dhe atij ka për t'iu mbushur mendja se ja, na u bë zot i gjithësisë. Mos beson gjë se me ata librat e tu tani je i zoti edhe të çapesh përbimi ujë? Apo s'është ashtu? Kurse në të vërtetë bota mund të ecë përpëra fare mirë edhe pa ta. Bën mirë të shohësh se ku të katandisën librat: të kanë kredhur në lluçë gjer në grykë. Mjafton që unë ta trazoj ca lluçën, ja, me këtë gishtin e vogël këtu, që të shoh se si do të mbytesh.

Montagu s'ishte në gjendje të luante nga vendi. Një tërmët i madh kishte ardhur bashkë me zjarrin, që të rrafshonte shtëpinë, dhe Mildredi ndodhej di-

ku nën ato rrënoja, e bashkë me Mildredin e tërë jetë e tij ishte aty nën to; ja përse ai s'ishte në gjendje të luante nga vendi. Tërmeti vazhdonte ende ta shkundte të tèrín përbrenda, duke bërë që të binin e të shembeshin sa e sa gjëra, kurse Montagu rrinte aty i palëvizur, me gjunjët gjysmë të përthyer nën peshën e madhe të lodhjes, të habisë e të rrënimit, duke e lëne Bitin që t'i jepte goditje pas goditjeje.

— Montag, o idiot, Montag, o leshko, pa më rrëfe arsyen e vërtetë pse e bëre këtë?

Montagu nuk e dëgjonte, ai s'ishte ai, ndodhej shumë larg, po rende tutje me mendimet, kishte shpëtuar duke lënë pas vetes atë trup pa jetë, të mbuluar nga bloza, që po përkundej sa në njëren anë në tjetëren para trupit të një tjetri, që e kishte humbur arsyen nga tërbimi që e kishte zënë.

— Montag, ik që aty! — i foli Faberi.

Montagu ngrehu veshët.

Biti i dha një goditje të fortë kokës, që e detyroj të zmbrapsej. Tubthi i gjelbër, nga ku vinte gumezhima e zërit të Faberit, ra mbi trotuar. Biti e mori me ngut, duke u ngërdheshur, dhe e afroi pranë veshit.

Montagu dëgjoi zërin e largët që po e thërriste:

— Montag! Montag, mos të ndodhi gjë?

Biti zhvihoshi fishekthi, duke ia shkëputur kontaktin dhe e futi në xhep.

— Ah, mirë! Paska më shumë nga ç'e pandehja në këtë mes! Pata vénë re se anoje ca kokën, si të doje të dëgjoje më mirë. Në fillim kujtova se mos kishe ndonjë kufje. Por pastaj, kur të pashë që po sillëshe si ndonjë budalla, nisa të dyshoja. Por mos u bëj merak, me këtë send kemi për ta gjetur edhe mikun tënd!

— Jo! — tha Montagu.

Dhe i hoqi siguresën flakëhedhëses. Biti e hodhi menjherë shikimin te gishti i Montagut, dhe sytë e tii u zgjeruan paksa. Montagu lexoi habinë në ata sy, dhe ai velë uli sytë te duart e veta, që të shihte se ç'gjë të re kishin bërë ato? Kur më pas solli ndërmend

këtë çast, asnjëherë s'qe në gjendje të thoshtë nëse kishin qenë duart e tij apo reagimi i Bitit ndaj duarve që e kishin shtyrë atë, së fundi, të kryente krimin. Ushëtimë e fundit rrëkellyse e ortekut i shpërtheu pranë veshëve, por orteku atë vetë s'e preku.

Biti e vuri buzën në gaz në mënyrën më joshëse.

— E po, edhe kjo është një mënyrë se si t'i bësh njerëzit të të mbajnë vesh. Drejtoju një armë, dhe do ta shikosh si kanë pér të dëgjuar. E, pra, nise ligjërimin. Përse është fjala kësaj radhe? Pse nuk provon të dérdëllitësh ca Shekspir, mor snob i mjerë?

«S'më tremb dot, Kas, me këto kërcënime. Me nder jam armatosur aq fort, sa më kalojnë si një er' e kotë, që veshi s'ma përfill...» Eh, si të duket? Hé, tani, mor letraruc i dorës së dytë, qëllol!

Dhe bëri një cap drejt Montagut.

Montagu tha vetëm kaq:

— Ne gjithmonë kemi djegur atë që s'duhet djegur...

— Ma jep këtu flakëhedhësin, Gaj, — i tha Biti me atë buzagazin e tij të ngrirë.

Dhe atë çast ai u shndërrua në një flakë të shndritshme, një maniken që përkundej e dridhej, që s'ishte më as njerëzor e as i njohshëm, por veçse një flakë që drithërohej mbi lëndinë, ndërkoqë që Montagu i lëshonte një çirk të vazhudueshëm zjarri të lëngshëm. U dëgjua një fërshëllimë si ajo e një pështyme të madhe që bie mbi sobën e nxeh të, një vlim i ankthshëm, i drithëruar, sikur të qe derdhur kripë mbi një kaçamill të zi, të përbindshëm, pér të sjellë një lëngëzim të tmerrshëm, bashkë me një gurgullimë shkume të verdheme. Montagu mbylli sytë e ulëriti, ulëriti me sa zë që kishte, duke shpënë duart te veshët me një sforsim të dëshpëruar, pér ta mbytur, pér ta mbajtur larg vetes atë ulërimë. Biti u lëshua, u mblodh kruspull si ndonjë kukull dylli e mbeti i palëvizur.

Të dy milicët e tjerë kishin ngrirë në vend, nuk po lëviznin.

Montagu mezi arriti ta mposhitë neverinë që ndie-

nte gjer në atë çasf, kur e drejtoi flakëhedhësen nga ata të dy.

— Kthehuni mbrapa!

Ata i kthyen kurrizin, me ato ftyra që u ngjasosin dy copave mishi të zier, që kullonin djersë; Montagu i përplasi ato dy koka, ua hoqi atyre helmetat me një të goditur të dorës e i hodhi njërin mbi tjetrin. Ata ranë dhe mbetën aty, përtokë, të palëvizur.

Shushurimë e një gjetheje të vetme vjeshtake. Montagu u kthye, dhe Zagari Mekanik ishte aty, mu përparrë tij.

Ndodhej thuajse në mes të lëndinës, pasi kishte dalë nga hijet e përfundmë e tanë po bënte përparrë me një elegancë aq të shkrifët, sa të thoshe se në të vërtetë s'që veçse një re e lëndëzuar prej tymi të murrmë, që, pa u ndier, po shkapërderdhej drejt tij. .

Me një kërcim të fundit, ai u lëshua mbi Montagun, duke u hedhur nga një metër mbi kokën e tij, me ato gjymtyrë merimange të zgjatura përparrë, me atë thumbin me prokainë që i dilte jashtë, si të qe një dhëmb i vetëm i helmët. Montagu e priti me një shkulm flake që kur qe ende në ajër, një shkulm të vetëm të hatashëm, që u spërdroh në ca petale të verdha, të kaltra e të portokallta përreth qenit metalik dhe e veshi atë me një lloj korace të re, po atë çast kur ky ra mbi Montagun, duke e flakur atë nga dhjetë hapa mbrapa, duke e përplasur pas trungut të një pemë, gjithnjë me flakëhedhësin në dorë. Montagu e ndjeu se si Zagari po lëvizte si i tërbuar, se ai e rroku nga njëra këmbë dhe kishte zënë tashmë t'i ngulte agen — edhe një çast e ajo do t'i futej në këmbë: por pikërisht atëherë shkulmi i flakës e ngriti Zagarin përpjetë, ia pëlciti eshtrat e metallia mu në nyjë, ndërkohë që të brendshmet i shpërthyen në një flakadan të vetëm të kuq, si të qe një fuqëzetë ajrore e hedhur aty, mbi rrugë. Montagu, aشتë i shtrirë përdhe, e pa atë kriesë as të gjallë e us të vdekur se si po merrte fund. Por edhe tanë praxë dukej sikur donte t'i sulej, që ta çonte gjer në fund

injektimin, tē cilit Montagu tan i kishte nisur t'iia ndiente pasojat nē këmbë. Atë çast ai ndjeu t'i përzihej lehtësimi me llahtarën, kur kujtoi se qe zbylthur tamam nē kohë, e s'ndjeu vçse dhimbjen e gjurit, si t'iia kishte dërrmuar parafangoja e një makine që i kishte kaluar përbri me nëntëdhjetë milje nē orë. Kishte frikë tē çohej, frikë se s'do tē ishte më i zoti tē mbahej me atë këmbë tē anestezuar. Mpirja sikur po e pushtonte tē tèrin...

Po tan?

Rruja e shkretë, si tē qe një dekor teatri i vjetër e i panevojshëm, godinat e tjera tē kredhura nē terr, këtu Zagari, ca më tutje Biti, akoma më tutje zjarra-rët e tjerë, kurse aty Salamandra.. Vështroi makinën e madhe. Edhe ajo duhej zhdukur. «E po, — i tha vetes, — pa tē shohim si tē kanë katandisur. Jepi, çohu. Ngadalë, ngadalë... ja... kështu.» Ndenji ngritur, por duke u mbështetur vetëm nē njérën këmbë. Tjetrën e kishte si ndonjë copë dru pishe tē djegur, që ai e mbante ngjitur pas vetes për kushedi ç'lloj mëkatë tē panjohur. Kur provoi tē lëshonte mbi tē gjithë peshën e trupit, një zurkajë e téré agesh tē argjendta e shpoi që nga mesi i pulpës gjer lart, te gjuri. E çoi këmbën. Jepil Lëviz! Lëviz, s'mund tē rrish dot këtu përjetë!

Në disa nga shtëpitë përfund rrugës u ndezën prapë dritat, ja ngaqë ndodhia tashmë kishte marrë fund, ja për shkak tē heshtjes së pasakontë që pasoi plojën, këtë as vetë Montagu s'e thoshte dot. Eci çalë-çalë aty-këtu përmbi rrënoja, duke e mbajtur me duar këmbën e mpirë, duke i folur, duke rënkuar, duke i ulërirë urdhra, duke e mallkuar e duke iu pëngjëruar që t'i shërbente, tan i që prej saj varejjeta e tij. Dëgjoi disa njerëz që po bërtasin përmes errësirës, ata diç thoshin duke therritur. Më së fundi, Montagu mbërriti nē kopshtin që ndodhej nga prapa shtëpisë, përgjatë rrugës. «Biti, — mendoi me vete, — tani më ti s'përbën më asnjë problem. E thoshe gjithnjë edhe vëtë: «Një problem që ke, nuk shqyrtohet, por

digjet.» E pra, ja unë bëra dy punë njëherësh. Lam-tumirë, kapiten!»

Dhe u largua duke çaluar përgjatë rrugicës, në errësirë.

Sa herë që e mbështete këmbën përtokë, i bëhej sikur ia kishin mbushur me saçme, e qdo herë ai i thoshte vetes: «Budalla i djallit, i marrë, e asgjë tjetër, shih se q'katranose, si do t'ia bësh hallit tan? Shih në q'belara e fute veten, po tani q'ke ndër mend të bësh? I priske të gjitha, e mori dreqi, e të gjitha këto nga mendjamadhësia e nga gjaknxhëtësia. E priske qdo gjë pa e filluar ende. Është e vërtetë se t'u vërsulën të gjithë menjëherë, njëri pas tjetrit: Bëti, gratë, Mildredi, Klarisa, gjithçka. Dhe prapëserapë, s'ke justifikim, e di apo jo, nuk ke justifikim! I trashë që je, tamam budalla, shko me vrap e dorëzohu tan!

Jo, të shpëtjmë q'ka mbetur ende pér t'u shpëtuar. Në u dashtë të përfundojmë mbi turrën e druve, le të marrim edhe ca të tjerë me vete. Ashtu, vërtet!»

Iu kujtuat librat dhe u kthye mbrapsht. S'u dihet punëve! Gjeti disa libra aty ku mëhdonte se do t'i gjen-te, pranë gardhit të kopshtit. Falë zotit, Mildredi ata nuk i kishte parë. Katër libra gjendeshin të fshehur aty ku i kishte vënë ai. Zëra gugitnin nëpër natë, drita makinash shponin errësirën. Të tjera salamandra gumëzhinin nëpër rrugë, tepër larg, dhe sirenat e policisë vikatnin nëpër gjithë qytetin, duke e çarë rrugën me goditje sakice.

Montagu i mori të katër librat dhe, ashtu çalë-çalë, duke fërgëlluar i téri, u shty gjer në fund të rrugës, ku befas u shemb, sikur dikush t'ia kishte këputur kokëën dhe aty përdhe të dergjej vetëm trupi i tij. Diqka përbrenda e kishte detyruar të ndalej ashtu menjëherë,

me një fërgëllimë, dhe pastaj e kishte flakur përdhe. Mbeti i shtrirë aty ku ra dhe zuri të dëneste, me këmbët të mbledhura, me fytyrën të rrasur verbërisht në zhur.

Biti kishte dashur vetë të vdiste!

Në mes të asaj të qare, Montagu e kuptoi se kjo ishte e vërteta. Biti kishte dashur vetë të vdiste. Ai kishte qëndruar para tij i palëvizur, pa bërë asnjë orvatje që të shpëtonte, kishte ndenjur ashtu në këmbë, duke i hedhur thumba, duke bërë shaka. Nga ky mendim, Montagut iu mor fryma, iu shfaq një lemzë që s'i linte kohë të merrete frymë. Ç'gjë e çuditshme, sa e çuditshme, të dëshirosh aq shumë që të vdesësh, sa të lejosh një njeri të të sillet rrotull i armatosur, e pastaj, në vend që ta mbyllësh sqepin për të shpëtuar kësijoj lëkurën, të vazhdosh t'i hedhësh me të thirrura ca tallje të pacipa, gjersa t'ia kesh ngri-
tur nervat, gjersa...

Nga larg, zhurmë hapash që vraponin.

Montagu u ngrit ndenjur. «Ik që këtej. Shkojmë, çohu, çohu, s'qëndron dot i ulur këtu, si të mos ketë ndodhur asgjel!» Prapë kishte nisur të qante, por duhej mbledhur vetja.

Ja, tani kriza po i kalonte. Ai s'kishte dashur asnjëherë të vriste njeri, as edhe Bitin. Iu mizërua mishtë, ndjeu ca të shpuara, si ta kishin kredhur në acid. U zhyt në një dallgë neverie. Iu shfaq Biti i shndërtuar në një flakadan, i palëvizur, i mbledhur kruspull në lëndinë. Kafshoi duart, që të mos bërtiste. Ç'dhimbje, o zot, ç'dhimbje e ç'brengë...!

U përpoq të rindërtonte gjithçka, plotësisht, të kthehej me mendje në atë jetë që kishte bërë dy a tri ditë më parë, para sitës dhe rërës, para pastës së dhëmbëve Denham, para zërit si fëshfëritja e një fluture nate, para alarmeve e vrapeve dhe, deri në ngjarjen e kësaj nate; qenë si tepër të gjitha këto vetëm pér dy a tri ditë, tepër bile edhe pér një jetë të tërë.

Zhurmë hapash që nguteshin kumboi nga ana tjetër e rrugës.

«Çohu! — e urdhëroi ai këmbën. — Djalli e mori, çohu!» — dhe sérishmi u ngrit. Të therurat ishin bërtashmë ca gozhë që i ishin ngulur të kupa e gjurit, pastaj vetëm gjilpëra të zakonshme, pastaj ca pickime dhe, më së fundi, pasi bëri një pesëdhjetë hapa, herë duke kërcyer e herë duke e tërhequr këmbën zvarrë, ndërkohë që dora iu mbush me spica druri nga dërrasat e stazhionuara, ku mbahej, s'ndjeu veçse një të djegur, sikur t'i kishin hedhur ujë të valuar përbimbi këmbë. Ajo pak nga pak u bë prapë këmba e tij. Tani, duke e thëthirë me gojën e hapur natën e tërë e duke e nxjerrë pastaj të zbërdhylët, e, megjithatë, terri që i kishte mbetur përbrenda i rëndonte vazhdimisht, ai nisë të ecte me hap të vendosur e të ritmuar, ndonëse ende calonte. Në duar mbante librat. I vajti mendja te Faberi.

Faberi kishte mbetur aty, në atë bllok sere që nxirre tvm, që s'kishte më as emër e as njihej dot më. I kishin vënë zjarrin edhe Faberit! Papritur e ndieu veten aq të tronditur nga ky zbulim që bëri, saqë iu duk sikur Faberi kishte vdekur me të vërtetë. I pjekur si një insekt në atë copë lëndë të vogël e të gjelbër. të mbetur në xhenin e një njeriu që tashmë ishte katandisur në një skelet, të cilin s'e linin të shpërbhej vetëm ato pejëzat e serës.

«Mos e nxirr nga mendia, ja digji ti, ja të dogjën ata. — mendoi me vete. — Tanimë, gjithçka është bëre fare e thjeshtë.»

Rrëmoi nëpër xhepa dhe gjeti aty paratë; në një xhep tjetër gjeti atë kufjen e zakonshme, ku qyteti i fliste vetyvetës në atë mëngjes të stohtë e të mugët.

«Komunikatë e policisë. Kërkohet një njeri që është fshehur brenda në qytezë. Është faktor përvrasje dhe për krim kundër shtetit. Emri, Gaj Montag. Punoante si polic zjarrrtar. Për herë të fundit është parë...»

Montagu pëershkoi një largësi prej gjashtë bloqesh, giersa befas rrugica u zgjerua e u kthyte në një auto-

stradë të gjërë e të shkretë e ngjasonte me një lumë të gjërë pa barka, të ngrirë nën ndriçimin e qashtër të llampadarëve të bardhë në formë harku. Ka mundësi që edhe të mbytesh, kur të përpinqesh ta kalosh. i tha ai vetes. Ishte tepër e gjërë, tepër e hapur. Ishte një skenë e gjërë, pa perde e pa dekorë, që e ftonte ta kapërcente, aty ku ai do të ishte aq i dukshëm nën atë ndriçim verbues, ku aq lehtë mund ta kapnin, ku aq lehtë do ta kishin ta qëllonin me armë zjarri.

Kapsula nisi t'i zukaste në vesh:

“...mos lejoni të shpëtojë një njeri që do të arratiset... kujdes se mos shihni një njeri që vrapon... mos e lini të ikë një njeri të vetëm... në këmbë... që do të arratiset..”

Montagu u tërroq në hije. Përpara kishte një station furnizimi pér atutomjete, një godinë të madhe prej porcelani të shndritshëm e të bardhë borë, dhe dy makina ngjyrë argjendi, që ishin ndalur pér t'u mbushur me benzinë. Tani, po qe se do të provonte të çapej me nge, pa rendur më, si të kishte dalë shëtitje qetë-qetë nëpër atë xhade të gjërë, atëherë duhej të dukej i pastër dhe i paraqitshëm. I larë e i krehur, do të ishte më i sigurt... po ku do të shkonte?

«Vërtet, — tha me vete, — po nga dreqin do të shkoj!»

Asgjekundi, s'kishte asnjë vend ku të fshihej, asnjë mik ku me të vërtetë mund të strehohet. Përveç Faberit. Dhe befas vuri re se vetvetiu kishte marrë udhën drejt shtëpisë së Faberit. Po Faberi s'e fshihe dot; kjo do të ishte pér të një vetëvrasje. Por e dinte se, sidoqoftë, prapë te Faberi kishte pér të shkuar, qoftë edhe vetëm sa pér ta parë pér ca minuta. Shtëpia e Faberit ishte vendi ku Montagu mund të rifitonë prapë atë besimin pér të jetuar, që tani gati sa s'i qe shuar. Thjesht, kishte nevojë të dinte se në botë kishte një njeri si Faberi. Donte ta shihë që ishte i gjallë dhe që s'kishte mbetur i djegur, aty, në atë vend që ai kishte lënë pas, si një trup i mbërthyer pas një trupit tjetër. Dhe një pjesë të parave, natyrish, duhej t'a

linte Faberit, që t'i shpenzonte pasi Montagu të kishte marrë përsëri udhën e arratisë. Mbështetje mund t'ia arritur të dilte jashtë qytetit e të jetonte në breg të lumit, apo aty pranë, buzë autostradave, nëpër fusha, nëpër kodra...

Një pëshpërimë e fuqishme vorbullitëse e shtyu të ngrinte kokën e të shihte lart nga qielli.

Helikopterët e policisë, që u ngritën në fluturim, ishin aq larg, sa të dukej sikur dikush me një të fryrë të fuqishme kishte hedhur tej e kishte ngritur lart kokën e përhimtë të një lule radhiqeje të fishkur. I-shin njëzet e katër helikopterë që fluturonin, duke valëzuar, të pasigurt, tri milje larg, si ca flutura që vjetështa i kishte trullosur; pastaj, ata ja ku lëshoheshin verticalisht drejt tokës, njëri pas tjetrit, ca këtu e ca aty, fér koheshin lehtë-lehtë pas xhadeve, ku si të kthetheshin në automobila, kalonin duke fërshtellyer ose, gjithë me po atë shpejtësi, befas çoheshin përpjetë në ajër, që të vazhdonin kërkimin e tyre.

Dhe ja tanë stacioni i furnizimit me benzinë: ata që punonin aty, ishin tepër të zënë me punë për të kënaqur klientelën. Montagu hyri nga prapa dhe u drejtau për nga tualeti për burra. Përmes murit prej aluminij dégjoi një zë që po lajmëronte në radio:

«Lufta u shpallo!»

Përashtja benzina pompohej në serbatorët e makinave. Njerëzit në makina flisnin me shërbyesit për motora, për benzinën, për paratë që do t'u paguanin. Montagu ndenji një cast duke u rrekur të kuptonte tërë rëndësinë e lajmit që sapo e dha radioja, por ishte e pamundur. Lufta le të priste. Për të ajo do të fillonte pas një apo ndoshta dy orësh.

Lau duart dhe fytyrën pastaj i fshiu mirë e mirë, duke u munduar të bënte sa më pak zhurmë që të qe e mundur. Doli nga tualeti dhe, si e myllti portën me mjaft kujdes, eci nëpër errësirë, gjersa mbërriti në skaj të xhadesë së shkretë.

E kishte aty, përpëra vetes, atë fushë loje, ku atij i duhej të dilte, që ta fitonte ndeshjen, e kishte për-

para atë fushë të gjërë për të luajtur me boçë në atë mëngjes të shkretë. Xhadeja qe e pastër, e qëruar, si ajo sipërfaqja e një arene nga dy minuta para se në të të shfaqen ca viktima pa emër e ca vrasës të panjohur. Ajri i tërë përmbi lumin e gjerë prej cimentoje drithërohej nga nxehësia që fluturonte nga trupi i Montagut: ishte e pabesueshme ajo që ndiente ai: temperatura e trupit të tij kishte aq fuqi sa të bënte të drithërohej gjithë bota përreth! Ai ishte bërë një shenjë fosforeshente, e dinte këtë, e ndiente. Dhe tanë i duhej të niste shëtitjen e tij të vogël përmes rrugës.

Nja tri billoqe shtëpish më tej disa fenerë automobilash shndritnin duke lëshuar fasho drite të palëvizhme. Në mushkëri i bëhej sikur po e fshiknin ca furca, që i përcëllonin gjoksin. Gojën e kishte të tharë. të zhuritur nga gulçimet përvluese të vrapi. Në fvt ndiente atë shijen e hekurit të ndryshkur. kurse këmbët i bëhej sikur i kishte prej celiku të ndryshkur.

C'donin të thoshin ata fenerë të ndezur? Para se të kalonte rrugën, duhej të përcaktonte mirë se me çshpejtësi po aviteshin ato makina. E po mirë, e sambante akoma gjer te trotuari tjetër? Nja tetëdhjetë metra, do të thoshe. Po mbapse s'ishin tetëdhjetë dhe ai duhej ta llogariste më mirë atë copë udhë, meaç për të, që do të ishte i shtrënguar ta kalonte duke ecur qetë-qetë, pa u ngutur, si një njeri që shkon për qejf të vet, do të duheshin nga tridhjetë, dyzet sekonda për të mbërritur në bregun tjetër të atij lumi cimentoje. Me shpejtësinë që kishin ato makina, brenda pesëmbëdhjetë sekondash do t'i kishin kaluar të tri billoqet e godinave. Prandaj, edhe sikur në mes të rrugës ai t'ia fuste vrapi...?

Hodhi përpara këmbën e djaththë, pastaj të majtën, pastaj prapë të djaththën. Po ecte përmes xhadesë së shkretë.

Edhe sikur kreit bosh të ishte xhadeja, prapë s'ishe dot asnjëherë i sigurt se do ta kaloje pa asnjë rrezik, sepse papritur e papandehur, ja, mund të shfaqej ndonjë makinë në krye të së përpjetës, nja ka-

t r biloqe më tutje, që të të shtypte e të vazhdonte më tej, para se ti t  kishe pasur kohë të merrje frymë nja një duzinë herë.

Vendosi të mos i num ronte hapat. Të mos v shtronnte as ma tas e as djathtas. Drita e lampadarit, që varej mbi rrugë. po i dukej e shndritshme d  zbuluese ni loj si ajo e diellit t  mesditës e gjithë po aq e nxeh t .

Mbjati vesh zhurmën e makinës, që sa vinte e po shtohej n a dy biloqe larg tij, në të diaht .

Fener t e saj të lëvizshme befas rr shqit n sa para mbrapa d  zbuluan Montagun.

Ai vazhdoi të ecte.

P r një cast ngurroi, shtrëngoi m  fort librat, por e detyroi veten të mos rrinte si i ngrirë. Instiktivisht bëri nja tre a katër cape të shpejta, thaujse me vrap, pastaj, duke i folur vetes me z  t  lartë, e detyroi pr p  veten të ecte me cape t  qeta e të ngeshme. Tenim  ndodhei në mes të rrugës, por gum zhima e motorëve t  makinës po bëhej giithni  e m  e mprehtë d  vajtuese, sa më shumë d  shtohei shpejtësia.

Pa dyshim, policia. Më panë. Ngadal , ec ngadalë tanë. i get , mos e kthe kokën, mos shiko mbrapa, mos u duk i sh t suar. Ec si për shëtitje, a merr vesh? Ec sikur je duke shëtitur me nge!

Makina po e shtonte shpejtësinë. Makina uturite. Makina nxitohej. Makina r enkonte z mpreht . Makina ishte ni  gj m m i zgjatur. Makina po mbërrinte rr shqitazi, si patinat e një hidroplani përmbi uj . Makina po mbërrinte nëpër ni  trajektorie f rsh llyese, si një fishek i shtënë nga një karabin  që s dukej. Po vinte me jo më pak se 120 milje në orë. Mbase edhe me 130. Montagu shtrëngoi fort nofullat. Nxeh tsia e fener t që e ndriconin, i dogji faqet, e detyroi t  pic rronte sytë. ia shpërndau djersën e dyllt  nëpër gji th  trupin.

Montagu nisd t  tërhiqte këmbët zvar , si ndo  idiot, pastaj zuri të fliste me vete, gjersë, më në fund, s duroi dot më d ha vrapit... E zgjaste ca-

pin sa mundte, e lëshonte poshtë këmbën, e prapë e zgjaste sa mundte, e ulte këmbën përpara e pastaj poshtë! Ja! Zot! O zot! Një libër i ra përtokë. Montagu ngatëroi hapin e për pak sa s'u kthyen, por ndërroi mendje, u lëshua prapë përpara, duke uluritur në zbrazëtinë e cimentos, ndërkohë që makina, e ngjashme me një buburec, që, i shpejtë e tërë uri, lëshohet në ndjejkje të presë që i ikën, tashmë ishte shtatëdhjetë, tri-dhjetë metra, njëzet, dhjetë metra larg tij. Montagu gulçonte, i luante krahët si i marrë, njëren këmbë gjithnjë e më përpara, pastaj poshtë, përpara këmbën, poshtë, përpara, poshtë, makina gjithnjë e më afër, ulërimë e burisë, ulërimë e njeriut, sytë që i dogjën nga verbimi i fortë, i bardhë, sapo ktheu një hop kokën të shihte fenerët inkandeshente dhe makinën, që ishte gjalltitur në vetë drithën e vet e s'që më vecse një pishtar, që po i binte atij përsipër, tërë zhurmë, tërë potere.

Ja, tani e kishte thuajse mbi vete!

Montagu u pengua dhe ra.

Vdiqa! Çdo gjë mori fund!

Por kjo rënie e kishte shpëtuar. Sa qe duke e shtypur, kur befas makina e qmendur kishte marrë kthesën e kishte kaluar ménjanë, mu para tij. Tani s'dukej më. Montagu mbeti ashtu i shtrirë, me fytyrën përbimë rrugë. Ca të qeshura u derdhën mbi të bashkë me gazin kaltërosh të lënë pas nga skapamentoja e makinës.

Dorën e djathjtë e kishte të nderë përpara. Tek e conte atë dorë, mu në majë të gishtit të mesit pa një rriptë të zi një milimetersh, shenjë nga goma e makinës. Tek po ngrihej më këmbë. Montagu vështron te atë rriptë aq të hollë, pu u zënë dot besë syve.

Nuk ishte policia, tha me vete.

Vështroi xhadën e gjerë. S'dukej asgjë. Jo, ajo makinë s'kishte qenë e policisë, por kishte qenë e mbushur me djem të moshave të ndryshme, o zot i madh, që nga të dymbëdhjetat e gjer te të gjashtë-mbëdhjetat, që kishin dalë të bënin xhiro, që kishin qenë duke ulërirë, duke fërshëllyer, duke bërtitur urra,

kur ja, u kishin zënë sytë një njeri, një njeri që çapej me nge, më këmbë, një gjë vërtet e rrallë, e atëherë kishin thënë: «Ta palosim!»; pa ditur se ai ishte Montagu, që ndiqej; thjesht s'kishin qënë vegse nja katër e pesë djem që kishin dalë pér qejf, pér të kaluar atë natë me hënë duke udhëtuar pér nja pesë ose gjashtëqind milje gumëzhitëse me shpejtësi marmandëse, me ftyrat e ngrira nga era, që pastaj më të gdhirë të kthehezin në shtëpi apo ndoshta dhe të mos kthehezin, të kthehezin të gjallë apo jo të gjallë, se, fundja, këtu qëndronte gjithë bukuria e aventurës.

«Donin të më vrissnin! — foli Montagu me vele, duke ecur qorrazi, ende me ftyrë të prishur e të tregonit, përmes shtjellave të pluhurit, duke prekur me dorë faqen që i dhimbte. «Donin të më vrissnin pa pasur aasnë arsyё.»

Po ekte drejt trotuarit të largët, duke e urdhëruar secilën nga këmbët që të ekte, të vazhdonte të ekte. Kishte bërë si kishte bërë dhe kishte arritur të mbli-dhë librat e shpërndarë mbi cimento, por vetë s'mbante mend se si ishte përkulur, se si i kishte marrë në dorë. Vazhdonte t'i kalonte nga njëra dorë te tjetra, si të mbante një dorë pokeri që s'donte t'ia shihnin.

Mbase kishin qenë po ata që kishin vrarë Klari-sën e shkretë...

U ndal në vend dhe mendja e tij përsëriti fort:

Mbase ishin po ata që kishin vrarë Klarisën!

Donte t'i ndiqte pas duke ulërirë.

Sytë i ishin mbushur me lot.

E kishte shpëtuar ajo rënia e befasishme. Atij që kishin pasur në duar timonin e asaj makine, kur kishte parë Montagun të shtrirë sa gjërë gjatë, instiktivisht do t'i kishte shkuar ndër mend se me atë shpejtësi që kishte makina, po të kalonte mbi atë trup, fare mirë mund të përmbysej. Por sikur Montagu të kishte mbe-tur një shenjë e drejtë, me këmbët të ngulura mirë përdhe?

Montagu mezi e mbajti një klithmë,

Në fund të rrugës katër bloqe më tutje, makina

e kishte ulur shpejtësinë dhe pastaj, si kishte marrë kthesën mbi dy rrota, tanë po drejtësirë përsëri për nga ai, duke ecur në krahun e kundërt të rrugës, me shpejtësi që sa vinte e rritej.

Por Montagu tanimë ishte zhdukur, ishte fshehur në hijet e një rrugice, të cilën për ta arritur kishte bërë gjithë atë udhë, aty një orë më parë (apo mos vallë kishte qenë para një minute?). Ndenji e priti duke u dridhur në atë natë të ftotë, duke zgjatur kokën që të shihte makinën që po kalonte, që mbajti frenat e u ndal në mes të xhadesë, pas një shkarjeje të gjatë, dhe që pastaj, mes gajasjesh të marra, u nis prapë, u zhduk.

Ca më tej, tek ecte nëpër errësirë, Montagut i zunë sytë helikopterët, që zbritnin e zbritnin, si ata flokët e parë të borës të dimrit të gjatë, që ishte më të ardhur...

Shtëpia e gjithë ishte kredhur në qetësi.

Montagu iu avit nga ana e prapme, duke sjellë me vete një kundërmim të fortë lulesh narcisi, trëndafilash dhe bari të qullur nga nata. Provoi portën e prapme prej qelqi, që ishte e hapur, dhe hyri brenda. përshkoi verandën, duke mbajtur vesh.

«Zonja Bleik, je duke bërë gjumë të thellë brenda në shtëpinë tënde, — tha Montagu me vete. — Kjo që po bëj, s'është ndonjë punë e bukur, por yt shoq ua ka bërë të tjerëve, pa ndier asnjëherë ndonjë mëdyshje, ndopak pendim apo ndopak keqardhje. Dhe ja, tanë, meqë je gruaja e një zjarrtari, i erdhì radha shtëpisë sate, të erdhì ty radha, për tërë ato shtëpi që yt shoq ka djegur e për tërë ata njerëz, të cilët ai i ka bërë të vuajnë, pa e vrarë mendjen për asgjë.»

Shtëpia nuk u përgjigj.

I fshehu librat në kuzhinë dhe doli prapë në rrugë, ku u kthye e ndenji të shihte shtëpinë: ajo ishte gjithnjë e errët, e heshtur, e kredhur në gjumë.

Pastaj eci përmes qytetit me helikopterët, që valë-viteshin lart, në qill; si ca fletushka të grisura, dhe nga një kabinë e vecuar pranë një dyqani të mbyllur mo-

ri në telefon për të bërë denoncimin. Pastaj qëndroi një çast në mes të natës së ftolitë, në pritje, dhe befas dëgjoi që larg sirenat e milicisë së zjarritarëve se si po e shtonitor vikamën e tyre e po aviteshin, ndiheshin salamandrat që po vinin, salamandrat që nguteshin të shkonin e t'i vinin zjarrin shtëpisë së Bleikut, që vetë ishte në shërbim, salamandrat e sirenat e tyre që vinin të ngrinin nga gjumi zonjën Bleik, ta linin më këmbë, duke u dridhur e tëra, aty në atë mëngjes të ftohtë, ndërkohë që çatia rrëzohej, shembej përmbi zjarr. Por tani ajo ishte ende e kredhur në gjumë.

«Natën e mirë, zonja Bleik», — mendoi Montagu.

— Faber!

Një tjeter trokitje në portë, një pëshpëritje, një pritje e gjatë. Më së fundi, një minutë më pas, një drithëz e drithëruar feksi në shtëpinë e vogël të Faberit. Pas pak porta e prapme u hap. Një copë herë Faberi e Montagu ndenjën aty në gjysmëterr, me sytë të ngulur te njéri-tjetri, sikur asnjeri prej të dyve s'po i besonte dot ekzistencës së tjetrit. Pastaj Faberi bëri një lëvizje, zgjati dorën, e kapi Montagun nga jaka dhe e tërhoqi brenda, e uli dhe pastaj u kthyte me të shpejtë te porta dhe mbajti vesh. Sirenat sa vinin e dobësoheshin. Po afronte agimi. Më së fundi, Faberi u kthyte në sallon dhe mylli portën.

— S'bëra dot asgjë tjetër veç njërin budallallëk pas tjetrit, — i tha Montagu. — S'duhet të qëndroj shumë këtu. Kam marrë udhën për një zot e di se, ku.

— Së paku ke bërë budallallëqe për gjëra të drejta, — iu përgjigj Faberi. — Të kujtoja të vdekur. Ajo audiokapsula që të kisha dhënë...

— U dogj.

— Dëgjova kapitenin që po të fliste, kur, papritur, s'kuptova dot më asgjë se ç'ndodhi. Gati sa s'dola që të vija e të të kërkoja.

— Biti vdiq. Më zbuloi audiokapsulen, dëgjoi zërin tënd dhe kishte ndër mend ta identifikonte. Atëherë m'u desh ta digjja me flakëhedhësen.

Faberi u ul dhe për një copë herë nuk foli.

— O zot, si ndodhi e gjithë kjo? — foli Montagu.

— Dje mbrëma gjithçka ishte më së miri, ndërsa sot e ndiej se më erdhi fundi. Sa herë mundet një njeri t'i afrohet vdekjes, e prapë të mbetet i gjallë? Unë s'mbushem dot me frymë. Biti s'është më, kurse njëherë e një kohë ai ishte miku im. Mili më braktisi e unë kujtoja se ajo ishte gruaja ime; por tani s'jam më i sigurt as për këtë. Shtëpia m'u dogj. Vendin e punës e humba. Tani jam duke ikur për të shpëtuar kokën dhe rrugës për këtu vajta dhe fsheha ca libra në shtëpinë e një zjarrtari. O zot, ç'nuk kam bërë brenda vetëm një javë.

— Ke bërë atë që s'kishe si të mos e bëje. Të gjitha këto njëherë do të ndodhnin.

— Po, ashtu mendoj edhe unë. Ishte diçka që, pa e ditur as vetë, po përgatisja prej kohësh. U mblodh ashtu siç mblidhen paratë që vihen mënjanë, pa u kuptuar, shkoja sa andej këtej, bëja një gjë, kurse në të vërtetë bëja diçka tjetër. Zot, të gjithë këtë e kisha brenda vetes. Çudi është si s'dukej edhe që nga jashtë. Dhe ja, tani jam këtu, që të shkatërroj edhe jetën tënde. Ka mundësi që të më kenë ndjekur kur erdhë.

— Për herë të parë në kushedi sa vjet po e ndiej veten të gjallë, — tha Faberi. — E ndiej se po bëj atë që duhet ta kisha bërë këtu e pesëdhjetë vjet. Ka ca kohë që s'kam më frikë. Ndoshta ngaqë tani po bëj atë që duhet. Ndoshta ngaqë tani që përdora dhunën, nuk dua që të më marrin më për një frikacak. Besoj se tani e tutje unë do të bëj gjëra edhe më të guximshme, që janë me rrezik, që të mos kem mundësi më pas të braktis detyrën time e të bie pre e frikës. Po ti q'mendon të bësh?

— Do të fshihem, do të zhdukem.

— E di që plasi lufta?

— E dëgjova.

— Nuk është pér të qeshur? — foli plaku. — Vëtëm se ngaqë tani kemi hallet tonë, lufta na duket një gjë kaq e largët!

— As që kam pasur kohë pér të menduar. — Montagu i zgjati një kartmonedhë njëqindollarëshe. — Dua që t'i marrësh ti e t'i përdorësh si të të duket më mirë, kur unë të kem ikur.

— Por...

— Gjer në mesdite mund edhe të më kenë vrarë, përdori të paktën këto pér gështjen tonë.

Faberi pohoi me kokë.

— Po munde dot, bën mirë të ndjekësh bregun e lumi, gjersa të gjesh atë linjën e vjetër të hekurudhës, që të shpje pér në brendësi të vendit. Ndiq hekurudhën. Megjithëse tani praktikisht i gjithë komunikacioni është ajror dhe thuaqse të gjitha linjat hekurudhere nuk përdoren më, shinat janë akoma, kanë mbetur që të ndryshken. Kam dëgjuar të thonë se aty-këtu, nëpër gjithë vendin, ka kampe endecakësh, apo ca lloj kampe lëvizëse, siç i quajnë, kështu që, po vazhdove udhën dhe po i mbajte sytë mirë hapur, përgjatë binarëve të hekurudhës së vjetër pér në Los Anxheles, me siguri do të gjesh shumë ish-të diplomuar të Universitetit të Harvadit. Pjesa më e madhe e tyre ndiqen nga policia e qyteteve të ndryshme, por megjithatë prapë disa kanë mbetur. Tanimë s'duhet të jenë edhe aq shumë dhe, me sa duket, qeveria s'i ka menduar asnjëherë si ndonjë rrezik të madh, aq sa të shohë të nevojishme të dérgojë ndonjë ekspeditë ndëshkuese kundër kampeve të tyre përgjatë hekurudhës. Ti mund të bashkohesh me ta pér ca kohë dhe pastaj lidhu me mua në Sent-Luis. Që sot në mëngjes, me autobusin e orës pesë, do të nisem pér në Sent-Luis, që të takohem me një ish-tipograf; siç e sheh, edhe unë kam vendosur të dal më së fundi nga strofka! Dhe ke pér të parë që këto para kanë pér t'u përdorur mirë. Dhe tani, mos do të flesh një çerek ore?

— Jo, është më mirë që të iki.

— Prit të shohim njëherë se q'bëhet.

E çoi me të shpejtë Montagun në dhomën e gjumit dhe aty ngriti kornizën e një pikturë, pas së cilës u duk ekranë i një televizori, jo më i madh sesa një kartolinë postale.

— Gjithmonë kam dashur të kem një aparat fare të vogël, diçka që, po të dilte nevoja, mund ta fshihja edhe në pëllëmbë të dorës, diçka që të mos ishte si ato paretet ulëritëse, përbindshmerisht të mëdha. Ja e shikon...

E ndezi.

«Montag, — tha TV duke u ndriquar. — M-O-N-T-A-G.» — Emri u rrökëzua nga një zë autoritar.

— «Gaj Montag. Akoma nuk është kapur! Helikopterët e policisë po e kërkojnë. Nga një rajon tjetër u soll një tjetër Zagar Mekanik.»

Montagu dhe Faberi vështruan njëri-tjetrin.

«Zagari Mekanik nuk dështon kurrë. Asnjëherë që nga hera e parë kur u përdor pér të kapur prenë, kjo shpikje e pabesueshme nuk ka bërë as edhe një gabim. Sonte rrjeti ynë televiziv është krenar që ka mundësi të ndjekë Zagarin kur ky do të lëshohet kundër presë me anë të një telekamere të montuar në një helikopter.»

Faberi nxori dy gota me uiski.

— Të bën mirë.

E pinë.

«... një nuhatje e tillë e hollë si ajo e Zagirit Mekanik është në gjendje të kujtojë e të identifikojë dhjetë mijë lloj erëash të dhjetë mijë njerëzve, pa qenë nevoja pér regjistrim të ril.»

Një drithërimë e lehtë përshkoi trupin e Faberit. Ai pa përreth, vështroi shtëpinë e tij, muret, portën, dorezën e portës dhe karrigen, ku atë çast rrinte i ulur Montagu. Montagu e vuri re atë shikim. Pastaj që të dy hodhën edhe një veshtrim përqark, dhe Montagu i ndjeu hojëzat e hundës se si iu hapën, sikur ai vetë të ishte duke nuhatur gjurmët e veta, dhe papritur iu duk sikur hunda e tij ndjeu atë shteg që ai kishte

hapur në ajrin e dhomës, ato pikëza djerse që dora e tij kishte lënë mbi dorezën e portës, të padukshme, por të shumta, si ato kristalet e një shandani, pra ai ishte kudo në atë dhomë, brenda, sipër, përreth gjithçkaje, ishte një e re e shndritshme, një fantazmë e shkrirë në ajrin e dhomës. Pa Faberin se si embajti frymën nga frika se mos e tërhiqte atë fantazmë mbi veten, nga frika se mos molepsej nga ai flurim që del prej një njeriu që ikën.

«Zagari Mekanik tani po zurret nga helikopteri në vendin e zjarrit.»

Dhe ja, në ekranin e vogël u duk shtëpia e vogël, turma e mbledhur dhe diçka e mbuluar me një çarçaf, ndërsa nga qielli, si një lule gjigante, duke u dridhur e duke u vërvitur, po zbriste helikopteri.

«Pra, dashkan edhe spektakël, — mendoi Montagu me vete. — Cirku duhet të vazhdojë shfaqjen, paçka se një luftë ka shpërthyer...»

E vështroi atë skenë si i magjepsur, pa qenë i zoti të lëvizte nga vendi: një skenë shumë e largët, që s'ishte pjesë e tij, një komedi që luhej diku, e vëçantë, e jashëzakonshme pér ta parë, së cilës s'i mungonitë një lloj bukurie perverse. «Dhe e gjithë kjo bëhet pér mua, — mendoi, — e gjithë kjo po ndodh vetëm pér hirin tim, o zot!»

Sikur të donte, mund të kishte qëndruar aty, i patrazuar, pér të parë ndjekjen me të gjitha ato fazat e saj nëpër rrugina, nëpër rrugët e gjera, përgjatë bulevardeve të médha, të shkreta, përtëj shesheve të ndërtimit e kopshteve pér fëmijë, që ndërpritej herë pas here nga afó reklamat e pashmangshme tregtarë, pastaj prapë nëpër rrugica të tjera, gjer te shtëpia e Bleikut, e kështu me radhë gjersa të mbërrinte në shtëpinë e Faberit, ku ai me Faberin po rrinin ndenjur duke pirë, ndërkohë që Zagari Mekanik nuhaste atë shteg të hapur tani shpejt, i heshtur si vetë firoma e vdekjes, gjersa befas të ndalej para asaj dritareje, aty, mënjanë. Dhe atëherë, sikur të donte, Montagu

mund të çohej, të shkonte gjer te dritarja, duke mos e hequr njëkohësisht njërin sy nga ekranin i televizorit, të hapte dritaren, duke u zgjatur përjashta, duke e pasur shikimin njëherësh edhe brenda dhomës te ekranit, për të parë veten ashtu të dramatizuar, të komentuar, të transmetuar, ashtu në këmbë pranë dritares, i piktuar në atë televizor të vogël, që ndriçohej nga jashtë, një dramë që ia viente ta shihje objektivisht, me vetëdijen se në sallone të tjera kishin për ta parë me ngjyra, në madhësi natyrale, në mënyrë të përkryer nga ana e përmasave! Dhe mjaft që ta kishte shikimin të shpejtë, dhe do të kishte kohë, madje, edhe që ta shihte veten pak caste para se të humbte në harresë, të shihte se si do t'i futej gjilpëra me prokainë, për hir të gjithë atyre njëreza të salloneve, që vetëm pak minuta më parë i kishin shqitur nga gjumi ato piskamat e tërbuara të parateve të salloneve, që të vinin e të admironin atë gjah të madh, atë gjueti njeriu, atë shfaqje madhështore, të luajtur nga një njeri i vetëm.

Kushedi, valle, në do t'i dilte koha për të mbajtur një fjalim?

Ndërkokë që Zagari do ta mbërthente, në prani të nja njëzet apo tridhjetë mijë spektatorëve, a nuk do të kishte ai mundësi ta përmblidhë gjithë jetën e tij të asaj jave me një frazë të vetme apo qoftë edhe me një fjalë të vetme, që t'u mbeste atyre e ngulitur në kujtesë edhe përmjaft kohë pasi Zagari, si ta rrakte me ato kthetrat e tij metalike, do ta tërhoqite me të shpejtë drejt errësirës? Dhe ndërkokë telekamere do të ishte aty e palëvizshme drejt e mbi bishën, që zvogëlohej në largësi, — ç'fund plot efekt! E q'mund të thoshte me pak fjalë që të mund t'i plagoste, t'i gjerricte të gjitha ato fytyra, që t'i zgjonte të gjithë ata njerëz, që të shihnin realitetin?

— Ja, — belbëzoi Faberi.

Që nga helikopteri rrëshqiti poshtë diçka që s'ishte makinë, që s'ishte kafshë, diçka që s'ishte as e gjallë dhe as e vdekur, nga e cila dilte një ndriçim i

zbehtë i verdhemë. Zagari mbeti për një copë herë aty pranë gjermadhës së shtëpisë së Montagut, që tymoste ndërkokë që njerezit i avithin pranë feqës zjarrhedhësin që kishte lënë Montagu: dhe atëherë u dëgjua diçka si një dridhje e rimtuar, gumëzhítëse.

Montagu tundi njëherë kokën dhe, duke u çuar nga vendi, ktheu pijen që i kishte mbetur në gotë.

— Erdhi koha që të iki. Më vjen keq që për fajin tim...

— Për çfarë të vjen keq? Për mua? Unë meritoj jo vetëm kaq, por edhe më tepër. Por tani, ama, për hir të zotit, vrapi! Kushedi do të mund t'i vonoj një cikë...

— Jo, prit një çast. Nuk ka asnje dobi që të zbulosh veten. Sa të kem ikur unë, digj kuvertën e këtij shtrati, që e preka unë, edhe karrigen në sallon hidhe bashkë me kuvertën në shkrumbuesin e kuzhinës. Lyej me alkool të gjitha mobiljet, bashkë me dorezat e dyerave. Aparatin e ajrit të kondicionuar hape në maksimum në të gjitha dhomat dhe atë trotuarin para shtëpisë spërkate sa më shumë që të mundësh me pompen automatike të kopshtit. Ndoshta arrin të zhdukesh gjurmët.

Faberi i shtrëngoi dorën.

— Lërrma mua këtë. Fat të mbarë. Gaj. Po qe se do të jemi që të dy shëndoshë e mirë, e lëmë të takoheni pas pesëmbëdhjetë ditësh në Sent-Luis, më shkruai me postën restante. Më vjen keq që kësaj here nuk është e mundur të kemi lidhje me audiofon. Do të ishte diçka me shumë dobi për të dy, por pajisjet e mia teknike gjithmonë kanë qenë shumë të kufizuara. E kupton, as që më kishte shkuar kurrë në mend që do të lindte nevoja për to. C'plakush budalla që jam! S'më vinte kurrë në mend! Budalla, budalla kam qenë! Ja, tani nuk kam qoftë edhe një fishekth tjetër të verdhë, të atij tipi që do të na bënte shumë punë. Shko, tani!

— Dhe një gjë! Shpejt! Më duhet një valixhe, ku të vësh brenda gjithë rrobat e tua më të ndotura që ke, një kostum të vjetër, që, sa më i ndotur të jetë, aq

më mirë është, një këmishë, një palë pantallona të vjetra, këpuçë...

Faberit sa doli u kthye. Valixhen prej fibre e puthiten buzëve me një shirit ngjitës.

— Që të mos i iki era e parë e zotit Faber, natyrisht, — tha plaku, — i bërë tërë djersë.

Montagu e spërkati pjesën e jashtme të valixhes me uiski.

— S'dua që Zagari të identifikojë dy erëra njëherësh. Mund të marr këtë uiskin? Më vonë kam për tia pasur nevojn. O zot, të shpresojmë që gjithqka do të vejë mbarë!

I dhanë edhe njëherë dorën njëri-tjetrit dhe, para se të dilnin nga dhoma, i hodhën edhe një herë sytë nga televizori.

Zagari ishte lëshuar me vrap nëpër rrugicën e parë, i heshtur, e po nuhaste erën e fortë që frynte nëpër natë, i ndjekur pas nga telekamerat e montuara nëpër helikopterë.

— Mirupafshim!

Dhe, duke rendur në majë të gishtave, me valixhen gjysmë të zbrazet në dorë, Montagu doli nga porta e prapme. Nga pas dëgjoi se si u zgjua pajisja e ujities, duke paqtuar terrin me një shi të butë. që pas pak u shpërndë përreth si një erashkë, duke përmbytur trotuarin me ujë, i cili pastaj vinte e derdhei si të që një prroskë në rrugicën nga pas shtëpisë. Montagu mori me vete mbi fytyrë ca pikë të këtij shiu. Iu bë sikur e dëgjoi plakun që po i therriste akoma mirupafshim, por s'qe i sigurt.

U largua nga shtëpia e Faberit sa më shpejt që mundi, duke marrë drejtimin e lumit.

Montagu rendte.

E ndiente Zagarin se si po e mbërrinte. i ftohtë, i pashpirt, i shpejtë, si ajo era aq e lehtë, sa as barin nuk e bën dot të shushurijë, as xhamat e dritareve s'i bën dot të drithërohen, as atë hijen e gjetheve përbimi trotuaret e bardhemë, mbi të cilët kalon, s'e trazon. Zagari s'e prekte botën. Me vete mbartte heshtjen, aq sa

e ndieje se si nga prapa teje sa vinte gjithnjë e më shumë shtohej heshtja nëpër tërë qytetin; Montagu e ndiente ngutjen t'i shtohej nga çasti në çast dhe vraponë e vraponte.

Duke rendur në drejtësim të lumit, u ndal një grimi sa për tu mbushur me frysë, sa për të hedhur një sy aty përtëj xhamillëkut të ndriçuar të shtëpive që sapo ishin zgjuar, për të parë brenda tyre ravigëzimet e njerëzve, me fytyrat e kthyera nga paretet e salloneve, ku Zagari Mekanik, një firomë avulli neonesh, që përshkonte ekranin si rrufe, herë dukej e herë zhdukej! Tani, ja ku po kalonte nëpër Elm Terrace, nëpër Linkoln, në Oak Park, ja ku po merrte përpjetë rruginës, drejt shtëpisë së Faberit! «Kalo më tej, — mendonte Montagu me vete, — aty mos u ndal, vazhdo, në atë shtëpi mos hyr!»

Mbi paretet e sallonit doli shtëpia e Faberit, me atë makinën, që, duke rregëtirë, spërkaste natën përreth me ujë.

Zagari u ndal duke u dridhur i terti.

Mos! Montagu e puthiti trupin pas parvazit të dritarës. Këtej, këtej duhet të vish! Këtu!

Thumbi me prokainë hynte e dilte, hynte e dilte, si ndonjë kamë. Një pikëz e vëtme, e kulluar, e narkotikut të éndrrave i pikëzonte nga maja e ages, pikërisht atë çast kur ajo zhdukej përsëri në brendësi të feçkës së Zagarit.

Montagu e mbajti frysë, e ndjeu atë në gjoks, si një grusht të myyllur.

Zagari Mekanik u kthye me të shpejtë dhe u largua nga shtëpia e Faberit, duke u lëshuar sërisht tatëpjetë rruginës.

Montagu e çoi menjëherë shikimin drejt qiellit. Helikopterët ishin afruar edhe më, një re e madhe insekteesh, të grumbulluara rrëth një burimi të vetëm drite.

Me zor, Montagu ia kujtoi vetes se s'ishte duke parë një episod, frysë të fantazisë së ndonjërit, aty në udhën që të shpinte për në lumë; përkundrazi, kjo

ishte loja e tij e shahut, që ai tanë po luante me vetë vdekjen, që ai po e vërente se si po luhej lëvizje përlëvizje.

Lëshoi një ulërimë, për t'i dhënë vetes atë impuls të nevojshëm, që të mund të shkëputet nga kjo dritare e fundit dhe nga ajo shfaqje magjepsëse, që zhvillohej përtëj saj dhe ja. përsëri ishte larg prej andej, në atë rendje të dëshpëruar. Rrugina nga prapa shtëpisë, një rrugë, rruvana, prapë një rrugë, dhe, më së fundi, era e lumit. Njëra këmbë i shtrihej përparrë sa mundej më shumë, pastaj ajo ulej, përparrë këmba tjetër, ulej, përparrë, ulu, përparrë, ulu. Njëzet milionë Montagë, të lëshuar në atë vrapi të marrë, do të dilnin ekraneve, nëse telekamerat do të mbërrin, më së fundi, ta inkudronin. Njëzet milionë Montagë, që iknin, që iknin nga sytë këmbët, si në ata filmat e vjetër komikë, ku policë e hajdutë, ndjekës e të ndjekur, gjahtarë bashkë me prenë e vet, që të gjithë silleshin e silleshin vërdallë në nië karosel të marrë. E kishte parë me mijëra herë ai këtë skenë. Nga pas, tanë kishte njëzet milionë Zagarë, që heshtazi lehnin, që kërcenin nga njëri ekran i salloneve te tjetri, nga pareti i djathë tek ai që ishte në qendër e prej aty në të majtin, dhe pastaj zhdukeshin, e prapë shfaqeshin në faqen e dia-thë, në të qendrës, në paretin e majtë, ja, u zhdukën! Montagu futi në vesh fishekthin e kufjes së radios:

«Policia porosit gjithë banorët e lagjes «Elm Terrace» të veprojnë si viion: të hapin portat kryesore dhe ato të prapme të shëpive dhe të bëjnë roje në dritaret. Po qe se secili duke nisur që nga ky çast, do të vroitojë mirë copën e rrugës që ka para shtëpisë së tij, krimineli nuk ka se si të na shpëtojë. Këtë duhet ta bëni të gjithë në-një kohë. Jeni gati?»

Po, natyrish! Çudi si s'u kishte vajtur në mend ta bënin këtë punë qysh më parë? Përse vallë s'e kishin provuar ndonjëherë këtë lojë të re për tërë këta vjet? Që nga ky çast, të gjithë do të marrin pjesë në këtë lojë! Tani krimineli s'ka nga ikën! Një njeri

që vrapon i vetém nëpër qytet, natën, i vetmi njeri që
është duke vënë në provë këmbët e veta.

«Tani do të numërojmë gjer në dhjetë! Një! Dy!»

Montagu e ndjeu se si i tërë qyteti u çua në këmbë.

«Tre!»

Montagu ndjeu se si qyteti i tërë vapoi drejt mijëra dyerve.

Më shpejt! Çoje përparrë këmbën, ule shputën!

«Katër!»

E tërë popullata vërtitej nëpër paradhomë, si një mori somnambulësh.

«Pëse!»

Montagu ndjeu se si duart e tyre kapën dorezat e dyerve.

Aroma e lumenit ishte diçka e freskët, si e një shiu të rrëmbyer. Për shkak të vrapimit, Montagu e kishte gojën të tharë, të lëmeshkët, sytë i digjinin, i lotonin. Lëshoi një ulërimë, sikur ajo ulërimë të kishte fuqinë ta shtynte përparrë për të përshtuar ato njëqind hapa të fundit që i kishin mbetur me shpejtësinë e një raketë.

«Gjashtë, shtatë, tetë!»

Në mijëra dyer dorezat u rrotulluan.

«Nëntë!»

Montagu u largua me vrap nga rreshti i fundit i shtëpive... dhe u lëshua poshtë, drejt masës së errët të ujtit.

«Dhjetë!»

Portat u hapën.

Montagu përfytyroi mijëra fytyra që vëzhgonin kopshtet para shtëpive, rrugicat pas tyre, qiellin, fytyra të fshehura pas perdeve të zbehta, fytyra të trembura nga nata, si ca kafshë të murrme që rinë e përgjojnë nga strofullat e tyre elektrike, fytyra me sy të shpëlarë, të hirtë, me gjuhë të hirta, me mendime të hirta, që nxirrin krye mbi mishin e përgjumur të fytyrave të tyre.

Por tashmë ai kishte mbërritur lumin.

E çiku si për t'u bindur se ishte real.

U fut nē ujē e u zhvesh aty nē terr, krohdhi trupin, krahët, kokën nē atē ujē tē kulluar; ca ujē e piu e ca e thithi me hundë. Pastaj veshi rrrobat e vjetra tē Faberit, ato këpucët e tij tē vjetra, kurse rrrobat e tij i hodhi nē lumë dhe ndenji dhe i pa se si u larguan shpejt, përgjysmë tē zhytura nē ujē. Pas kësaj, duke shtrënguar fort valixhen, bëri disa hapa drejt mesit tē lumit, gjersa këmbët s'i çiknin më shtratin, e atëherë rrjedha e ujit e mori me vete nē errësirë.

Kishte notuar nga treqind metra nē drejtim tē rrjedhës së lumit, kur nē breg ia mbërriti Zagari. Sipër tij vërtiteshin tërë zhurmë helikat e mëdha tē helikopterëve. Një shtrëngatë e tërë drite ra përmbi lumë, dhe Montagu u krohd i téri nën atë ndriçim tē forte, si tē vinte nga vetë dielli, që befas kishte dalë mes reve. Ndjeu se si lumi e mori me vete dhe e goi më tej, përgjatë rrjedhës, aty ku ishte terri. Pastaj drita u largua përsëri nē drejtim tē bregut, helikopterët u kthyen për në qytet, si tē kishin gjetur një shteg tjetër për tē ndjekur; ato po largoheshin dhe shpejt u zhdukën në mes tē natës. Edhe Zagari ishte zhdukur. Kishte mbutur vetëm lumi i ftohtë dhe Montagu, që, i çuditur edhe vetë, po notonte i qetë, tutje nga ai qytet, nga dritat, nga ndjekja, tutje nga gjithçka.

I dukej sikur kishte lënë pas vetes një skenë tē mbushur plot e përplot me aktorë. Sikur sapo ishte larguar nga një seancë spiritike, nga ato fantazmat e saj murmuritëse. Po shkonte nga një gjendje ireale e frikshnë drejt një realiteti që atij i dukej ireal, pikërisht sepse për tē ishte diçka e re.

Bregu i errët i lumit i rrëshqiste përbri, ndërkohë që lumi po e shpinte tutje, përmes fushës e kodrinave. Për herë tē parë pas aq e aq vjetash po shihët përmbi kokë yjet, korteun e pafund tē zjarreve qer-thulluese. Shihët një koçi tē stërmadhe yjesë, që rrökullisej nëpër qìll e që i kanosej t'i shembej përsipër e ta bënte copë e çikë.

Po pluskonte përmbi ujë, i kthyer në kurriz, si tē qe i vdekur, kur befas ndjeu se valixhja, e mbufatur

nga uji, u krohd brënda; lumi rrrokulliste têrë përtim valët e veta, duke e larguar atë gjithnjë e më tepër nga ata njerëz. Lumi ishte tepër real, e përkundte atë têrë kujdes në krahët e vet e i linte kohë tê mendohej më nge pér têrë atë muaj, pér têrë atë vit, pér têrë jetën e tij. Ndjeu se si zemra i ngadalësoi tê rrahuarat. Edhe mendimet e tij tashmë s'po rendnin më me ritmin gulçues tê gjakut.

Shikonte hënë që varej në quell. Kjo ishte hëna, po drita e saj nga vinte vallë? Natyrish tê që nga dielli. Po vetë dielli nga e merrte dritën? Nga askush. Ai digjet vetë. Dhe nga dita në ditë dielli vazhdonte tê digjej e tê digjej. Dielli dhe koha. Dielli, koha, zjarri. Zjarri përvëlues. Lumi po e përkundte lehtë-lehtë dhe po e çonte më tej. Një zjarr që s'kishte tê sosur. Dielli lart në quell, dhe gjithë orët që janë mbi tokë, u shkrinë në mendjen e tij, u bënë një e têrë. Dhe pas kaq vjetësh që jetonte në tokë e nga ajo copë herë aty në lumë, ai e kuptoi përfundimisht se kurrë më në tê ardhmen, sa tê ishte gjallë, s'duhej tê digje.

Dielli digje qdo ditë. Ai digje Kohën. Bota rendet e shpejti në një elips, duke u vërtitur rrreth aksit tê vet, ndërsa koha digje vitet e njerëzit, digje veten e vet e pér këtë s'kishte nevojë pér ndihmën e tij, të Montagut. Ndaj dhe në se ai, Montagu, bashkë me zjarrtarët e tjerë do tê vazhdonin tê digjnin gjérat që kishin krijuar njerëzit, ndérkohë që dielli do tê digje Kohën, atëherë s'kishte pér tê mbetur më asgjë prej gjëje!

Njëra prej tê dyja palëve duhej tê ndalonte. E, meqë natyrish këtë s'do ta bënte dielli, atëherë duhej ta bënte Montagu bashkë me ata njerëz, me tê cilët kishte punuar gjer para pak orësh. Diku duhej prapë tê fillonte mbledhja dhe ruajtja e vlerave që kishte krijuar njeriu, kudo që ato tê ndodheshin, në librat, në regjistrat, në kujtesën e njerëzve, duheshin ruajtur ato nga mola, nga ndryshku, nga myshku e nga njerëzit e armatosur me shkrepëse. Bota ishte e mbushur plot me zjarre tê mëdha dhe tê vogla. Dhe tani

punëtorët e endjes e të thurjes duhet t'ia nisnin sa më shpejt punës pér t'i bérë botës një petk të ri, zjarrdrures, prej asbesti.

Ndjeu befas se këmbët i çikën në tokë; shollët e këpucëve, që zunë t'i kërcisin nérper gurë e guralecë, ngritén lart rërën. Lumi e kishte nxjerë në breg.

Përpara vetes pa atë krije së tē stërmadhe e të zëzë, pa sy e pa fytyrë, që rendte e rendte, duke pëershkuar me mijëra milje, duke kaluar përmes kodrash tē gjelbëruara e pyjesh, pa u ndalur asnjëherë, duke pritur me padurim atë, Montagun.

Ngorroi njëherë tē dilte nga ato ujëra tē qeta. Kishë frikë se mos i dilte përsëri përpara Zagari. Se mos befas shihte barin e bimët tē rënkonin kryevarura nën erën e madhe që sillte reja e helikopterëve.

Por në rrafshirë s'ndihej asgjë tjetër vëç filladit tē zakonshëm vjeshtak, që rriddhe i qetë, njëlloj si edhe lumi. Përse vallë Zagari s'po dukej asgjékundi? Përse kërkimet kishin zënë tē bëheshin prapë në drejtim tē qytetit? Montagu mbajti vesh. Asgjë s'ndihej.

«Mili, — mendoi me vete. — Shiko këtë fushë, këtu përreth. Dëgjo! Çfarë qetësie! Asgjë s'ndihet. Mili, nuk e përfytyroj dot q'do tē bëje ti në një rast si ky! Mos vallë do tē zije t'i ulërije heshtjes: «Pusho! Pusho! Ah, Mili, Mili! Dhe Montagu e ndjeu veten tē trishquar.

As Mili nuk ishte aty, as Zagari, por vetëm aroma e thatë e sanës që vinte nga kushedi se ç'fushë e largët e që e bënte Montagun tē zbriste sërisht përbimi tokë.

Iu kujtua ajo ferma që kishte vizituar njëherë, kur kishte qenë fare i ri, në një nga ato ditët e rralla, kur ai kishte parë me sytë e tij se si dikur, pas atyre shtatë vellove tē irrealitetit, mbrapa pareteve televizive tē sallonit, matanë Kësbtjellave tē kallaja tē qyteteve, kishte një tjetër botë, ku lopët kullotnin në barin e lëndinave, ku derrat leroseashin në mesditë në pellgje me ujë tē ndenjur e qentë lehnin duke u vajtur nga pas deleve bardhoshe.

Dhe ja tanë, ishte kjo aromë e thatë sane, kjo pér-

kundje e lehtë e ujtit, që i shtinë ndër mend të vinte e të flinte në mes të sanës së freskët të një plevicë të veçuar, larg nga xhadeja poterremadhe, aty prapa një ferme të paqtë, nën një mulli ere të vjetër, që dridhjet i terti tek vërtitej duke kërkellitur përvajshëm për vitet që shkonin. Për téré natën ai do të rrinte shtrirë aty lart, në plevicë, duke mprehur veshët të dëgjonte angullimat që vinin nga kafshë të largëta, nga drurë e insekte, të dëgjonte dridhjet e frushkullimat e lehta të krahëve.

Por gjatë natës, mendoi ai me vete, ndoshta do të dëgjonte ndonjë zhurmë si ajo e hapave që ecin vjedhurazi. Dhe ai, me një nderje të beftë, do të çohet ndenjur. Por zhurma do të qe shuar, dhe atëherë ai, disi i qetësuar, do të hidhte një sy jashtë dritares së plevicës e aty, mes territ të thellë, do të shihte se si fikeshin njëra pas tjetrës dritat në shtëpinë e fermit, kurse më pas, në një dritare pa dritë, do të dilte një vashëz shumë e bukur, që do të zinte të mbledhë flokët gërshtetë. Ishte e vështirë ta shihje, por prapë fytyra e saj sec i kujtonte fytyrën e asaj vajzës që kishte ikur e s'kthej më, por që ndodhej diku thellë në genien e tij, atë vajzë që i ngazëlløhej natyrës, që s'e kishte prekur zjarri i zjarrrarëve, që kishte ditur se ç'donte të thoshtë po të fërkoje pas gushës një lule radhiqeje. Pastaj ajo do të zhdukej nga ajo dritare dritëpakkë e do të shfaqej më sipër, në dhomën e saj të zbardhëlyer nga hëna. Dhe, më së fundi, nën zërin e vdekjes, nën ulërimën e avionëve reaktivë, që e shqy-enin qiellin në dy pjesë të zeza, gjér tutje, në fund të horizontit, ai do të vazhdonte të rrinte i shtrirë përmbi barin e thatë, i siguruar e i fshehur mirë, e do të shihte prej andej se sa të quditshëm e të panjohur do t'i dëkeshin ato yje aty në fund të qiellit, që do të zhdukeshin dalngadalë për t'i lënë vendin dritës së ëmbël të agimit.

Në mëngjes s'do të ndiente më gjumë, sepse ajo mori aromash të këndshme e ato vegime të paqtë të

tërë asaj nate të shkuar në fshat do ta kishin çlodhur, njëloj sikur të kishte fjetur me sytë hapur, kurse goja do t'i hapej nga një buzagaz i lehtë.

Dhe ja, aty përfund shkallëve të plevicës, do ta priste edhe një gëzim tjetër, diçka e pabesueshme. Ai do t'i zbriste ato tërë kujdes, njérën shkallinë pas tjetrës, nën dritën e kuqërreme të agut të parë, gjersa do të ndalej përmbi një mrekulli të vogël, që do të përkulej e do ta prekte: një gotë me qumëshët të freskët, të ftohtë, ndonjë mollë, ca dardha e prisin aty në fund të shkallëve.

Kaq donte ai. Një shenjë që t'i rrëfente se bota e madhe e mirëpriste, e pranonte dhe i jepte gjithë atë kohë që do t'i duhej për të menduar gjithçka duhej menduar.

Një gotë qumëshët, një kokërr mollë, një kokërr dardhë.

Ai doli nga lumi.

Toka i vërshoi përballë, njëloj si dailgët e një deti. Atij iu bë sikur u dérmua nga ajo dyndje e territ, nga pamja e fushës që kishte përreth, nga ato miliona aroma që vinin me krahët e erës vjeshtake, që i fusnin të ftohtin. Ai u zmbraps nga terri, nga ato zhurma, nga ato erëra, me një gumézhimë të madhe në vesh. Gjithçka i sillej vërdallë. Yjet rrëzoheshin drejt tij si meteorë të përflakur. Do të donte të kridhej sërisht në lumë, që ta linte rrjedhën ta merrte me vete. ashtu lehtë-lehtë, e ta çonte më tej, përgjatë asaj lugine, diku në vend të sigurt. Ajo tokë e zezë, që i ngrihej përballë e që 'kushedi se nga vinte, i kujtoi Montagut atë ndodhinë e fëmijërisë, kur ai ishte duke u larë në det dhe përmbi të i kishte rënë dallga më e madhe që ai mbante mend ndonjëherë; ajo e kishte shembur në një pështjellim terri të verdhemë e llumi të mjelmët, uji i digjte hundën e gojën, ia trazonte stomakun. mes ulërimash tërë dëshpërim. Shumë ujë kishte pasur atëherë! Shumë tokë kishte tan!

Dhe nga ai muri i errët që kishte përpara, doli

një murmurimë. Një formë. Nga forma, dy sy. Nata ia kishte ngulur sytë. Pylli po e shihte.

Zagari!

Tërë ky vrap, ky stërmundim, të fshihesh kaq larg, të vuash kaq shumë, dhe atëherë, kur veten e quan jashtë rrezikut dhe me një psherëtimë lehtësimi del, më në fund, në breg, të të shfaqet para teje...

Zagari!

Montagu lëshoi një ulërimë të fundit plot dëshpërim, si të donte të thoshte ashtu se kjo ishte me të vërtetë tepër për një njeri.

Por forma u shpërbë menjëherë. Sytë u zhdukën. Grumbujt e gjetheve të thara u shpërndanë, si një dash i thatë shushuritës.

Montagu ishte prapë vetëm mes shkretëtirës.

Një dre. Ishte një dre. Ndjeu aromën e rëndë të myshkut, si një parfum i përzier me gjak, dhe fluriuin që dilte nga fryma e kafshës, nga gjithë ato kardamone, myshqe e kryqza fletëgjera të kësaj nate të pafund, kur drurët i suleshin përballë, zmbapse-shin, pastaj prapë nisin vrapin, e prapë têriqeshin, të shoqëruara nga rrahjet e zemrës, që i rekintë aq fort.

Një miliard gjethë duhet të ishin aty, përmbi tokë, ai po kalonte në atë vaun mes tyre, duke trazuar rrëkenë e tyre të thatë, që mbante erë karafil hindi dhe pluhuri të nxehjtë. Po ato aromat e tjera! Ishte një si prej patateje të prerë në mes, që gohej thuaçse nga të katër anët e dheut të ashpër, të ftohtë, të bardhemë, ngaqë gjatë tërë natës mbi të varej hëna. Ishte pastaj një erë si ajo që del kur hapet një enë me turshi, si dhe ajo e majdanozit në shtëpi mbi tryezën e kuzhinës. Ishte edhe një aromë tjetër e lehtë, si ajo e mustardës. Një tjetër si ajo e karafilave të kopshtit të shtëpisë fqinje. Montagu uli dorën dhe ndjeu se si nën të u shtriq bari, si një fëmijë që po e ledhatojnë. Në gishta i mbeti një aromë jamballi.

Ndenji aty duke thëthirë aromat që vinin nga toka dhe, sa më shumë merrte frymë, aq më shumë mbushej

me gjithë ato çudi të tokës. Montagu tashmë s'e kishte atë ndjenjë boshillëku. Kishte aty, madje, më tepër nga q'nevojitej pér tu ndier i nginjur. Gjithnjë kishte pér të pasur më shumë nga q'i duhej.

Duke iu marrë këmbët, shkoi e u fut në atë zbatocë gjethesh.

Dhe ja, në mes të gjithë gjërave të panjohura, gjeti diçka të njohur.

Këmba iu përplas pas diçkaje, që nxori një tingëllimë të mbytur.

Atëherë u ul dhe preku me dorë tokën, një metër nga njëra anë, një metër nga ana tjetër.

Linja hekurudhore, që dilte prej qytetit e që e conte ndryshkun e vet përmes gjysmës së kontinentit, nëpër pyje e korije, tashmë qëndronte e braktisur anës lumit.

Kjo ishte udha që ai duhej të ndiqte, pavareësish se nga do ta shpinte. Ja ku ishte ajo gjë e njohur, e vëtmuar, ajo joshje aq magjiplotë, që ai do të kishte nevojë ta prekte herë pas here, që të bindej se e kishte aty, nën këmbë, se po i printe përmes dritave dhe pellgjeve të aromave, të ndijimeve e ledhatimeve, mes shushurimave dhe mërmërimave të gjetheve.

Po ecte përmbi shinat.

Dhe u habit kur papritur e papandehur kuptoi se sa të sigurt e ndiente veten pér një fakt të cilin kurrë ndonjëherë s'do të mund ta provonte. Se njëherë e një kohë, por, ama, shumë e shumë kohë më parë, Klarisës i ishte dashur të ecte këtu, ku ai po ecte tanë.

Gjysmë ore më pas, tek po dridhej i téri nga të ftohtët, duke ecur me kujdesin më të madh mbi binarë, thellesisht i vetëdijshëm që kishte një trup, një

fytirë, gojën e sytë tē mbushur me errësirë, veshët që i kumbonin plot tinguj, këmbët tē gërvishtura nga ferrat dhe nga hithrat, befas i zunë sytë përparrë vetes një zjarr.

Ishte një zjarr, që dukej e zhdukej, si tē qe di-kush që po ia bënte me sy. Ai u ndal, si tē kishte frikë se mos e shuan te atë zjarr me frymën e tij. Por zjarri ishte real dhe ai iu avit téré kujdes, ashtu larg e larg. Iu desh nja një cerek ore gjersa iu afrau disi, dhe atëherë u ndal pér ta përgjuar, pa e diktuar kush. Ajo luhatje e lehtë e flakës, ai ngjyrim bardhë e kuq zbulonin para tij një zjarr tē çuditshëm, sepse zjarri pér tē ishte diçka krejt tjeter.

Dhe me tē vërtetë, ai pa shumë duar tē zgjatura drejt ngrrohtësisë së flakëve, duar pa krahët, që kishin mbetur tē fshehur në hijë. Mbi duart, fytara tē palëvizhshme, që luanin vetëm me hovje tē befta, bashkë me ndriçumin e zjarrit. Montagu asnjéherë s'e kishte ditur që zjarri mund tē ishte edhe i tillë. As që i kishte shkuar ndonjéherë ndër mend se zjarri mund tē jepte po njeljo siç merrte. Madje, edhe aromën ai e kishte krejt ndryshe.

Se sa ndenji ashtu duke përgjuar, s'e mori vesh, por seç kishte një ndijim sa foshnjarak, aq edhe tē këndshëm, tek e përsfytyronte veten si një kafshë që kishte ardhur gjer aty, që nga thellësitë e pyllit, e joshur nga ai zjarr. Montagu ishte një kriesë e mbuluuar me gézof me qime, me ca sy tē squillët, me feçkë e me kthetra, që, po qe se do tē dergjej përdhe i gjakosur, edhe gjaku i tij do tē mbante erë vjeshte.

Qëndroi aty gjatë, 'duke dëgjuar kërcëllitjen e përzemërt tē flakëve.

Një heshtje e madhe ishte mbledhur përreth atij zjarri dhe po ajo heshtje ishte në fyturat e njerëzve dhe kishte, pra, kohë pér t'u ulur ndanë atyre shinave tē ndryshkura, nén pemët, e tē vështroje prej andej botën, sikur ajo tē qe përbledhur e gjitha në flakët e atij zjarri, sikur bota tē mos ishte gjë tjeter veç një copë qelik, që ata njerëz e kishin marrë dhe

e kishin shkrirë që pastaj t'i jepnin formë sërisht. Dhe jo vetëm zjarri ishte i ndryshëm aty, por edhe hesh-tja. Dhe Montagu iu avit asaj heshtjeje aq të re, që kishte të bënte me gjithçka të kësaj bote.

Befas zérat u ndien përsëri dhe ishin zëra që flisin-nin, por Montagu s'i dëgjonte dot se ç'thoshin. Tin-gëllima e tyre herë ulej, herë çohej qetë-qetë, dhe ishin ata zëra që po e vërtitin botën aty nën sytë e tij, dhe po ata që po e vështronin; ata zëra e njihniu tokën, dhe pemët, dhe qytetin, që shtrivej në fund të atyre shinave, pranë lumi. Zérat flisnin pér gjithçka, s'kishte asnjë pér të cilën ata të mos dinin të flisnin, kjo dukej në atë gjallërinë me të cilën flisnin, dukej në qdo lëvizje të tyre, dukej në atë lëvrim të pareshtur kureshtjeje e mrekullimi që ndihet në ta.

Befas, njëri nga njerëzit ngriti, sytë dhe e pa, ndoshta atë qast pér herë të parë a ndoshta pér kushe-di të satën herë, dhe një zë i thirri Montagut:

— E pra, dil tanë që andej!

Montagu u zbyth duke u rikredhur në errësirë.

— Të them unë që s'ke pse të kesh frikë! — foli po i njëjtë zë. — Këtu je i mirëpritur!

Montagu iu afrua ngadalë zjarrit dhe të pesë bu-rrave të vjetër që po rrinin të ulur përqark tij, të ves-hur me pantallona ngjyrë blu, me khupa prej po të njëjtë stof e këmishë blu mjaft të errëta. Montagu s'diti ç'të thoshte.

— Ulu, — foli burri që dukej si i pari i atij gru-pi.
— Do një gotë kafe?

Montagu vështri lengun e zi, që nxirrte avull nga një gotë metalike, e zbukuruar me një rip që e qarkonte si një spirale e që ia zgjatën menjëherë.

Nisi të gjerbe me kujdes dhe gjatë gjithë kobës ndiente se si sytë e atyre njerëzve i ishin ngulitur tërë kureshtje. Kafeja i digjte buzët, por edhe i bënte mirë, sepse e ngrohte. Fytyrat përreth ishin mjekroshë por, ama, ishin mjekra të pastra, të rregullta, edhe duart e atyre njerëzve ishin të pastra. Që të gjithë ishin çuar

nga vendi, si pēr tē pritur një mīk, kurse tani u ulēn pērsēri. Montagu vazhdonte tē pinte kafenē.

— Falemnderit, — tha, — ju falēnderoj me gjithë zemër.

— Mirē se erdhe, Montag. Mua mē quajnē Grenxhēr.

Tjetri i zgjati një shishkë tē mbushur me një lēng pa ngjyrë.

— Pi edhe një gllēnjkë nga kjo. Tē ndryshon treguesin kimik tē frysëmarrjes. Brenda gjysmë ore era që do tē dalë prej teje do tē jetë ajo e dy personave tē tjerë. Por, kur ke Zagarin nga pas, e mira e tē mirave do tē ishte ta thaje tē gjithë shishkën.

Montagu e piu atë lēng, që ishte shumë i hidhur.

— Do tē kuterbosh mē keq nga një mace e egër; por, sidoqoftë, mē mirë kështu, — foli Grenxhëri.

— Me sa shoh, ma ditke emrin, — tha Montagu. Grenxhëri dëftoi me gisht një televizor portativ, tē vendosur pranë zjarrit.

— Pamë aty se si po tē ndiqnin. E morëm me mend se do tia mbathje përgjatë lumit, në drejtim tē jugut. Pastaj, kur tē ndiem se si po rendje andej-këtej, nëpër pyll, si ndonjë dre i dehur, nuk u fshehëm, siç bëjmë zakonisht. Kur pamë helikopterët tē ktheheshin mbrapsht, në drejtim tē qytetit, e morëm me mend se do tē ishe fshehur në lumë. Kur e mendon, tē vjen pér tē qeshur. Ndjekja vazhdon akoma, por, ama, në drejtim tē kundërt.

— Në drejtim tē kundërt?

— E po, le ta shohim njëherë.

Grenxhëri ndezi televizorin. Pamja që doli ishte një makth, që ai ekran i lëvizshëm. që kalonte nga dorë në dorë, dukej sikur e përhapte nëpër pyll.

Një zë po thërriste:

«Ndjekja po vazhdon në lagjet jugore tē qytetit. Helikopterët e policisë po grumbullohen në Evënu 87 dhe në Elm Grouve Park.»

Grenxhëri tundi kokën.

— Eshtë një truk, — tha. — Gjurmët e tua ata i

humbën në lumë, por këtë s'e pohojnë dot. Po ata e dinë edhe që s'kanë sesi ta mbajnë publikun të ngrehur edhe përmjaft kohë. Spektakli duhet të marrë fund në një mënyrë të jash të zakonshme e fare të shpejtë. Që të nisin e të rrëmojnë nëpër lumë, kushedi se sa orë të tjera do të duhen. Kështu që fani janë duke kërkuar një rrugëzgjidhje, që t'u japë fund kërkimeve në një mënyrë sa të kënaqshme, aq edhe të bujshme. Vëreje! Pas pesë minutash krimineli Montag do të jetë kapur!

— Po si?...

— Vështro!

Syri i telekamerës së vendosur në barkun e njërit prej helikopterëve u lëshua me të shpejtë në një rrugë të shkretë.

— E shikon? — murmuriti Grenxhéri. — Ai aty je ti; ja aty, në fund të asaj rruge, gjendet viktima e zgjedhur. E sheh si po zhvendoset telekamera? Kështu krijohet skena; formohet edhe një tension gjithnjë në rritje. E gjithë kjo zhvendosje e telekamerës do të përfundojë me një plan të parë. Në këtë çast ndonjë derdimen do të ketë dalë përmë të bërrë nga dy çape. Një rast tepër i rrallë. Ndonjë tip ekscentrik. Mos kujton ti se policia nuk i njeh zakonet e të gjithë njerëzve ekscentrikë të qytetit, përmë shembull të atyre njerëzve që u pëlqen të bëjnë shëtitje të gjata në të aguar, thjesht ngaqë ua ka ëndë të ecin apo ngaqë vuajnë nga pagjumësia. Sido që të jetë, policia e ka në listat e veta këtë të shkretë prej muajsh, në mos prej vitesh. Fundja, s'i dihet asnjëherë se si mund të hyjnë në punë ca të dhëna të tillë! E, me sa duket, sot qenkan vërtet me dobi. Të bëjnë t'i shpëtosh turpit. Oh, zot, pa shiko!

Njerëzit që ishin përqark zjarrit, u përkulenë pëmbi ekran.

Në të dukej një njeri që po merrte kthesën e një rruge. Befas në ekran u duk Zagari Mekanik, që ishte lëshuar në një vrapi të qëmendur. Prozhektorët e helikopterëve lëshuan menjëherë një duzinë kolona drite

trullošëse, që formuan një si farë kafazi përreth njeriut.

Një zë thirri:

„Ja Montagu! Ndjejkja mori fund!“

Njeriu i pafajshëm u ndal në vend, i hutuar, me një cigare të ndezur mes gishtërinjve. Çapëleu sytë, kur pa Zagarin, pa e marrë vesh se qishte. Ndoshata kurrë së mori vesh ndonjëherë. Njeriu ngriti sytë nga qielli, ku ishin sirenat që vikatin. Telekamera vazhdonte të afrohej me shpejtësi. Zagari kërceu përpjetë me një ritëm e me një saktësi veprimi që përmbanin në vetvete një bukuria të papërshkrueshme. Ageja e zhveshur u vërvit përpara. Një çast qëndroi ashtu pezull, si të donte t'i linte ata miliona spektatorë të shijonin qdo gjë, atë shprehjen e tromaksur të viktimit, rrugën e shkretë, bishën e çeliktë, të shndërruar tashmë në një predhë që godet me feqkë drejt e në shenjë.

„Montag, mos luaj!“ — thirti një zë që lart nga qielli.

Në çast telekamera u hodh mbi viktimin bashkë me Zagarin.

Viktima ishte zënë në një shtrëngim mortar mes Zagarit dhe objektivit, në një vërtitje këmbësh merimange. Njeriu lëshoi një ulërimë. Dhe një ulërimë tjetër. Dhe pastaj një ulërimë të fundit!

Skenë e errët.

Heshtje.

Terr.

Montagu dënesi një herë mes asaj heshtjeje dhe e ktheu kokën mënjanë.

Heshtje.

E, më së fundi, pas një copë here të gjatë pritjeje nga ata njerëz të ulur përreth zjarrit aty në pyll, me fytyrat të ngurosura, në ekranin e errësuar doli një spiker që kumtoi:

„Operacioni i policisë mori fund, Montagu vdiq. Një krim kundër shoqërisë u ndëshkua.“

Terr.

„Tani po ju shpiem në kopshtet e varujta të Hotel

Lukxit për të parë një gjysmë ore program -Pak para se të gdhihet-, një program i...»

Grenxhéri ktheu butonin dhe e shua jti televizorin.

- E vutë re? Fyttyren e atij njeriut ~~sanjéheré~~ nuk e treguan në fokus. Makar edhe miku yt më i ngushtë s'do të ishte i zoti të thoshte me bindje nëse ishe ti aty apo jo. E kishin bérë atë skenë rrëmuje, aq sa ç'duhej që të ngjallej përfytyrimi. Dreq o punë! — murmuriti ai.

Montagu s'foli, por u kthye përsëri dhe ndenji ashtu i ulur, me sytë të ngulitur te ekrani i shuar, duke u dridhur i téri.

Grenxhéri e çiku pak në krah.

- Mirë se mbërrite mes nesh nga mbretëria e të vdekurve.

Montagu pohoi me kokë e Grenxhéri vijoi:

- Tani ia vlen që ti të njihesh me ne të gjithë. Ky është Fredi Klement, ish-titullar i katedrës me emrin e Tomas Hardit në Universitetin e Kembrixhit, para se ai të bëhej Instituti i Teknologjisë Atomike. Ky tjetri është profesori Sajmons i Universitetit të Los Angelesit, specialist për veprën e Ortega i Gasetit; kurse profesori Uest e ka zhvilluar veprimtarinë e tij në fushën e etikës, të kësaj disipline kaq të lashtë ta-shrnë e të harruar në Universitetin e Kolumbics. Kurse unë kam botuar një libër të titulluar «Gishtat në dorezë». Marrëdhëniet e drejta mes individit dhe shoqërisë, e për këtë, siç e sheh, ja ku më ke këtu. Mirë se erdhi, Montag!

- Por unë s'i përkas kësaj botës suaj, — foli ngadalë, më së fundi, Montagu. — Unë gjatë gjithë jetës sime s'kam bërë veçse idiotësira.

- Oh, kushedi sa herë kemi dëgjuar të flasin kështu. Që të gjithë ne i kemi bërë këto lloj gabimesh që thua ti, ndryshe s'kishim pse të ishim këtu. Sa kohë që ishim vetëm, individë të veçuar, s'ishim të zotë përgjë tjetër veçse të tërboheshim përbrenda vetes. Vite më parë unë e zura me grushtë një polic zjarrtar që kishte ardhur të më digjet.. bibliotekén. Dhe që prej

asaj kohe jetoj jashtë ligjit. E pra, do tē bashkohesh me ne, Montag?

— Po.

— Ç'ke pér tē na ofruar?

— Asgië. Kujtoja se do tē kisha t'ju jepja një pjesë tē një libri, por tashmë as atë s'e kam më.

— Po si munde ta ruash atë libër?

— E kam këtu, — dhe Montagu preku ballin më dorë.

— Ah, — buzëqeshi Grenxhëri duke pohuar me kokë.

— Pse, ka ndonjë gjë tē keqe? Mos ndoshta s'kam vepruar drejt? — foli Montagu.

— Drejt sa s'ka ku tē shkojë më drejt, shkëlqyer fare, Montag! — dhe Grenxhëri e kapi fort pér supi.

— Shëndeti mbi tē gjitha.

— Po mua tani s'më kujtohet më!

— S'ka gjë. Në tē vërtetë asgië nuk humbet. Pa-staj ne dimë një metodë se si tē tē qhrojmë nga vështirësitë që ke pér tē na e transmetuar neve atë që di.

— Por unë jam munduar aq shumë pér ta sjellë ndër mend!

— Mos e sfilit veten kot, kur tē kemi nevojë, do tē tē vijë vetë ndër mend. Kujtesa e njeriut i njjan filmit fotografik, por veç ne e kalojmë jetën duke u munduar tē shlyejmë mbresat që kanë mbetur në tē. Sajmensi ynë, ky që sheh këtu, ka punuar njëzet vjet tē tērë pér tē zgjidhur këtë problem, dhe kështu tani ne kemi mundësi tē ringjallim në kujtesë gjithçka që ke lexuar ndonjëherë. Të pëlqen që në ndonjë nga këto ditë, Montag, të lexosh «Republikën» e Platonit?

— Sigurisht.

— Unë jam «Republika» e Platonit. Po «Mark Aurelin» tē pëlqen ta lexosh? Profesor Sajmonsi është Mark Aureli

— Gëzohem që ju njoh, — tha Sajmonsi.

— Gjithashtu, — foli Montagu.

— Dua tē tē prezantoj gjithashtu edhe me Xhonatan Swiftin, autorin e atij libri tē mbrapshtë politik që titullohet «Udhëtimet e Guliverit», kurse ky tjetri është Carl Darvini, e ky këtu Ajnshtajni, një mendim-

tar me zemër vërtet të madhe! Të gjithë këtu jemi, Montag.

Të tjerët qeshën me zë të ulët.

— Nuk ka mundësi, — tha Montagu.

— Ka mundësi që ç'ke me të! — ia ktheu Grenxhéri me buzën në gaz. — Sepse edhe ne jemi djegës librash. I lexonim njëherë librat e pastaj i digjnim, nga frika se mos vinin na i gjenin në shtëpi. Mikrofilmat s'na hyjnë në punë, se ne tërë kohën jemi në udhë dhe s'kemi qejf që t'i lëmë mikrofilmat të groposur gjékundi, e ata të na presin ne gjersa të kthehem. Le që pastaj kështu gjithnjë ka rrëzik që të na zbulojnë! E mira e të mirave është ta mbash gjithçka në kokë, aty ku askush s'ka si të vijë të të shohë se ç'ke a të dyshojë pér gjëkafshë! Ne që të gjithë s'jemi gjë tjetër vegce vidha e rrotëza që i shërbijnë historisë, letërsisë, kodeve ndërkombe të. Kjo është e gjitha. Portani ka shpërthyer lufta. Ne rrimë këtu në pyll, kurse qyteti është aty përtëj, i mbështjellë i terti me atë mantelin e vet nëmijë ngjyrësh. Ç'mendon ti. Montag?

— Mendoj se ishte një marrëzi e tërë ajo që doja të arrija unë me ato metodat e mia, duke futur libra nëpër shtëpitë e zjarrrtarëve, që pastaj të veja dhe t'i denoncoja.

— Ti ke bërë atë që mund të bëje. Sikur të ishte e mundur ta vije në zbatim një gjë të tillë në shkallë kombëtare, kishte pér të dhëncë rezultate të mrekulluese. Kurse ne, që na shen këtu, kërkojmë të bëjmë diçka që është më e thjeshtë e, me ç'na duket neve, edhe më e mirë. Ne duam që të ruajmë të paprekur, të sigurt, atë kulturë, që, pas mendjes sonë, ka pér të na u dashur më vonë. Në këtë mënyrën tonë, siç e shih, ne jemi qytetarë shembullorë, baresim nëpër këto shina të vjetra, netve flemë nëpër kodrinat, kështu që s'i lëmë popullsisë së qyteteve asnjë shkas pse të na trazojë. Herë pas here vijnë e na kontrollojnë, por me vete ne s'kemi asnjëherë as-gjë pér të cilën mund të na fajesojnë. Organizata jomë

është e shpërndarë, është tepër elastike dhe e shtrirë në të tëra anët e vendit, disa prej nesh kanë qenë të shtrënguar të bëjnë edhe operacione plastike, qoftë në mollëzat e gishtave. Tani na pret një detyrë e tmerrshme, të presim që të fillojë e të mbarojë lufta. Kushedi, mbapse atëherë bota do ta ndiejë nevojën edhe për ne.

— Besoni vërtet se atëherë bota ka për t'ju dëgjuar?

— Po qe se s'na dëgjon, atëherë ne do të presim akoma. Do t'ua kalojmë librat bijve tanë, gojarisht, dhe bijve tanë do t'ua lëmë amanet që të bëjnë të njëjtën gjë me pasardhësit e tyre. Natyrisht që në këtë sistem shumë gjëra kanë pér të humbur. Por, po qe se njerëzit s'duan, s'ke si i detyron dot që të dëgjojnë. Por me kohë ata do të vijnë vetë te ne që të na pyesin se ç'ka ngjarej me të vërtetë dhe përsë bota nën këtë lloj qeverisjeje u hodh në erë. Kështu nuk mund të zgjatë përjetë.

— Po ju sa jeni?

— Me mijëra, nëpër autostrada, përgjatë hekurudhave të braktisura. Nga jashtë dukemi endacakë, nga brenda jemi në bibliotekë. Kjo s'është një gjë që u mendua e u planifikua që në fillim kështu siç e sheh tanë. Gjithsecili kishte nga një libër që donte të mos e harronte kurrë. Ne u takuam me njëri-tjetrin, gjatë atyre njëzet vjetve dhe kështu lidhëm atë rrjetën tonë mjaft të gjerë e elastike dhe hodhëm themelin e një plani. Gjëja më e rëndësishme që na bëri të hignim shumë gjersa arritmë ta ngulitnim mirë në kokë, që bindja se ne vetë nuk ishim kushedi çfarë të rëndësishëm, se ne nuk duhej ta mbanim veten e nuk duhej të hiqeshim si mësues: nuk duhet ta ndienim veten mbi të tjetrët. Ne s'jemi vegse kapakët e vëllimeve, e, si të tillë, s'kemi tjetër vlerë veç asaj pér të mos e lënë pluhurin të mbulojë librat. Disa prej nesh ietojnë në qytete të vogla, në fshatra. Kreu i parë i «Uolldenit»¹⁾ të Toro-

1) «Uollden osejeta në pyjetë është titulli i veprës së shkrimittarit klasik amerikan të shek. 19 Henri Devid Toro.

sē banon nē Grin River, kreu i dytē nē Uillou Farm, nē shtetin Mein. Djalli e mori, ēshtē njē fshat nē Merilend, qē ka vetēm njëzet e shtatē banorë, asnjë bombë s'ka pér ta goditur ndonjëherë kétë fshat, ku ruhet përbambledhja e plotë e veprës sē Bertrand Rasëllit. Dhe, kur nē ndonjë nga këto ditë a nē ndonjë nga këto vite lufta do tē mbarojë e atëherë po do tē mund t'i shkruajmë prapë librat, këta njerëz do tē thirren e ata do tē vijnë tē recitojnë një nga një atë që dinë e ne do t'i shtypim. Pastaj, edhe sikur tē ndodhë që terri i një mesjete tē re tē na detyrojë tē fillojmë gjithçka së-rish nga e para, pikërisht kjo ēshtë ana e mrekullueshme e natyrës njerëzore, që njeriu s'e humbet kurë kurajën, nuk e lëshon asnjëherë zemra gjer nē atë shkallë sa tē hëqë dorë nga mundësia pér tē filluar tē bëjë gjithçka prapë nga e para, sepse ai e di se sa rendësi ka, se sa ia vlen ta bësh një gjë tē tillë.

— Po tani ç'duhet bërë? — pyeti Montagu.

— Do tē presim, — foli Grenxhéri. — Dhe do tē zhvendosemi ca më tej, nē luginën e lumit, se s'i dihet...

Ai nisi tē mbulonte zjarrin me dhe. Tē tjerët zunë tē bënин по тē njëjtën gjë, edhe Montagu bëri si ata, e aty, nē shkretëtirën e tyre prej heremiti, njerëzit punuan tē gjithë bashkë, me duart e tyre, gjersa e shuan zjarrin.

Tanimë ishin nē breg tē lumit, nën dritën e yjeve.

Montagu vështroi kuadratin e shndritshëm tē orës së dorës. Pesë. Pesë. Pesë e mëngjesit. Një tjetër vit kishte shkuar brenda atij tilktaku tē një ore tē vetme e aty, pas bregut më tē largët tē lumit, e priste agimi.

— Pse më besuat kaq menjëherë? — foli Montagu.

Një njeri luajti nga vendi nē terrin e dendur.

— Na mjaftoi tē tē shihnim nē fytyrë. Këto kohët

e fundit ma pret mendja se s'e ke parë ndonjëherë vëten në pasqyrë. Pastaj qytetit asnjëherë s'i është bërë shumë vonë për ne, aq sa të marrë mundimin të ndërmarrë ndonjë ndjekje kushdi se çfarë për të na dëbuar nga strofkat tona. Ftyra tënde flet shkoqur, përmrekulli.

Po çapeshin përgjatë bregut të lumenit, në drejtim të jugut. Montagu përpinqej të shihte ftyrat e njerëzve, ato ftyra të plakura, të lodhura e të rrudhosura, që mbante mend t'i kishte parë nën dritën e zjarrit. Kërkonte në ato ftyra një gjallëri, një vendosmëri, një ngadhnjim në të nesërmen, që zor se mund ta gjente. Ndoshata priste që t'i shihte ftyrat e tyre të shndritnin, të digjeshin nga kultura që fshihnin përbrenda; të ndriçonin si fenerë nga flaka që ruanin brenda. Por i gjithë ndricimi në të vërtetë s'vinte veçse nga zjarri, kurse këta njerëz nuk dukej të ndryshonin nga të tjerë, që, njëloj si ata, kishin kryer një udhë të gjatë, kishin kaluar sa e sa vîte të jetës së tyre në kërkim të gjërave të mira e të bukura që kishin parë të shkaterrrosheshin, dhe ja, më në fund, pleq, ata ishin mbledhur që të shihnin se si do të binte perdja e do të shuheshin dritat. Dhe as që ishin të bindur se ato çka ata mbartnin në tru, do të ishin të cifta të sillnin një agim që të shndriste me një dritë më të qashtër, nuk ishin më të sigurt për asgjë, veç faktit që ata libra, që rrinin të radhitur në arkivin e fshehur, pas syve të tyre të qetë, ata libra prisnin, ashtu ende të paprekur, prisnin blerësit që mund të vinin më pas, vite e vite rasti pas, kush me duar të pastra e kush me gishtërinj të ndotur.

Montagu, duke ecur, e kalonte shikimin me të shpejtë sa në një ftyrë te tjetra.

— S'duhet gjykuar libri nga kopertina, — se kush foli.

Dhe të gjithë qeshën mbyturazi, ndërkohë që kishin marrë udhën drejt luginës.

Një piskamë therëse, dhe aeroplanët reaktivë, që vinin nga qyteti, kishin kaluar tutje, atje lart, në qill, para se ata të kishin pasur kohë të ngrinin makar e-

dhe sytë. Montagu u kthye dhe vështroi për nga qyteti, që ishte shumë larg, atje tej mbi lumë, e që tani s'dukej veçse si një njollë llamburitëse.

— Ime shoqë ndodhet aty, — foli ai.

— Më vjen keq. Në ditët që vijnë qyteti s'do ta ketë jetën shumë të lehtë, — u përgjigj Grenxhëri.

— Është e çuditshme, por unë as që e ndiej mungesën e sime shoqejë, s'ndiej ndonjë gjë kushedi se çfarë, pothuaj se asgjë, — tha Montagu. — S'ka veçse pak minuta që po mendoja se, edhe sikur të ndodhë që ime shoqë të vdesë, unë prapë s'kam për të ndier ndonjë pikëllim kushedi se sa të madh. Dhe kjo nuk është e drejtë! Seç ka brenda meje që nuk shkon.

— Dëgjo, mbamë vesh mirë, — foli Grenxhëri e, si e kapi pér krahun, zuri të ecte në një hap me të, ndër-kohë që me dorë largonte shkurret, që i pengonin. — Unë isha ende fémijë kur më vdiq gjyshi, një skulptor i njohur. Por ai s'ishte vetëm skulptor i mirë, por edhe njeri aq shpirtmirë, që kishte aq shumë dashuri për t'i dhënë botës dhe që, në të vërtetë, kishte ndihmuar mjaff për ta bërë më të lehtë mjerimin në lagjen e varfér të qytetit tonë. Bënte lodra për ne dhe kishte bërë një milion gjëra të mira në jetën e vet. Ishte një tip që s'i rrinë duart asnje çast të qeta, pa bërë ndonjë gjë. E pra, kur ai vdiq, befas unë pasqë se nuk isha duke qarë për të, por për gjithë ato gjëra që ai kishte bërë. Qaja, sepse e dija se ai nuk do t'i bënte dot më kurrrë ato gjëra, nuk do të skaliste e ghendhte më asnijëherë një copë dru, nuk do të na ndihmonte dot më kurrrë të rrithim pëllumbë në kopshtin e shtëpisë, as do t'i binte dot violinës, ashtu siç dinte t'i binte, aq burkur, as do të na rrëfente më ato gjëra aq për të qeshur. Ishte bërë pjesa jonë gjyshi, e, kur ai vdiq, të gjitha veprimet e tij ngrinë, vdiqën, edhe ato, se s'kishte më asnjeri që t'i bënte njëloj si i kishte bërë ai. Ai ishte i veçantë, s'ngjante me njeri. Ishte një njeri që i nevojitej shumë jetës. Unë asnijëherë në të vërtetë s'kam arritur ta marr veten që nga vdekja e tij. Mendoj shpesh për tëre ato skulptura të mrekullueshme që nuk e pa-

në dot dritën për shkak të vdekjes së tij. Sa shumë gaz e fjalë të këndshme i mungojnë botës, ngaqë s'është më ai, e sa pëllumba ngrejnë foletë nëpër shtëpi, por s'e provojnë më atë ledhatimin nga duart e tij! Ai i jepte diçka botës. Dhe atë natë kur im gjysh vdiq, bota humbi menjëherë dhjetë milionë vepra të bukura.

Montagu vazhdoi të ekte në heshtje.

— Mili, Mili, — belbëzoi ai, — Oh, Mili!

— Çfarë the?

— Ime shoqe, ime shoqe! E shkreta Mili, oh, e shkretat, e shkreta Mili! S'mbaj mend asgjë të saj. Sjell në mend duart e saj, por, veç, nuk i shoh duke bërë diçka. Shoh t'i varen anash të braktisura o t'i dergjen të flashkëta përmbi prehër, o tek mbajnë një cigare mes gishtave, kjo është e téra.

Montagu u kthye përsëri dhe pa nga mbrapa.

Po ti, Montag, q'i ke dhënë qytetit?

Male me hi.

Po të tjerët ç'të kanë dhënë si shkëmbim?

Asgjë.

Grenxhéri u ndal dhe u kthye të shikonte edhe ai nga pas, bashkë me Montagun.

— «Gjithkush duhet të lërë diçka pas vetes kur vdes,» — thoshte përherë im gjysh. — «Qoftë një fëmijë o një libër, o një pikturë, o një shtëpi, o një mur, që e ka ngritur me duart e veta, një palë këpucë të qepura vëtë. O një kopsht të mbjellë me djersën e tij. Me një fjalë, diçka që ta ketë prekur dora e tij, diçka për të cilën të na kujtojnë, kur ne të vdesim, që më pas, kur njerëzit të vështrojnë pemën e lulen që ne kemi mbjellë, të na gjejnë edhe ne vetë aty. S'ka rëndësi ajo që bën, — thoshte im gjysh, — mjaft që diçka të ndryshojë nga ajo që ishte para se ne ta preknim, të ndryshojë e të kthehet në diçka tjeter, pasi dora jonë ta ketë lëshuar. Ndryshimi mes njeriut që kufizohet me kositjen e një livadhi dhe një kopshtari të vërtetë qëndron në mjeshtërinë e tyre, — thoshte ai. — Ai që pret barin, është njëloj si të ishte, si të mos ishte në lëndinë, por, ama, ai që është kopshtar i vërtetë, mbetet aty një jetë të tërë.»

Bredbëri, R.

451° fahrenhajt. (Vitet e Feniksit)
Roman fantastik. E përkth P. Misha [Red.
Y. Doksan] T., -Naim Frashëri- 1983.

188 f.

(Bm.) dhe

(Bv.): 820(73)-31

B 83

Tirazhi 10000 kopje

Format 78x109/32

Stash: 2304-79

KOMBINATI POLIGRAFIK Shtypshkronja e Re Tirant, 1988

